

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

ZDENĚK ŠMÍD
DIPLOMOVÁ PRÁCE

Mgr. Jana Frýbertová
Učitelství pro střední školy, obor Čj-Ps

Vedoucí práce: PaedDr. Jiří STANĚK, CSc.

Plzeň 2018

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni 2. července 2018

.....
vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala PaedDr. Jiřímu Staňkovi, CSc., vedoucímu mé diplomové práce, za jeho odborné vedení, cenné rady a také za jeho milý a ochotný přístup. Dále bych chtěla poděkovat dalším vyučujícím ZČU v Plzni za odborné znalosti a zkušenosti, které mi během mého studia předali. V neposlední řadě patří poděkování také mé rodině za celkovou podporu při studiu.

OBSAH

ÚVOD	7
1 PROFIL AUTORA	9
1.1 JAK TO VŠECHNO ZAČALO	9
1.2 ZÁLIBY –TVŮRČÍ ZAČÁTEK I ŽIVOTNÍ KONEC	11
1.3 O HUMORU A ŽIVOTNÍ FILOZOFII	19
1.4 LITERÁRNÍ ZAČÁTKY	21
1.5 BIBLIOGRAFIE V KOSTCE.....	23
2 VYBRANÁ DÍLA	25
2.1 VODÁCI A HORÁCI.....	25
2.1.1 PROČ BYCHOM SE NETOPILI ANEB VODÁCKÝ PRŮVODCE PRO OFÉLII	25
2.1.1.1 Kompozice a obsah	26
2.1.1.2 Postavy	27
2.1.1.3 Vyprávění čtvrté.....	28
2.1.2 PROČ BYCHOM SE NEPOTILI ANEB JAK SE CHODÍ PO HORÁCH.....	30
2.1.2.1 Obsah.....	30
2.1.3 PROČ BYCHOM SE NETĚŠILI ANEB JAK SE DRŽET NAD VODOU	32
2.1.3.1 Obsah.....	33
2.1.3.2 Vyprávění osmé.....	33
2.1.3.3 Jak to bylo doopravdy	34
2.1.4 JAZYKOVÁ STRÁNKA DĚL	36
2.2 POVĚSTI.....	37
2.2.1 STRAŠIDLA A KRÁSNÉ PANNY	37
2.2.1.1 Lotři na nebeské skále	40
2.2.1.2 Stříbrný zvon v hloubi země	42
2.2.2 DUDÁCI A VLČÍ HLAVY	43
2.2.2.1 Jak Lomikar strašil, až dostrašil	44
2.2.3 KOMPOZIČNÍ A JAZYKOVÁ STRÁNKA	47
2.2.4 TROJÍ ČAS HOR.....	49
2.2.4.1 Pověst o Hanesu Gruberovi.....	50
2.2.4.2 Balada o Katarině	53
2.2.4.3 Příběh zapomenutého fořta.....	55
2.2.4.4 Kompoziční a jazyková stránka	58
2.2.4.5 Shrnutí	59
2.3 TEMATIKA POHRANIČÍ	61
2.3.1 CEJCH.....	61

2.3.1.1	Příběh	62
2.3.1.2	Kompoziční a jazyková stránka	71
2.3.1.3	Shrnutí	73
3	ZDENĚK ŠMÍD – REGIONÁLNÍ AUTOR...?	77
	ZÁVĚR	81
	RESUMÉ	84
	POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE	85
	SEZNAM PŘÍLOH	1

ÚVOD

Téma předkládané diplomové práce zní jednoduše „Zdeněk Šmíd“. Motivace pro výběr právě tohoto spisovatele a historika vzešla ze zjištění, že tomuto autorovi nebyla dosud věnována značná pozornost, především co se týče kvalifikačních, ale i dalších odborných prací. V našem povědomí byl autor již v minulosti, ale hlubší zájem o jeho osobu jakožto literáta v nás vyvolalo až přečtení knihy *Babinec*, jež je sondou do učitelského prostředí.

Práce je rozčleněna do tří kapitol, přičemž v té úvodní stručně pojednáváme o životě autora – uvádíme základní životní milníky a pokoušíme se přiblížit jeho „životní filozofii“. První kapitola je uzavřena stručným přehledem jeho různorodé literární činnosti. V jednom z rozhovorů odpověděl Zdeněk Šmíd na otázku, v čem se liší od ostatní literatury, následovně: *„Já doufám, že každý, komu vydají knižku, se od těch ostatních něčím liší. Proč by mu ji jinak vydávali? Soud, čím se liším já, ponechám na odbornících a čtenářích, sám to nevím. Nepokouším se ani, abych se lišil. Snažím se jen co nejpřesněji vyjádřit svoje pojetí světa: pokud je přínosem, mám štěstí. Pokud není, nemám v literatuře co dělat. Nikdo z nás nemůže na čtenářích chtít, aby svůj krátký život trávili čtením autorů, kteří se navzájem neliší.“*¹ Jedním z cílů práce je proto porozumět „stavebním kamenům“ Šmídových děl, pojmenovat veličiny, které ho odlišují od ostatních, zjistit, čím je jeho literatura jiná, což s sebou samozřejmě nese nutnost hlubší sondy do jeho osobního života za účelem poodhalení autorova způsobu uvažování, přemýšlení, jelikož právě tam vše začíná, tam se rodí individualita.

Druhá část práce je založena na podrobnějším rozboru několika vybraných děl. Vzhledem k „trojí podobě“ Šmídových děl je tato kapitola rozčleněna na tři části. V každé z nich jsou interpretována reprezentativní díla týkající se vybrané „podoby“.

Jako první zde najdeme tematiku vodáctví a horáctví, vybrané publikace nesou název *Vodácký průvodce pro Ofélii aneb Proč bychom se netopilia Proč bychom se nepotili aneb Jak se chodí po horách*. Obecně se mluví o tom, že Zdeněk Šmíd je znám především díky své vodácko-horácké trilogii – trilogii proto, jelikož po čtrnáctileté odmlce přibyla ještě kniha *Proč bychom se netěšili aneb Jak se držet nad vodou*. Zaměříme se na to, v čem se tato kniha liší od předchozích dvou titulů – je na ní patrný její „věkový rozdíl“ a fakt, že autor si jejím vydáním nebyl jistý?

¹ FATKA, Jaroslav. Lehce dostávám jen nápady. *Tvorba: příloha Kmen*. 1984, **1984**(37), IV.

Tematicce pověstí, demytizaci české historie se věnuje další podkapitola, která se opírá o knihy *Strašidla a krásné panny* a *Dudáci a vlčí hlavy*, nesmí chybět ani kniha *Troji čas hor*, jedno z vrcholných děl, kterého si také sám autor vážil nejvíce.

Třetí tematickou linii, týkající se česko-německých vztahů, zastupuje titul *Cejch*, jeden z velkých románů Zdeňka Šmída – rodová sága, jejíž děj je situován v pohraničí, kde sám autor žil, tudíž mu sudetoněmecká problematika není cizí.

V závěru se podle nás nabízí otázka zamyslet se nejen nad rádiusem tvorby tohoto západočeského spisovatele, ale také nad tím, zda dosahoval jen regionálních kvalit. U literatury je prvotní inspirace, tedy její estetická funkce. Kvitujeme autorovo vyjádření, že literatura má hlavně inspirovat. Inspirace sama o sobě stejně jako utvoření názoru na nějaké umělecké dílo je ovšem aspekt značně individuální, a proto hned v úvodu práce avizujeme, že poslední dvě části práce, a zejména ta závěrečná, budou „zatíženy“ naším subjektivním pohledem, který pochopitelně nemusí být v souladu s názorem ostatních čtenářů.

Cenným zdrojem informací pro tuto práci jsou především rozhovory uveřejněné v tisku či na internetu, recenze Šmídových děl a velkou oporou je zvláště kniha *Proč bychom se nepřiznali aneb Jak to bylo doopravdy* (2009), v níž se autor vyslovuje nejen ke knihám z cyklu *Proč bychom se...*, ale také ke svému osobnímu životu, vodáckým začátkům a svým ostatním zálibám, mimo jiné se lze dozvědět také o psaní knížek „od srdce“ a „na objednávku“ nebo o tom, jak se vypořádává s kritikou.

Nejen autorovu podobu, ale i jeho život pak po vizuální stránce přibližuje několik fotografických snímků, které jsou součástí příloh umístěných na samém konci práce.

1 PROFIL AUTORA

1.1 Jak to všechno začalo

Západočeský rodák Zdeněk Šmíd se narodil 17. května 1937 v rodině drobných zemědělců v Kdyni u Domažlic. Prostor Kdyně, maloměsta, a to zejména myšlenkový, se zdál být pro Šmída stísněným již od dětství. Konzervatismus místních obyvatel v porovnání s vyšší mírou anonymity lidí a odlišným životním stylem na větším městě, jako jsou například Karlovy Vary, kam jezdil na návštěvy za tetou a dědečkem, byl skličující hlavně v období dospívání. Šmídova zvědavost a touha zažít nějaká dobrodružství a objevovat svět tak předurčovaly autorův život za hranicemi Kdyně. Jeho rodiče měli malé hospodářství, tudíž volný čas byl často vyplněn sbíráním kamenů na poli, senosečí nebo hlídáním krav. Duše zvědavého dítěte byla ale jinde. Karlovy Vary se v dětských očích staly městem snů a Zdeněk Šmíd v tomto období pochopil, že tíhne k zcela jinému stylu života. Navzdory přání rodičů jejich jediný syn rodinné hospodářství nepřevzal, napomohla tomu i politická situace. Po nástupu komunistické diktatury byla zakládána jednotná zemědělská družstva, známá pod zkratkou JZD, která ve svém důsledku znamenala jediné – konec drobných zemědělců. S nadhledem získaným po desítkách let na toto období svého života Zdeněk Šmíd vzpomínal jako na „vysvobození“: „...mě vlastně tenkrát zachránilo to JZD, že jsem to nemusel přebírat, protože mě to skutečně nebavilo. Já jsem v životě nevěděl, kolik máme krav – měli jsme tři, já jsem nebyl schopný si to pamatovat – a nakonec mě rodiče směřovali k nějakému tomu vzdělání a jejich snem bylo, abych byl učitelem – já jsem to nedělal kvůli nim, ale skutečně v té době to tak bylo.“²

První kroky na cestě k cíli – tedy k tomu stát se učitelem – vedly na Baarovo gymnázium v Domažlicích a po jeho úspěšném absolvování následovalo studium na Vyšší pedagogické škole v Plzni. Šmídovými zvolenými aprobačními předměty byly český a ruský jazyk, jež mohl vyučovat na druhém stupni základních škol. Své zaměření si poté ještě rozšířil o obor historie, a to na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, kde šest let dálkově studoval český jazyk a dějepis, přičemž v té době už pracoval jako učitel na Základní škole v Trutnově (odehrál se zde první rok z jeho celkové šestnáctileté učitelské praxe).

² ŠMÍD, Zdeněk — Vodáci senioři. *Barvy života*. Česká televize [online]. 2009 [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1095889602-barvy-zivota/209562221200012/obsah/76778-rozhovor-zdenek-smid>

V roce 1971 absolvoval po šestiletém dálkovém studiu pražskou univerzitu prací *Karlovy Vary a vznik provincie Deutschböhmen*³. Po ročním výkonu vojenské služby u Pohraniční stráže (Nýrsko, Slatě) se roku 1959 stal učitelem na Základní škole v Hostouni na Domažlicku, kde působil do roku 1967, poté se z Domažlicka přestěhoval na Karlovarsko a v profesi, která je spíše než povoláním výstižně označována posláním, pokračoval do roku 1972 v Bochově.

Rok 1972 přinesl jednu zásadní změnu v jeho profesním životě. Přijal pracovní nabídku v Karlových Varech a stal se učitelem na Střední ekonomické škole pro pracující⁴. V Karlových Varech se Zdeněk Šmíd usadil a jeho zkušenosti s učením dospělých posloužily jako základ pro jednu z jeho práz – knihu *Babinec*, jejíž příběh je zasazen právě do školního prostředí, přičemž první vydání v roce 1988 vzbudilo značný ohlas⁵. Zdeněk Šmíd v jednom z rozhovorů prozradil, že vzpomínání na dobu, kdy působil jako pedagog, ať už na základní či střední škole, se neobejde bez určité dávky nostalgie. Ze svého celkového pedagogického působení ale vyzdvihl právě léta, kdy si coby kantor rozšířil své obzory díky zkušenosti s výukou dospělých lidí, v důsledku čehož se na vyučování začal dívat z jiné perspektivy, což poté jednoduše a výstižně shrnul v následujícím vyjádření: „Hlavně jsem rád učil dospělé lidi – tam si člověk nemusí na nic hrát, oni by to stejně poznali. Když stojíš před dětmi, musíš je vychovávat k dobrému, ale výchova je vždycky trošku nepravda, že? Výchova je o tom, jaké by věci měly být. Ale ony jsou jiné. Ten rozpor většinu kantorů zdevastuje. Jenže dospělé už neošidiš. A tak přesto, že jsem učil šestnáct let, myslím si o sobě, že jsem zůstal poměrně normální.”⁶ Jsme toho názoru, že tato myšlenka představuje pro některé jen těžko přijatelnou pravdu školy života, o níž společnost nerada hovoří – tento kontrast mezi ideálem a realitou je určitým společenským tabu.

„Kantorská duše“, tedy nutkání podělit se o určité poznání s ostatními, ho mimo jiné přivedla k psaní historických děl, tudíž celkově prohloubila jeho zájem o historii, která ho podle jeho slov začala na rozdíl od češtiny bavit až poté, co se dostal do role učitele, ba ještě více, když se této role vzdal, což se stalo koncem 80. let minulého století. V té době začal

³ ŠMÍD, Zdeněk. *Slovníkceskeliteratury.cz*. [online]. 30. 6. 2018 [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=487&hl=Zden%C4%9Bk+%C5%A0m%C3%ADd+>

⁴ ŠMÍD, Zdeněk. *Slovníkceskeliteratury.cz*. [online]. 30. 6. 2018 [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=487&hl=Zden%C4%9Bk+%C5%A0m%C3%ADd+>

⁵ ŠMÍD, Zdeněk. [online]. [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <http://www.folktime.cz/trampke-zajimavosti/procbychom-si-nezavzpominali-aneb-rozhovor-se-zdenkem-smidem.html>

⁶ ŠMÍD, Zdeněk. [online]. [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <http://www.folktime.cz/trampke-zajimavosti/procbychom-si-nezavzpominali-aneb-rozhovor-se-zdenkem-smidem.html>

pracovat v redakci Západočeského nakladatelství v Plzni a poté několik let působil tzv. na volné noze jako spisovatel z povolání. Od roku 1991 byl redaktorem v plzeňské Nové pravdě, po pěti letech se však vrátil ke svobodnému povolání spisovatele⁷ a za svůj domov si zvolil „matku všech měst“ – Prahu.

V létě se Praze záměrně vyhýbal, neboť ta se především v letních měsících stává cílem turistů z celého světa. A les se zase stává cílem všech „Pražáků“, tudíž mu bylo nejlépe na jeho chalupě v jižních Čechách, kde se mohl naplno a v klidu, schovaný před světem, věnovat se své práci. Ačkoliv rád vzpomínal na rodnou Kdyni, návratům „ke kořenům“ se spíše vyhýbal: „*To, že o ní nepíšu a že se tam nevracím, to s tím nesouvisí. Pro mne je to určitá iluze. Jestliže žijeme dlouho někde jinde, hrozí každý návrat deziluzí. Někdo se jí zkrátka bojí tak, že se raději nevrací.*“⁸

1.2 Záliby –tvůrčí začátek i životní konec

Pokud je něco, co nás výrazně formuje a určuje náš životní směr, tak jsou to kromě dalšího naše zájmy. Na otázku, co Zdeněk Šmíd dělal, než začal psát, odpověděl: „*Žil jsem natolik intenzivně, že teď dokážu psát. Ne o sobě, ale o světě, který se před člověkem díky tomu intenzivnímu žití otevře.*“⁹ Čemu všemu se tedy autor věnoval a co ho následně ovlivnilo i v jeho profesním životě?

Sám sebe popsal jako člověka nevěrného, jenž nevydrží dlouho u jednoho zájmu a zároveň velmi obdivuje všechny, kteří to mají naopak, odtud poměrně široká škála zálib. Mezi zájmy, jež pomáhaly Zdeňka Šmída formovat, patřilo především trampování, hraní ve vlastní kapele, vodáctví, horská turistika a historie, kterou vystudoval a poté učil. A čím více věcí zkoušel, tím více si uvědomoval, že „*život má spoustu tváří, ale je zatraceně krátký, nikdy si nestačíš užít všechno.*“¹⁰

Vášnivý tramp se v dětství věnoval také skautingu a byl členem Foglarova čtenářského klubu Orlí srdce. Podle jeho slov právě odtud plynula láska k trampování. Kytarista se silným vztahem k přírodě, který sám sebe za trampa nikdy nepovažoval, získal

⁷ŠMÍD, Zdeněk. Slovníkceskeliteratury.cz. [online]. 30. 6. 2018 [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=487&hl=Zden%C4%9Bk+%C5%A0m%C3%ADd+>

⁸Rozhovor se Zdeňkem Šmídem [online]. [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: https://www.black-wait-agency.eu/novinarska-prace/mf-dnes/rozhovor-se-zdenkem-smidem/?utm_source=copy&utm_medium=paste&utm_campaign=copypaste&utm_content=https%3A%2F%2Fwww.black-wait-agency.eu%2Fnovinarska-prace%2Fmf-dnes%2Frozhovor-se-zdenkem-smidem%2F

⁹FATKA, Jaroslav. Lehce dostávám jen nápady. *Tvorba: příloha Kmen*. 1984, **1984**(37), IV.

¹⁰ŠMÍD, Zdeněk. *Proč bychom se nepřiznali, aneb, Jak to bylo doopravdy*, 2009s. 51

mezi trampy mnoho přátel. Již v dětství trávil volný čas prozkoumáváním krajiny kolem rodné Kdyně, s kamarády vyrážel „na vandr“ na šumavskou řeku Vydru, dokud se tam ještě smělo jezdit.¹¹ S trampským hnutím se cítil spjat zejména díky svému hlubokému vztahu k přírodě nebo hodnotám, jakými jsou na příklad smysl pro fair play a kamarádství. Za trampa se pravděpodobně nikdy nepovažoval z toho důvodu, že se našly i věci, které se mu nelíbily: „...tehdy mi vadily rituály. Dneska je respektuju, svobody máme až hanba, ale tehdy, kdy člověk pořád něco musel, mě popuzovalo, že třeba ruka se má podávat takhle a ne takhle, že tramp je oblečený tak a nejinak?“¹² V knize *Otava: Putování po řece* vydané v roce 2005 se opět vrátil do krajiny svého dětství na Vydru, jež je horním tokem Otavy, a seznamuje čtenáře s malebným krajem kolem jedné z našich nejkrásnějších řek.

Později v dospělosti, v šedesátých letech, začal přispívat do časopisu *Tramp*. Shodou náhod se během svého působení v tomto periodiku neseznámil s tehdejší šéfredaktorem Ivanem Binarem, mimo jiné také bývalým předsedou Obce spisovatelů, jenž emigroval. Poznali se až po Binarově návratu a stali se přáteli.¹³

V očích čtenářů se stal vodáckým guru navzdory skutečnosti, že se za něj on sám nikdy nepovažoval. Na vodě byl poprvé až ve svých 33 letech a v pokročilém věku už s ostatními kamarády z party sjíždět řeku nevyrážel. Jak však sám Zdeněk Šmíd uvedl v knize *Proč bychom se nepřiznali aneb Jak to bylo doopravdy* (2009) nebo v rozhovoru pro Českou televizi v pořadu *Barvy života* (2006), nebyl celoživotním vodákem. Ne proto, že by v pokročilejším věku už nemohl, ale zkrátka proto, že to nebyla jeho celoživotní vášeň a víra tak jako ostatních členů vodácké party. Byť se tedy Zdeněk Šmíd, jak jsme již uvedli, sám za vodáckého guru nepovažoval, uznejme, že získat nálepkou vodáka tělem i duší nebylo obtížné – zaprvé ještě nikdo nevytvořil vodáckou (ne)příručku, a to v takové podobě, aby se stala biblí mezi čtenářským publikem (nejen) z řad vodáků; zadruhé na tom má z velké části podíl také televizní zpracování vodáckých příběhů *Proč bychom se netopili*, na jehož scénáři se Zdeněk Šmíd podílel – tento seriál se ovšem dočkal i spousty negativních ohlasů, to i od samotného autora, o čemž bude pojednáno podrobněji níže.

K vodáctví ho přivedla až parta kolegů ze školy, konkrétně kamarád Gerhard, přezdíváný Hary, v té době učitel v Bochově¹⁴. Na rozdíl od současnosti k tomu tehdy

¹¹ Od roku 1991 je tento region součástí Národního parku Šumava.

¹² *Rozhovor se spisovatelem Zdeňkem Šmídem* [online]. [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <https://www.trampsky-magazin.cz/blog/rozhovor-se-spisovatelem-zdenkem-smidem-670.html>

¹³ *Rozhovor se spisovatelem Zdeňkem Šmídem* [online]. [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <https://www.trampsky-magazin.cz/blog/rozhovor-se-spisovatelem-zdenkem-smidem-670.html>

¹⁴ ŠMÍD, Zdeněk. *Proč bychom se nepřiznali, aneb, Jak to bylo doopravdy*, 2009, s. 11.

v rodné Kdyni nebyly vhodné podmínky, tudíž se nevytvořila žádná vodácká základna. Dnes jsou tam vodácké party nejméně dvě. Slovy Zdeňka Šmída: „*Všechno je věc informovanosti, priorit a štěstí, s kým se kdy potkáte...*“¹⁵. Kolegy, kteří byli „postiženi“ vodáctvím, mu do života vnesla až učitelská profese, navíc měl to štěstí, že vedle letních prázdnin s nimi sdílel podobný pohled na svět, a především i stejný smysl pro humor, což byl základ úspěchu, a tak se vodácká parta – *Crying Sailors*, později jen *Plavci*¹⁶ – časem s různými obměnami ve složení (rozchod, rozvod, manželství, emigrace, změna zájmů), stala nejen předlohou postav pro vodácko-horáckou trilogii, ale především se proměnila v nejsilnější opěrnou zeď, o níž se všichni navzájem mohli opřít, kdykoli klopýtli a ztratili životní stabilitu. Tato parta byla zdí, jež vydržela mnoho let, přečkala ty nejsilnější vichřice a životní pohromy, a tak si právem vysloužila označení – věrné přátelství: „*Seznámili jsme se v hlubokém komunismu, který dokázal smíchat všechny profese a sociální vrstvy do jednoho paneláku, do jednotné fronty na banány a na devizové přísliby. Ale – a to bylo štěstí v neštěstí – ta doba sehnala dohromady i lidi, kteří bez ohledu na vzdělání, zaměstnání a stupeň bohatství prchali z oficiální pustoty stejným směrem: někteří na vodu, jiní do lesů, další do chalup a na chaty.*“¹⁷ Pád komunistického režimu znamenal konec i pro mnohá přátelství, kdy neexistence společného nepřítele a také nově nabytá svoboda začaly postupně formovat odlišný charakter společnosti – totalitním režimem dlouho potlačovaná individualita (jedince) se tlačila na povrch, přibývalo možností, jak trávit volný čas a svět se lidem otevíral rovněž na poli profesním, a tak se cesty mnohých přátel najednou začaly rozcházet. To však nebyl případ zmiňované party vodáků kolem Zdeňka Šmída: „*...většina z nás zůstala, bez ohledu na to, čím si vyděláváme a kolik vyděláme. Proto si své party vážím jako máločeho na světě. Že jsme zůstali kamarády se vším, co to slovo obnáší.*“¹⁸

S vodáckou partou tvořila další pojítko kapela *Plavci*, která vznikla v době, kdy hudební skupina *Rangers* ještě nesla svůj původní, anglický název. V sedmdesátých letech, pod tlakem normalizačních snah, už nesměly mít kapely své názvy v anglickém jazyce, a tak se z původních *Rangers* staly také *Plavci*, z *Greenhorns* *Zelenáči* atp. Pro rozlišení „*Plavců*“ a „*Plavců*“ se rozhodla vodácká kapela přidat přízvisko *Bochov*. *Plavci Bochov* tak svým rozhodnutím chtěli zamezit vzniku takových nedorozumění, jaké se jim stalo na koncertě v Aši: „*... na náš koncert připochovala celá kasárna a lidi stáli i na stolech,*

¹⁵ ŠMÍD, Zdeněk. *Proč bychom se nepřiznali, aneb, Jak to bylo doopravdy*, 2009, s. 11.

¹⁶ Tamtéž, s. 54.

¹⁷ Tamtéž, s. 47.

¹⁸ Tamtéž, s. 48.

*protože si mysleli, že budou hrát Rangers. (Pro milovníky happy endů: Zvládli jsme to taky. A ještě nám tleskali. A určitě ne ze slušnosti...)*¹⁹

Plní rozhořčení a hlubokého přesvědčení, že skupina Rangers doslova ukradla název jejich skupině, ačkoliv o ní již musela slyšet, jelikož už v té době Plavci (Bochov) vyhrávali krajské Porty a obstojně se prezentovali i na Portách celostátních – a navíc jim bochovští Plavci napsali i dopis, na nějž nikdy (překvapivě) nepřišla žádná odezva – změnili rituál. Každé ráno před vyplutím totiž zpívali „už vyplouvá John B.“²⁰, tedy písničku od Rangers. Vodák Gerhard (Hary) ale odmítal nadále zpívat písničku konkurenčních Plavců, a tak se rozhodl složit pro své Plavce vlastní hymnu:

*„Vzít tak pádlo do ruky a na cestu se dát,
Keňu píchnout do vody a pod širákem spát,
Je to krása, radíme vám, žádnéj špatnej sen,
Ahoj, právě vyplouváme, už na to 'dem.“*²¹

Ale zpátky na začátek. Vodácká kapela Plavci, později tedy Plavci Bochov, se ustálila v pětičlenné podobě (se zvukařem Radkem v šestičlenné). Zdeněk Šmíd v roli kytaristy a zpěváka, stejně jako další kantor – Hary, ženský prvek zastupovala Dáša, zpěvačka s překrásným altem, hrou na bendžo vynikal Karel a na basu je doprovázel Hilmar, Němec, který jako jediný z mužů ve skupině vyslovoval správně české *r*²². Kromě zvukaře Radka se všichni ostatní příslušníci kapely stali i členy vodácké party. Úsměvně líčí nevinné začátky vokálního seskupení Zdeněk Šmíd coby jeden ze zakladatelů takto: „Už na první vodě zavedl uzurpátor Hary krutý obyčej, který se nám nakonec vyplatil: každý den jsme se museli naučit jednu písničku. Dvojice si ji opakovaly na lodích a všelijak ji kazily. Na volejích nás Hary objížděl a zkoušel, jestli už to umíme. Co chcete, kantor. Díky jeho teroru se z nás brzy stala skvěle sezpívaná parta. U našich táboráků bylo narváno a některých lidí jsme se nemohli zbavit ani ráno. Ty pak Hary s potěšením vcucl do party a jelo se dál.“²³

Repertoár Plavců zahrnoval např. písničky hudebních skupiny jako Rangers (Shenandoah, John B.), Greenhorns (Rovnou, Zátoka), Spirituál kvintet (Rachel, Laredo) a dále „klasiky“, jako písňe Stará sosna, Hledám děvče na neděli, Cherokee, písničky od bratrů Nedvěďů apod. V jejich dvouhodinovém pořadu s názvem *Lodní deník* vystupovali

¹⁹ ŠMÍD, Zdeněk. *Proč bychom se nepřiznali, aneb, Jak to bylo doopravdy*, 2009, s. 30, 31.

²⁰ Tamtéž, s. 53.

²¹ Tamtéž, s. 53, 54.

²² Tamtéž, s. 27.

²³ ŠMÍD, Zdeněk. *Proč bychom se nepřiznali, aneb, Jak to bylo doopravdy*, 2009, s. 23.

střídavě všichni členové kapely a vyjma několika písni prezentovali vlastní tvorbu – hudba vznikala v rukách „Dáši“ a „Haryho“, textovou část měl na starosti právě Zdeněk Šmíd, jenž psal také tzv. *Lodní deník*²⁴ – osm až deset textů mezi písničkovými bloky, které zachycovaly příběhy vodáckých nadšenců a v jejichž čtení se všichni navzájem střídali. Po třech letech se hudební skupina Plavci Bochov rozpadla. Jedním z důvodů bylo, že budoucnost kapely (jejich repertoár) si každý z členů představoval trochu jinak. Zde se nabízí podotknout, že vše zlé je k něčemu dobré – lítost nad koncem vlastní hudební skupiny vnukla Zdeňkovi Šmídovi důležitou myšlenku – rozšířit texty v *Lodním deníku*, a to v takové míře, aby to vydalo na knižní zpracování. Zásobárnou nápadů se mu staly vlastní zážitky, které navíc díky knižnímu zpracování neupadly v zapomnění. A skutečně, jeho zážitky jsou živé dodnes, jelikož byly několikrát zhudebněny. Kapela *Chudinkové*²⁵ byla první, jež nazpívala texty z knihy *Vodácký průvodce pro Ofěli aneb Proč bychom se netopili*. Na konci devadesátých let byly písně z vodácko-horácké trilogie zhudebněny kapelami *Hop trop* a *Samson a jeho parta*.²⁶

Co se týče jeho vlastního hudebního vkusu, vtipně glosoval, že vyjma vojenských pochodů poslouchá vesměs všechno: jazz, folk, country i operu. Mezi jeho nejoblíbenější hudebníky patřili na příklad Jaromír Nohavica, Slávek Janoušek (Miroslav Janoušek), Pavel Dobeš a Robert Křesťan nebo také balkánský hudebník Goran Bregoviča a jeho postmodernistický Svatební a pohřební orchestr.²⁷ Samozřejmě není překvapením, že byl dlouholetým příznivcem skupin Rangers, Greenhorns nebo Spirituál kvintet.

Další oblastí jeho zájmu byly dějiny. Jakožto historik se pro odpovědi k pochopení současnosti vracel zpět do minulosti. Zamýšlel se nad dějinami nejen co do obsahu, ale především co do formy, pomocí níž jsou „servírovány“ a předávány z generace na generaci. Zejména látka pověstí nabízela Zdeňku Šmídovi prostor k polemice. Dále se snažil vyhnout zkreslování bolestných a citlivých dějin týkajících se česko-německých vztahů po druhé světové válce. V této problematice se nebál „kráčet po tenkém ledě“, což vyvolalo řadu ohlasů. Pomocí literatury vyvolával vlny diskusí nad palčivou otázkou našich dějin. S důrazem na kritické uvažování, v duchu myšlenek Komenského – „*nevěřte všemu, co se vám k věření předkládá: zkoumejte vše a ověřujte si vše sami*“ – se snažil apelovat

²⁴ Tamtéž, s. 31.

²⁵ *Rozhovor se spisovatelem Zdeňkem Šmídem* [online]. [cit. 2018-06-30]. Dostupné z:

<https://www.trampsky-magazin.cz/blog/rozhovor-se-spisovatelem-zdenkem-smidem-670.html>

²⁶ *Rozhovor se spisovatelem Zdeňkem Šmídem* [online]. [cit. 2018-06-30]. Dostupné z:

<https://www.trampsky-magazin.cz/blog/rozhovor-se-spisovatelem-zdenkem-smidem-670.html>

na to, abychom nepolykali slepě fakta, ať už nám jsou servírována jakkoli lákavě. Tato myšlenka je aktuální nejen dnes, kdy hlavními informačními zdroji jsou namísto literatury především masmédiá, bohužel i bulvár hraje stále větší roli, ale byla aktuální i téměř celou druhou polovinu 20. století, kdy se komunističtí funkcionáři snažili prezentovat dějiny k obrazu svému, přetavit je v účinný nástroj k obhajování a šíření komunistické ideologie, demagogie a polopravd.

Autorovým oblíbeným obdobím českých dějin, kromě renesance, bylo záhadné baroko, často nazývané obdobím tzv. temna. Tento časový úsek dějin je zajímavý a tajuplný, což přilákalo pozornost i Zdeňka Šmída, který za svou nejoblíbenější historickou osobnost považoval Petra Voka, žijícího v barokních jižních Čechách. *„Každý v něm vidí jen toho frejře, který byl samá ženská, ale on to byl člověk, který dovedl žít a zároveň byl velice zodpovědný. Jako jediný dokázal bránit své jižní Čechy proti Pasovským, což si nikdo z tehdejších „politiků“ nedovolil. Podle mne byl plnohodnotná osobnost a je škoda, že dneska už takoví Petrové Vokové mezi námi nežijí.“*²⁸ Jako historik se rád díval hlouběji pod povrch, rád bortil zažitě zkreslené představy lidí o dějinách, kladl důraz na to, aby nejen historické, ale i současné události, a zejména pak osobnosti nebyly vnímány černobíle.

Zdeněk Šmíd rád nazíral na historii z jiného úhlu, což potvrdil ve svých knihách zabývajících se tematikou mýtů a pověstí. Coby historik-učitel viděl přínos umění také v jeho výchovné funkci. K tomuto si dovoluujeme uvést doslovnou citaci z jednoho rozhovoru se Zdeňkem Šmídem, která jeho pojetí umění jakožto výchovného prostředku zcela vystihuje: *„Ale já si pořád myslím, že umění má k něčemu být. Má k něčemu vychovávat. Podle mne není umění to, co ukazuje ošklivost pod záminkou, že vyjadřuje pravdu. Ale ani to, co je jenom hezké – to není umění, to už je kýč. Mělo by se dbát na rovnováhu. Já píšu proto, abych sdělil svůj obraz světa druhým. Ale i proto, aby tenhle obraz světa jim pomohl, aby jim byl ku prospěchu.“*²⁹

A vedený rozhorčením nad tím, jak jsou dějiny z generace na generaci předávány právě „černobíle“ a navíc s důrazem na mučednickou smrt důležitých historických postav,

²⁸ Rozhovor se Zdeňkem Šmídem [online]. [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: https://www.black-wait-agency.eu/novinarska-prace/mf-dnes/rozhovor-se-zdenkem-smidem/?utm_source=copy&utm_medium=paste&utm_campaign=copypaste&utm_content=https%3A%2F%2Fwww.black-wait-agency.eu%2Fnovinarska-prace%2Fmf-dnes%2Frozhovor-se-zdenkem-smidem%2F

²⁹ Rozhovor se Zdeňkem Šmídem [online]. [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: https://www.black-wait-agency.eu/novinarska-prace/mf-dnes/rozhovor-se-zdenkem-smidem/?utm_source=copy&utm_medium=paste&utm_campaign=copypaste&utm_content=https%3A%2F%2Fwww.black-wait-agency.eu%2Fnovinarska-prace%2Fmf-dnes%2Frozhovor-se-zdenkem-smidem%2F

z nichž se pak rodí čeští hrdinové, serozhodl nahlížet na historické pověsti s ironií a bez patosu, z čehož se v roce 2002 zrodila kniha s názvem *Jak jsme se nedali aneb Kapitoly z dějin národního úpění*. Označení „národní úpění“ symbolizuje vyzdvihování událostí negativních, hledání mučedníků, kteří jsou oslavováni jako hrdinové našich dějin více, než kdokoli jiný „netrpící“: „...my nemáme hrdinské dějiny, my máme dějiny uplakané! Hlavně se děti učí, jak jejich předkové trpěli, naši největší hrdinové jsou Kozina – toho oběsili, Komenský – toho vyhnali, Hus – toho upálili ...Přemysla Otakara II. si všichni pamatují kvůli bitvě na Moravském poli, kde ho zabili. Ale on v mnoha jiných bitvách vítězil – to nás nezajímá ...mučedník, to je tak nějak naše! Nemůžeme se potom divit, že to mládež nebaví.“³⁰ Jako učitel s dlouholetou praxí přinesl velmi zajímavý pohled na české legendy, chtěl rozbít zažitě představy, depatetizovat zaryté mýty vlastenectví.

Kromě historie, poslechu hudby také rád sledoval filmy (filmovou tvorbu dokonce začal upřednostňovat před novodobou divadelní tvorbou), chodil do ZOO, zajímal se více o politiku a jeho další velkou láskou bylo také cestování. A právě i posledně jmenovaná záliba formovala Šmídovu osobnost, rozšiřovala jeho obzory a vnímání světa – pro potvrzení jejího významu lze odkázat na slova učitele národů: „*Cílem cestování je posílení moudrosti u sebe i u jiných.*“ Jan Amos Komenský.

Moudrost, rozhled a poté životní nadhled mohl začít získávat cestováním až po roce 1989, tedy po Sametové revoluci, která opět odemkla brány naší země a přinesla po více než čtyřiceti letech čerstvý vzduch od jinud než z Východu. Zdeněk Šmíd si tak mohl začít plnit svůj sen: „*Já jsem chtěl být Hanzelkou a Zikmundem – cestovat, psát o tom knížky, jenže v té době... prostě jsem nevěděl, jak na to, a pak už bylo pozdě.*“³¹ Objevovat svět, projet Tatrou napříč celou Afrikou, poznat Eurasii či zdolávat pohoří v Latinské Americe, zkrátka procestovat téměř celý svět a splnit si své chlapecké sny a navíc se poté podělit o své zážitky a inspirovat ostatní generace tak, jako to udělala slavná cestovatelská dvojice. Procestovat celý svět se mu sice nepodařilo, ale i tak počet míst, jež navštívil, vydá na dlouhý seznam. Na něm se kromě evropských států vyskytují severní Afrika, Čína, Thajsko, Malajsie, Singapur, Střední Amerika či Aljaška. Se svými zážitky se

³⁰ *Rozhovor se spisovatelem Zdeňkem Šmídem* [online]. [cit. 2018-06-30]. Dostupné z:

<https://www.trampsky-magazin.cz/blog/rozhovor-se-spisovatelem-zdenkem-smidem-670.html>

³¹ ŠMÍD, Zdeněk — Vodáci senioři. *Barvy života*. Česká televize [online]. 2009 [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1095889602-barvy-zivota/209562221200012/obsah/76778-rozhovor-zdenek-smid>

pak svěřil, jak jinak než humornou formou, v beletrizovaných cestopisech, o nichž podrobněji, ale přesto jen okrajově pohovoříme v další podkapitole.

Za jednu z nejkrásnějších oblastí, které navštívil, považoval sever Evropy – zejména Norsko a jeho úchvatnou krajinu. Monumentalita, síla a tajemnost hor mu byly velmi blízké. Oproti tomu jih považoval v kontrastu s malebným severem, bez ohledu na klimatické podmínky, za spíše jednoduchou záležitost, nad níž vítězila krajina severu. Severské země mu zkrátka učarovaly, proto dnes v jeho bibliografii můžeme najít díla jako *Za písní Severu aneb Proč bychom se neztratili* či *Dlouhé noci Vikingů aneb Vratme nám rabiáty!*.

Další dobrodružství bylo nasměrováno až do daleké jižní Etiopie – cílem bylo navštívit kmeny doposud nepřilíš poznamenané civilizací. Věřil, že bude cestovat tak dlouho, dokud zase treffi domů.³²

Jeden z jeho zájmů se mu stal poměrně nedávno bohužel osudným, a to 9. dubna 2011, kdy bylo jasné, že tentokrát už domů „netreffi“ – při šnorchlování na Seychelských ostrovech ho postihl infarkt. Ironií osudu bylo ukočení jeho životní dráhy stejným způsobem jako u zpěváka jeho oblíbené kapely Spirituál kvintet Karla Zicha, jenž náhle skončil v roce 2004 při potápění na Korsice.³³

Vzpomínky na Zdeňka Šmída jsou pro mnoho jeho přátel, příslušníků rodiny i dalších stále ještě živé, v tomto roce uplynulo sedm let od nešťastného úmrtí muže, který byl pro mnohé zdrojem inspirace jak v profesním, tak osobním životě, skromným člověkem, skvělým kamarádem, zapáleným cestovatelem, člověkem, který měl v každém věku odvahu zkoušet nové věci a který o sobě v pokročilém věku s nadsázkou prohlásil, že naštěstí ještě nedospěl, že maximálně ztratil jen nějaké iluze, ale pouhá ztráta některých iluzí k dospělosti nestačí. Všeřikající je dle nás vzpomínka jednoho ze tří dětí, syna Darka Šmída zveřejněná na serveru časopisu Reflex: „*Budu na něj vzpomínat jako na spisovatele, který za sebou nechal obrovské množství práce, inspirujícího muže, nadšeného cestovatele, bytostného optimistu – a hlavně jako na skvělého tátu.*“³⁴

³² ŠMÍD, Zdeněk. *Barvy života*. Česká televize [online]. 2006 [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1095889602-barvy-zivota/206562221200021/obsah/84231-host-zdenek-smid>

³³ GRÁFOVÁ, Jitka. Zahynul zpěvák Karel Zich. *IDNES.cz* [online]. Praha: Mafra, 2004 [cit. 2018-07-02]. Dostupné z: https://kultura.zpravy.idnes.cz/zahynul-zpevak-karel-zich-09o-hudba.aspx?c=A040714_173628_hudba_gra

³⁴ BEZR, Ondřej. Zemřel Zdeněk Šmíd, autor trilogie Proč bychom se netopili. *Idnes.cz* [online]. [cit. 2018-07-02]. Dostupné z: https://kultura.zpravy.idnes.cz/zemrel-zdenek-smid-autor-trilogie-proc-bychom-se-netopili-p35/literatura.aspx?c=A110413_163406_literatura_ob

1.3 O humoru a životní filozofii

Humor je společným jmenovatelem mnoha Šmídových próz. Sám autor řekl, že jako spisovatel preferuje „*sepětí humoru a poezie*“³⁵, proto mu byl blízký zejména styl jevištního vystupování v podání Jiřího Suchého či Boleslava Polívky. Humor a poezii se sám snažil v různé míře užívat ve svých prózách. Humor jako takový nazval závažnou filozofií: „*Nemyslím si, že je to míň než psát takzvaně vážné věci. Humor je závažná filozofie, pokud je dotažen, pokud se nerozplyne ve šklebu či v omluvném dobráckém úsměvu.*“

Už po vydání jeho první knihy, *Sbohem, Dicku!*, byla kromě perfektní práce s jazykem vyzdvihována také jeho schopnost odlehčit humorem i závažná témata. A právě také schopnost uvědomělé práce s jazykovými prostředky mu byla dobrým nástrojem, jak zařazovat do svých děl prvky humoru, tento způsob prokazující důvtip, hravost a jazykovou obratnost výstižně pojmenovala Alena Hájková při hodnocení jeho prvotiny *Sbohem, Dicku!* jako tzv. „*komické fínty*“³⁶ Inteligentní humor, kreativita se dají vyčíst už jen z pouhých názvů děl. Názvy jsou vždy detailně promyšleny a reflektují autorův důvtip a všímavost, jazykovou hravost, což jen dosvědčuje jeho vysoký intelekt.

Životní moudrost, získaná možná také právě již zmíněným cestováním a poznáváním života nejen za hranicemi Kdyně, ale celé republiky, ba dokonce i za hranicemi Evropy na nás dýchá z následujícího vybraného výroku Zdeňka Šmída: „*...filozofie humoru, jeho zorný úhel, umožňují určitý odstup, a ten mi pomáhá rozlišovat věci malé a velké, významné a bezvýznamné, což se často nedaří tomu, kdo přistupuje ke světu příliš vážně.*“³⁷ Jak je již uvedeno výše, jeho syn ho nazval bytostným optimistou a Zdeněk Šmíd sám sebe jako člověka, co naštěstí ani v pokročilém věku zatím nedospěl, jelikož dle něj pouhá ztráta iluzí k tomu stát se dospělým nestačí a mezi věkem a moudrostí neexistuje přímá úměra.

Jeho životní filozofii vystihuje následující výrok: „*Já daleko před svobodu kladu důraz na odpovědnost ke světu i k sobě samému. A na rytířské ctnosti, kam patří třeba ochrana slabších, taky žen a dětí. Kdo takové ctnosti má, ten ať má i svobodu, protože takový člověk ji nezneužije. Komu však jsou odpovědnost a rytířské ctnosti cizí, ten by měl být v zájmu nás všech permanentně střežen. Kamerami, čipy, vším, co je po ruce.*“³⁸

³⁵ FATKA, Jaroslav. Lehce dostávám jen nápady. *Tvorba: příloha Kmen*. 1984, **1984**(37), IV

³⁶ HÁJKOVÁ, Alena. Zdeněk Šmíd jubilant. *Literární měsíčník*. 1987, **1987**(5), 140-141.

³⁷ FATKA, Jaroslav. Lehce dostávám jen nápady. *Tvorba: příloha Kmen*. 1984, **1984**(37), IV

³⁸ ŠMÍD, Zdeněk. *Proč bychom se nepřiznali, aneb, Jak to bylo doopravdy*, 2009, s. 56.

Na otázku, co podle něj literatura může a co nikoli, odpověděl následovně: „*Může být inspirací. Nemůže být vykonavatelem. Jako každá inspirace potřebuje prostor, pohodu a svěží impulsy. Kdyby byla vykonavatelem, potřebovala by spíš materiální statky, sílu, organizátory a příslušný úřednický aparát. Ona však je inspirací, nic víc. Ale taky nic míň, inspirace je prvotní.*“³⁹ Tímto tvrzením jako by snad autor někam cíleně mířil. Vzhledem k roku vzniku rozhovoru (1984), z kterého je jeho výrok převzat, se můžeme jen domnívat, na koho či na co míří. Mohlo se jednat o ideologickou stránku díla, rétoriku režimu, ovšem to jsou pouze naše domněnky, které nelze předkládat jako jedinou možnou pravdu.

Jak vyplývá z výše uvedeného, zásadní, nezastupitelnou roli mělo v jeho životě, vedle shora uvedených zálib, přátelství. Již jsme citovali autorova slova vděku, nyní považujeme za zajímavé uvést, koho za společného nepřitele považoval začátkem 21. století: Neznamená to, že už společného nepřitele nemáme. Tenhle nepřítel se tváří přátelsky, nikoli výhrůžně, a tak je nebezpečnější, než byl komunismus: já mu říkám konzumismus.“⁴⁰

Ve své knize z roku 2009, tedy ve svých 71 letech, upozorňuje na nebezpečí nové doby, které on sám nazývá jako konzumismus. Trampské hnutí považoval za jednu „z dnešních oáz v té poušti, která mění lidstvo v konzumenty.“⁴¹

Chtě nechtě se dostáváme k tématu komerce v literatuře, jež s „konzumismem“⁴² dle nás úzce souvisí. Zdeněk Šmíd kritizoval konzumní způsob života a zejména český národ, jenž byl dle něj vždycky konzumní, nehledě na stávající politický režim v zemi⁴³ – sám byl ale spisovatelem z povolání, a aby se uživil, podřídil se změně na knižním trhu, kdy po roce 1989 byla upřednostňována kvantita před kvalitou, a tak se knižní trh stal přesyceným, bohužel kvalita mnohých děl mnohých spisovatelů začala klesat.

O skutečnosti, že byl nucen uchýlit se i ke komerčnímu psaní, svědčí následující úryvek rozvoru, je však evidentní, že knihy psané pro společnost dychtící po plytkosti pro něj nebyly snadným úkolem, jelikož se odmítl smířit s vydáním myšlenkově a hodnotově nicotnými díly, a tak vždy vtiskl kus sebe, své hluboké duše do komerčně žadaného díla.

³⁹ FATKA, Jaroslav. Lehce dostávám jen nápady. *Tvorba: příloha Kmen*. 1984, **1984**(37), IV

⁴⁰ ŠMÍD, Zdeněk. *Proč bychom se nepřiznali, aneb, Jak to bylo doopravdy*, 2009, s. 47, 48.

⁴¹ *Rozhovor se spisovatelem Zdeňkem Šmídem* [online]. [cit. 2018-06-30]. Dostupné z:

<https://www.trampsky-magazin.cz/blog/rozhovor-se-spisovatelem-zdenkem-smidem-670.html>

⁴² Správný termín je „konzumerismus“ a jako definici použijeme slova Victora Lebeaua z roku 1947:

„*Naše nesmírně produktivní ekonomika požaduje, abychom z konzumace učinili náš životní program, abychom konvertovali koupě a používání věcí do rituálů, abychom v tom spatřovali naši duchovní útěchu, posílení našeho ega – tím, že budeme konzumovat. Potřebujeme věci konzumovat, spálit, vyhodit, nahradit stále rychlejším tempem.*“ Převzato z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Konzumerismus>

⁴³ *Rozhovor se spisovatelem Zdeňkem Šmídem* [online]. [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <https://www.trampsky-magazin.cz/blog/rozhovor-se-spisovatelem-zdenkem-smidem-670.html>

Na otázku, které své knihy si váží nejvíce, odpověděl doslova takto: „*No, je to knížka, která, nebo jsou to knížky, které jsou právě komerčně méně úspěšné, protože jsou...je tam spíš poezie, je to spíš taková niterná záležitost, myslím teď knížku Trojí čas hor, tři novely ze Šumavy, nebo i ten Cejch, kterej už má teda širší záběr, protože to je román o česko-německé rodině, těch si cením velice. A Proč bychom se netopili – za to jsem hrozně rád, že se mi to povedlo, protože kdyby nebylo Proč bychom se netopili, tak bych asi těžko vydával ten Trojí čas hor a tyhle věci – jo, takže já prostě vědomě dělám takovou komerci, o které já si říkám, že to je lepší komerce, že tam mám kus nějaké myšlenky a nějakou hodnotu, snažim se spojit tyhle dva body.*“⁴⁴

1.4 Literární začátky

Okouzlen počínáním jednoho z hrdinů v knize Jaroslava Foglara – Chata v jezerní kotlině – zatoužil už v jedenácti letech psát povídky a ilustrovat je stejným způsobem, jako to dělal Foglarův hrdina při psaní povídek o indiánech.⁴⁵ Přestože se obecně traduje, že autor začal psát až ve čtyřiceti letech, všechno začalo mnohem dříve. V padesátých letech minulého století začal oficiálně publikovat své povídky, které byly tematicky zaměřené k přírodě, kde strávil spoustu času, ostatně přírodní tematika protkává jako červená niť většinu Šmídových děl. Sem patří také další dobrodružné příběhy, mimo jiné o trampech. Jeho první povídka vyšla v roce 1959 v Čs. vojáku. Přispíval rovněž drobnějšími prózami a glosami z pedagogického a sportovního prostředí do ostravského časopisu Tramp, do plzeňské Pravdy, Lidové demokracie, ojediněle rovněž do periodik Vlasta, Turista či Učitelské noviny. Souběžně s tím se věnoval psaní písňových textů pro Lodní deník. V téhle době ale ještě na spisovatelské povolání nepomýšlel, lákala ho pořád učitelská profese, v níž se našel.

Vydávat knihy začal až v roce 1977, kdy slavil čtyřicáté narozeniny a pomyslné dveře do literárního světa odemkl dílem *Sbohem, Dicku!*, jeho prvotina *Vodácký průvodce pro Ofélii aneb Proč bychom se netopili* se stala jeho druhou vydanou knihou.

⁴⁴ŠMÍD, Zdeněk — Vodáci senioři. *Barvy života*. Česká televize [online]. 2009 [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1095889602-barvy-zivota/209562221200012/obsah/76778-rozhovor-zdenek-smid>

⁴⁵ŠMÍD, Zdeněk — Vodáci senioři. *Barvy života*. Česká televize [online]. 2009 [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1095889602-barvy-zivota/209562221200012/obsah/76778-rozhovor-zdenek-smid>

Alena Hájková již v recenzi jeho debutu *Sbohem, Dicku!* vyzdvihla autorův neobyčejný cit pro práci s českým jazykem a rovněž poznamenala, že zmíněné dílo se navzdory autorovým spisovatelským začátkům vyznačuje taktéž i kvalitou kompoziční. S tvrzením, že “uvědomělá práce s jazykem”⁴⁶ už zůstává trvalým znakem tvorby Zdeňka Šmída, lze také jen souhlasit.

Inspirací pro napsání knihy *Sbohem, Dicku!* mu byly hodnoty, jež uznávají trampové – smysl pro kamarádství a čestnost. Tento román z prostředí Krušných hor vypráví o trampském nadšenci, kterého jeho záliba dovedla k velkému rozhodnutí – emigrovat do USA a Austrálie. Nicméně jeho nadšení opadá a po návratu se věnuje těžké manuální práci v krušnohorských lesích. Jeho život je spojen s každodenní rutinou v obklopení svérázných místních obyvatel, příběh nepostrádá ani milostný motiv (hlavní hrdina Ludvík Baba neboli Čochtan je zamilovaný do devatenáctileté maďarské brigádnice). „Odbornou” přípravu k napsání této knihy coby profesionál a člověk dychtící po vědění, jímž Zdeněk Šmíd, duší i tělem kantor, byl, rozhodně nepodcenil.

Uměleckou kvalitu Šmídovy první vydané knihy potvrzuje také ve svém příspěvku v časopise Kmen (1984) Viktor Viktora, který zmiňuje, že v jedné z recenzí byl Zdeněk Šmíd dokonce přirovnáván ke „Klostermannovi Krušných hor”⁴⁷, a rovněž definuje jako jeden ze základních stavebních kamenů Šmídových próz schopnost „sevřít a dynamizovat epickou složku vyprávění a vyvážit ji klidnou šíří lyrických pasáží.”⁴⁸ Sám autor uvedl následující: „Jde mi o atmosféru, a co se týče prostředků, o melodii. Příběh je pro mě nutným zlem, se kterým se peru a rád bych se obešel bez něj, kdybych měl tu odvahu. (...) Děj mě nikdy příliš nepřitahoval ani jako čtenáře.”⁴⁹ Jeho silnější stránkou byla melodie a rytmus vět, o což se snažil v každé své knize.

O velký příběh nešlo Zdeňku Šmídovi ani v další knize – vodácké prvotině – opět bylo prvotní snahou zachytit určitou atmosféru, pocity, zážitky – primární bylo tedy především zachytit a zapečetit kouzlo okamžiku a uchránit jej před mocí času.

„Píšeš kroniku party, nebo bestseller? Jakýpak bestseller, pomyslíš jsem si, když mi to nevydali ani v Budějovicích.”⁵⁰ Po „zlatých šedesátých“, tedy šedesátých letech minulého století, se nesla léta sedmdesátá v duchu tzv. normalizace – po roce 1968 byly všechny prodemokratické snahy a naděje zadupány a byly vystřídány přísným okem cenzury. Ani

⁴⁶ HÁJKOVÁ, Alena. Zdeněk Šmíd jubilant. *Literární měsíčník*. 1987, **1987**(5), 140-141.

⁴⁷ VIKTORA, Viktor. Literatura v západních Čechách. *Tvorba: příloha Kmen*. 1984, **1984**(37), I

⁴⁸ VIKTORA, Viktor. Literatura v západních Čechách. *Tvorba: příloha Kmen*. 1984, **1984**(37), I

⁴⁹ FATKA, Jaroslav. Lehce dostávám jen nápady. *Tvorba: příloha Kmen*. 1984, **1984**(37), IV

⁵⁰ ŠMÍD, Zdeněk. *Proč bychom se nepřiznali, aneb, Jak to bylo doopravdy*, 2009, s. 39.

Zdeněk Šmíd se nevyhnul peripetiím spojeným s vydáváním knih, které byly zapříčiněny ideologií bývalého režimu. Že vše zlé je pro něco dobré, se potvrdilo právě v tomto případě. Dílem náhody či dílem osudu zaslal autor knihu *Proč bychom se netopili aneb Vodácký průvodce pro Ofélii*, prý už z čirého zoufalství, do nakladatelství Olympia, které se poté stalo jeho dvorní nakladatelstvím. Tato událost Zdeňku Šmídovi přinesla do života hned několik benefitů⁵¹.

1.5 Bibliografie v kostce

Autorova publikační činnost odstartována rokem 1977 (rok vydání románu Sbohem, Dicku!) obohatila tuzemský knižní trh o nespočet titulů. Šmídovu tvorbu je možno zjednodušeně rozčlenit na tři hlavní linie: cestopisnou, mýtickou a historickou.

První linii zastupují díla reflektující zážitky z jeho cest nejen po Evropě, ale po celém světě. Parta vodáků a horáků navštívila dvakrát Ameriku, z čehož následně vznikly beletrizované humorné cestopisy s názvem Jak se mají Mayové aneb Proč bychom se neděsili a Starci na Aljašce aneb Proč bychom se nezmrazili. Zážitky putování po Skandinávii autor zpracoval v knize Za písní Severu aneb Proč bychom se neztratili. Bubny Berberů aneb Proč bychom se nesušili vyprávějí o dobrodružství v dalekém Maroku a „průvodce“ Německem nese název Expedice k Čechožroutům aneb Proč bychom se nepobili. O cestě kytaristy Lubomíra Brabce do Antarktidy byla vydána kniha S kytarou v Antarktidě. Nejznámější díla s přízviskem Proč bychom se...jsou však součástí vodácko-horácké trilogie: Vodácký průvodce pro Ofélii aneb Proč bychom se netopili, Proč bychom se nepotili aneb Jak se chodí po horách a Proč bychom se netěšili aneb Jak se držet nad vodou. O těchto dílech bude pojednáno v další části práce.

Další směr, kterým se Zdeněk Šmíd rozhodl ubírat, vedl zpět do dávné historie – do dob mýtů a pověstí, a to nejen českých. V díle *Strašidla a krásné panny* vytvořil

⁵¹Vzpomínám si na ten příběh z Budějovic, kde měli knihu vydat. Místní okresní komunistický tajemník volal tomu našemu tajemníkovi a říkal: "Neznáš tam nějakýho Šmída v těch Varech? Von chce vydat knížku Jak jsme se utopili, copak my dneska můžeme vydat něco, co se jmenuje Jak jsme se utopili?" A pak jsem se tam seznámil s redaktorkou a začali jsme na mém rukopise pracovat tak dlouho, až jsme se sblížili a nakonec jsme se vzali. Ředitel nakladatelství se rozčílil, že jsem mu vzal redaktorku a nevydal mi to, což bylo vcelku moje štěstí. Protože jsem pak ten rukopis v zoufalství poslal do Olympie. Nečekal jsem, že by v tak slavném nakladatelství mohli moji ptákovinu vydat, jenže oni to vzali, což bylo lepší, než kdyby tu knížku vydali v regionálním nakladatelství. Převzato z: Rozhovor se spisovatelem Zdeňkem Šmídem [online]. [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <https://www.trampsky-magazin.cz/blog/rozhovor-se-spisovatelem-zdenkem-smidem-670.html>

parafráze pověstí z Karlovarska, taktéž parafrázoval i pověsti z Chodska, jež byly vydány pod názvem *Dudáci a vlčí hlavy*. V knize s názvem *Předposlední trubadúr* se ve stejném duchu zabývá tematikou českých hradů. Látka zahraničních mýtů a pověstí byla zpracována v díle *Dlouhé noci Vikingů aneb Vraťte nám rabiáty!* S cílem demystifikovat a demytizovat české národní pověsti, vlastenecké mýty i pseudohistorická fakta sepsal *Jak jsme se nedali aneb Kapitoly z dějin národního úpění*, kde se opět snažil upozornit na schematické, černobílé vidění událostí. Jedním z vrcholných děl je *Trojí čas hor*. Tento prozaický triptych představuje tři časová zastavení na Šumavě (od třicetileté války až po moderní dobu) a opírá se o mýtus rodné krajiny, epiku lidových pověstí⁵².

Historickou linii Šmídových děl zastupuje především román *Cejch*, jedno znejvíce diskutovaných děl. Tato kniha se věnuje otázce života v pohraničí a problematice česko-německých vztahů podobně jako povídková kniha *Lesk a bída Čekání*, v níž jsou základní látkou pověsti i vyfabulované příběhy (stylizované ovšem také jako žánr pověsti).

Je nutno však zmínit i další díla Zdeňka Šmída, která upoutala pozornost. Z učitelského prostředí to byl román *Babinec*, ze zákulisí Porty dílo *Miss Porta*, vydáno po deseti letech podruhé s obměněným názvem *Nejlepší holka našeho života aneb Miss Porta*. Toto dílo vyvalo vlnu „stížností“, jelikož mnoho hudebních skupin se domnívalo, že jim „jejich“ příběh byl ukraden – nejedná se však o literaturu faktu, ačkoliv zde vystupují reálné postavy. Satirické dílo *Bombarda Joe* útočí na konzumní způsob života.

Zpět do Karlových Varů se vrátil díky knize *Mé staré dobré Vary aneb Váš žoviální průvodce pitím i žitím*, která je „parafrází“⁵³ na knihu Adolfa Branalda *Promenáda s jelenem*. Do prostředí malebné krajiny kolem říčních toků se vrací v knihách *Otava: Putování po řece* nebo v knize *Lužnice*.

V roce 2009 byla vydána vzpomínková kniha *Proč bychom se nepřiznali aneb Jak to bylo doopravdy* a o dva roky přibyla později další a zároveň poslední kniha ze série *Proč bychom se... – Tanec lovců lebek aneb Proč bychom se nevrátili*. Zdeněk Šmíd vydal také knihu pro dětské čtenáře s názvem *Pohádky pro dobrodruhy*, která má rovněž humorný charakter a byla vydána až době, kdy se otec tří dětí „dočkal“ vnoučat.

⁵²ŠMÍD, Zdeněk. Slovníkceskeliteratury.cz. [online]. 30. 6. 2018 [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=487&hl=Zden%C4%9Bk+%C5%A0m%C3%ADd+>

⁵³ ŠMÍD, Zdeněk. *Barvy života*. Česká televize [online]. 2006 [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1095889602-barvy-zivota/206562221200021/obsah/84231-host-zdenek-smid>

2 VYBRANÁ DÍLA

2.1 Vodáci a horáci

Z rozsáhlého cyklu děl s přízviskem *Proč bychom se...* byly vybrány první dva tituly věnující se dobrodružství „vodáků“ a „horáků“: *Proč bychom se netopili aneb Vodácký průvodce pro Ofélii* a *Proč bychom se nepotili aneb Jak se chodí po horách*. Tradičně bývá k těmto knihám řazeno rovněž dílo *Proč bychom se netěšili aneb Jak se držet nad vodou*, které však vzniklo po dlouhém časovém odstupu, a tato tři díla bývají označována jako tzv. „kultovní vodácko-horácká trilogie“. Jaké byly autorovy pohnutky k tomu, aby po dlouhých čtrnácti letech opět oživil již známé knižní postavy a uvedl na literární scénu jejich další dobrodružství?

2.1.1 Proč bychom se netopili aneb Vodácký průvodce pro Ofélii

První díl vodácko-horácké trilogie, spisovatelova knižní prvotina, jež se nestala jeho první vydanou knihou, „bible“ nejen pro čtenáře z řad vodáků, kniha znamenající velkolepý vstup na literární scénu a předznamenávající kariéru literáta – o knize *Proč bychom se netopili aneb Vodácký průvodce pro Ofélii* bylo řečeno mnoho (pozitivního) jak ze strany kritiků⁵⁴, tak ze strany širokého čtenářského publika. Na začátku přitom byla jen snaha zachytit vzpomínky na autorovu kapelu, která se po několika letech působení rozpadla. Kniha vyšla poprvé v roce 1977 v nakladatelství Olympia a ilustrace pro její první vydání vzešly z rukou Adolfa Borna.

„Vodácký průvodce“ se do povědomí společnosti zapsal o to více zásluhou televizního zpracování. V roce 2009 poprvé „vypluli vodáci“ na obrazovky České televize. Natáčení se ujal režisér Petr Nikolaev. Zdeněk Šmíd sice bývá uváděn jako spoluautor scénáře k seriálovému zpracování, ve skutečnosti však nechal jeho tvůrcům ve vysoké míře „volnou ruku“, a tak s výsledným produktem nebyl nakonec spokojen ani autor knižní předlohy, ani široká masa z řad čtenářů a diváků. Reakce na desetidílný seriál v hlavní roli s Lukášem Vaculíkem byly rozporuplné. Zdeněk Šmíd okomentoval televizní zpracování následovně: „...moje knížka je o tom, jak se jezdí na vodu. Televizní seriál je o tom taky, ale spíš tam jde o to, kdo s kým chodí, aby na to koukalo co nejvíc lidí a televize měla sledovanost. Za prvních asi tak pět dílů si jakžtakž ručím já, ale po těch dalších nevím, mám

⁵⁴ HÁJKOVÁ, Alena. Zdeněk Šmíd jubilant. *Literární měsíčník*. 1987, **1987**(5), 140-141.

*obavy, že budu muset chodit do města a zpátky kanálama.*⁵⁵ Nejzásadnější problém tedy spatřuje v tom, že cílem televizních stanic je přilákat k televizním obrazovkám co největší počet diváků – na prvním místě je zajistit sledovanost seriálu, tzn. oslovit co nejširší okruh diváků – „*aby to bylo tak nák pro všechny*“⁵⁶. Sám podotkl, že spojit tento požadavek s poměrně málo dějovým textem knihy není tak snadné, jak by se mohlo zdát.

Vodácko-horácká trilogie se dočkala nejen zpracování televizního, ale také hudebního. Jak jsme již zmínili, písně byly zhudebněny několika kapelami. Pro ilustraci uvádíme text písně *Vodácká holka*⁵⁷, jež byla nazpívána skupinou HOP TROP.

2.1.1.1 Kompozice a obsah

Za velmi důležité považujeme nejdříve představení struktury díla, jež z velké části napomůže k následující interpretaci jeho obsahu. Kompozice knihy je velmi promyšlená a díky důmyslnému seskládání pasáží epických a lyrických tvoří dílo, které se čte jedním dechem a nepůsobí fádne. Klíčem k vyprávění o příhodách vodácké party a k vytvoření jakési vodácké „příručky“ je dívka Ofélie, do níž je vypravěč-vodák zamilovaný a touží ji, vodáka analfabeta, vzít „na vodu“ a začlenit do své vodácké party. Ofélie, dívka z města upřednostňující dovolené v zahraničí u moře a netušící o vodáctví vůbec nic, plní roli zástupce z řad těch čtenářů, kteří taktéž nebyli nikdy „na vodě“ – její důvody, proč je lepší jet k moři a proč nemůže jet na vodu, provokují autora. Tím vzniká dynamický dialog, v němž se vypravěč snaží Ofélii přesvědčit o jedinečnosti dobrodružství zažitých s partou přátel při sjíždění řek, o kouzlu táboráku a o nezaměnitelné atmosféře, která vzniká rovněž díky vodáckým písním. „Jiskří“ to mezi nimi. A to čtenáře baví. Dalšími otázkami a poznámkami v průběhu knihy „přihrává“ Ofélie vypravěči, jenž na schůzky s ní začne chodit „připraven“ – vybaven různými rekvizitami – kytarou, pádlem, ale především vlastními vzpomínkami, čímž je vytvořen pomyslný můstek k vyprávění vodáckých příhod jedné party přátel různorodých povah, ale stejně dobráckých srdcí.

Na tomto dialogu s Ofélií je kniha vystavěna: jejich rozprávění se střídá nejen s devíti vyprávěními, jejichž téma je formováno charakterem otázek Ofélie, ale také pasážemi jako je *Lodní deník*, *KDYŽ VODÁK*, *Pohádky pro Ofélii* a vodáckými písněmi. Do *Lodního deníku* zapisují své zážitky různé postavy – shrnutí dne je převyprávěno jejich očima. Poučné pasáže začínající *KDYŽ VODÁK* připravují v obecné rovině (platné pro všechny

⁵⁵ *Rozhovor se spisovatelem Zdeňkem Šmídem* [online]. [cit. 2018-06-30]. Dostupné z:

<https://www.trampsky-magazin.cz/blog/rozhovor-se-spisovatelem-zdenkem-smidem-670.html>

⁵⁶ ŠMÍD, Zdeněk. *Proč bychom se nepřiznali, aneb, Jak to bylo doopravdy*, 2009, s. 6, 7.

⁵⁷ Viz příloha č. 2.

vodáky) tematické pole pro následující Vyprávění, např: „*KDYŽ VODÁK přestěhuje svůj majetek do lodi, vstoupí na cestu řeky. Vodák, který vyplouvá za ranního kuropění, není vodák. Je to nadpřirozená bytost. Protože vodák se musí napřed nasnídat, než cokoli podnikne. Po snídani vystěhuje ze stanu spací pytel, svetr, tepláky, kilo brambor, tričko, trenýrky, čepici, baterku, šňůru, sirky, sedm ponožek, sůl, záplavu kapesníků, ... Delší čas stráví strategickým rozjímáním, jak vše nacpat do loďáku, aby tento nepukl. Nakonec použije hrubé síly a za necelé dvě hodiny se mu podaří pytel naplnit...*“⁵⁸

Vyprávění je celkem devět a tvoří dějovou linku díla – právě zde ožívají příběhy hlavních postav, ať už smyšlené či založené na skutečnosti: „*Poté zahájil Keny vodácký výcvik. Omezil se na teorii, protože vagón s lodmi měl dorazit v poledne. „Tohle je pádlo,“ řekl Keny, „a nikdo tomu nesmí říkat veslo. Kdo řekne veslo, není žádnéj vodák. Vodáci se zdraví ahoj. Kdo řekne nazdar, taky není vodák. Je to sokol. Kdo řekne dobrý den, je pitomec. Má někdo dotaz?*“⁵⁹

Jednotlivé oddíly jsou (nepravidelně) proloženy písněmi – vodáčtí hrdinové rádi zpívají, ne proto, aby se to líbilo, ale aby jim bylo krásně – jak autor dodává: zpívají rádi a nezáleží na tom, že kakofonicky (mají dokonce vlastní vodáckou hymnu – modlitbu vodáka⁶⁰).

Rys příručky knize dodává také vodácký slovník uvedený na začátku knihy – vysvětlivky vodáckého slangu, například:

„*LOĎÁK – (TĚŽ BÁGL) pytel z impregnované látky velikosti až dospělého muže. Pro pokročilé stačí velikost nedospělého šimpanze. Oba typy jsou opatřeny nahoře šňůrou, kterou se pytel zadržuje...Do pytle se nastrkají úplně všechny věci, které vodák vlastní. Na dno klademe krém na opalování, retox na komáry a svačinu.*“⁶¹

„*ŠPRAJC – příčná dřevěná výztuž na otevřených lodích. Šprajcy jsou obvykle dva, slouží též k upevnění bagáže, k tahání lodi z vody a v exponovaných okamžicích brání kormidelníkovi, aby se rozeběhl na provinilého háčka.*“⁶²

2.1.1.2 Postavy

Vodáckou základnu tvoří parta stávající se (nepočítaje vypravěče) z Kenyho, Sumce, Bonga, Křížáka, Lídy, Dany, Lucie, Kateřiny, Ivana, Otouše, Gábiny. Během svého

⁵⁸ ŠMÍD, Zdeněk. *Proč bychom se netopili, aneb, Vodácký průvodce pro Ofélii*, 1994, s. 25.

⁵⁹ Tamtéž, s. 15.

⁶⁰ Viz příloha č. 3.

⁶¹ ŠMÍD, Zdeněk. *Proč bychom se netopili, aneb, Vodácký průvodce pro Ofélii*, 1994, s. 7, 8.

⁶² Tamtéž, s. 10.

putování, ať už po horách nebo po řekách, potkávají další kamarády – např. Richarda, Ninu, Marušku.

O vzhledu hlavních postav se mnoho nedozvídáme, důležitější jsou jejich specifické rysy v chování nebo specifické záliby. Např. Keny, jeden z hlavních organizátorů party, je největší jedlík široko daleko a rád poznával nové lidi, každý rok přivedl do party někoho nového: „největší ctizádostí bylo rozšířit dosavadní počet dvaceti tisíc známých aspoň na čtyřicet tisíc. Celá parta vznikla vlastně jako vedlejší produkt Kenyho seznamovacího obžerství.“⁶³ – při jedné plavbě na jaře se zjistilo, že tentokrát Keny nikoho nového do party nepřivedl, což ostatní členy posádky zcela vyvedlo z míry, nakonec se ukázalo, že porušovat tradici se nevyplácí.

Sumec je lidumil se zvláštním citem pro přírodu, zejména také pro hmyz, vše statečně skrývá pod slupkou „drsnáka“, Lída je označována jako „fanatik“ domácích prací, strašpytel, až přehnaně pořádkumilovná, mimo jiné Sumcův „háček“.

Lucie je vodácký nováček, velmi sečtělá a Dana – „nejkrásnější dívka našich vod“ – je zamilovaná do svého kormidelníka Křižáka.

Jakýmsi kořením prvního a druhého dílu trilogie je „hašteřivost mládí“ – dívky a chlapečci se navzájem provokují, dokazují si, kdo je lepší: jestli háčkové, nebo kormidelníci. A kdo se o sebe dokáže postarat lépe? V jedné chvíli „zuří“ mezi oběma stranami válka.

Z jednotlivých vyprávění, jež jsou vylíčena zpravidla jen na několika stranách, nastíníme v krátkosti obsah jen jednoho z nich, neboť jsme toho názoru, že za úspěchem této knihy nestojí žádný velký příběh, což je také důvodem, proč je kniha rozdělena na jednotlivé epizody, které tudíž ruší jednotnou dějovou linkou. Základ úspěchu spatřujeme především ve způsobu vyprávění, a abychom ho prezentovali, využijeme v několika případech doslovné repliky postav, jejichž kouzlo by parafrázováním bylo zničeno.

2.1.1.3 Vyprávění čtvrté

„O touhách horkých dnů, o nesnázích autostopu, o nepředvídatelných ranách osudu, hlavně však o hoři lásky a únosu žíznivých plavců.“⁶⁴

Hlavním tématem tohoto vyprávění je příběh Ivana a Marušky. Ivan je zkušený vodák – sjede takřka cokoli na čemkoli, je neodmyslitelným členem party – nezkaží žádnou legraci, ba naopak hodně jí vytvoří. Rozený vodák tělem i duší, řekl by si jeden. Proto každého překvapí náhlá změna v chování (stává se „sucharem“), jakmile se setká

⁶³ ŠMÍD, Zdeněk. *Proč bychom se netopili, aneb, Vodácký průvodce pro Ofélii*, 1994, s. 14.

⁶⁴ ŠMÍD, Zdeněk. *Proč bychom se netopili, aneb, Vodácký průvodce pro Ofélii*, 1994, s. 55.

s Maruškou. Maruška je dle Ivana nejlepší holka, kterou doposud poznal. Zamilovanost poblázní Ivanovi hlavu. Nechce se před Maruškou nijak ztrapnit, navíc má obavy, jak Maruška – dívka z Moravy, ještě nezkažená alkoholem a dalšími neřestmi, zareaguje na jeho vodáckou partu – a co si asi potom pomyslí o Ivanovi. A tak se Ivan přetvařuje.

Když má Maruška přijet, Ivan poprosí ostatní členy party, zda by jim nepřišli k večeru naproti do vesnice a nepomohli jim s bagáží – předpovídá totiž, že Maruška, co nebyla nikdy na vodě, si z nedostatků zkušeností zabalí třikrát více věcí, než by bylo potřeba. Všichni si to myslí, a tak jsou mile překvapivě, když potkají Marušku bez zbytečných věcí. Nervózní Ivan se Marušce neustále omlouvá za vše, o čem si myslí, že má na nevinnou dívku z Moravy špatný vliv a vrhá to špatné světlo i na něj. Omlouvá se za všechno, co se ten den nepovedlo – a že se toho nepovedlo dost.

Když Dana, nejkrásnější dívka našich vod, stopla dodávku a použila ženských zbraní k tomu, aby je řidič popovezl do nejbližší hospody (kluci ze všeho nejvíc prahli po studeném pivu, celou cestu za Maruškou a Ivanem je v tempu udržovala myšlenka na „jedno orosené“, Křižák básnil o pivu tak naturalisticky, že ostatní div necítili, jak jim studený mok chladí jejich vyprahlá hrdla), netušila, že je zaveze až do Třeboně – asi dvanáct kilometrů od kempu. Mohlo by se zdát, že po tomto zjištění už nemůže vodáky nic překvapit – ale překvapilo: Kenyho trenýrky. Při příchodu do hospody Keny samou radostí zvedl ruce, a tak zapomněl na rozpárané kalhoty. Ty sklouzly na podlahu, daly tak prostor vyniknout Kenyho spodnímu prádlu a nejen to – pohoršily hospodského natolik, že odmítl vodáky obsloužit. To byla pro žízňivou partu poslední kapka – především pro Kenyho.

Všechny tyto peripetie vtipálka Ivana nerozesmály, jak by tomu normálně bylo. Bylo mu do pláče. Cestou zpátky, když se vraceli tmavým lesem do kempu, bylo slyšet jen omluvného nařikání Ivana, který se snažil situaci s Maruškou ještě nějak „zachránit“. Jakmile dorazili zpátky do kempu, Ivan se konečně trochu uvolnil – ale jen trochu, pak totiž zavelel, že se jde spát. Tahle věta jako by byla zaklínadlem, které probudilo Marušku z nečinnosti, když k údivu všech prohlásila: „*Tož si di...A na co zmenéslí to zápisné?*“ Po těchto magických slovech vyndala z tašky láhev slivovice. Parta ožila nadšením, jen Ivan nevěděl, jestli se mu to všechno jen nezdá. „*Tak povedená partija,*“ prohlásila Maruška, „*to mi nende do hlavy, kde stezebrali teho Ivana. On je takové nedodělané, nedovařené jaksi. Legraci nerozumí. On snad ani na té lodi jezdit nedovede?*“⁶⁵ Žádná jiná slivovice Ivana v krku doposud tolik nepálila. A tak jeho přetvářka přišla vniveč.

⁶⁵ ŠMÍD, Zdeněk. *Proč bychom se netopili, aneb, Vodácký průvodce pro Ofélii*, 1994, s. 63.

2.1.2 Proč bychom se nepotili aneb Jak se chodí po horách

Druhý díl vodácko-horácké trilogie byl vydán taktéž nakladatelstvím Olympia, a to v roce 1979. O pět let později, v roce 1984, byla kniha vyhlášena jako nejúspěšnější titul jmenovaného nakladatelství, což vypovídá o tom, že vodácká parta, jež vyměnila kánoe za pohorky a řeku za cesty slovenských hor, se u čtenářského publika dočkala stejně nadšeného přijetí, jako když sjížděla toky řek Lužnice a Sázavy. Marie Uhlířová ve své recenzi čtenáře varuje před nákazou horáctvím. Horácká „příručka“ je taktéž jako její vodácká sestra doplněna vtipnými ilustracemi od Adolfa Borna. „Vodácká senzace“ ohromila širokou škálu čtenářů a tím připravala podhoubí pro vznik dalšího vyprávění o osudech oblíbené party, tentokrát z horského prostředí. Vyprávění o partě horáků vzniklo na rozdíl od prvního dílu trilogie „na objednávku“.

2.1.2.1 Obsah

Kompozičně se dílo podobá vodácké příručce. Místo Ofélie převzala fiktivní dcera Magdaléna, která se vydala se svým otcem do Tater. Generační odstup a poněkud jiný charakter jejich vztahu se zdá být zpočátku překážkou mezi otcem a dcerou a propadnutí společné vášni – horáctví. Kdo je to ale vůbec horák?

Tentokrát jsou tedy vyprávění, horácké pohádky, písně a zápisky z deníku určeny Magdaleně a mají ji k horáctví zlákat. Ne tatínkova vyprávění, ale vlastně zážitky, s vrstevníky (navíc opačného pohlaví) ji nakonec prozrazují kouzlo horáckého světa, který nám Zdeněk Šmíd zprostředkovává svým vyprávěním o partě horáků, která se vydává na Slovensko. Parta přátel vyráží vlakem v trochu pozměněném složení, cestou se k nim přidávají Kenyho přátelé: Otouš a Gábina. Parta v čele s Kenym, Bongem, Sumcem a Křížákem si klade za cíl „vychovat“ z nich jim podobné horáky – tedy normální a správné lidi.

Kniha se skládá z dvanácti vyprávění, která jsou opět proložena písněmi, básničkami, humorně výkladovými pasážemi o slastech i strastech horáků KDYŽ HORÁK, poté cestovním deníkem a rozpravami s Magdalénou. Perfektním spojením jednotlivých částí se čtenář rázem ocitá v přeplněném vlaku do Tater, dýchá horský vzduch, směje se vtipům Bonga, Sumce, kroutí hlavou nad Lídinou nezdolnou vášní udržovat za každou cenu a v každé situaci pořádek, slyší kolem sebe slovenštinu, němčinu, občas i tyrolské jódlování, a díky autorovu mistrnému vystižení atmosféry nejen v partě, ale i v horách, které opěvuje v lyrických částech, může čtenář po přečtení knihy nabýt dojmu, že už na dovolené v Tatrách a také Fatrách už byl. Se svou skvělou partou.

Odlišnou náladu cítíme z rozhovoru vypravěče a jeho dcery Magdalény. Zatímco vypravěč čerpá ze svých zkušeností a s nostalgií vzpomíná na zážitky získané se svou partou, Magdaléna je sama a má teprve všechno před sebou. Z jeho slov na nás dýchá smutek nad tím, co už bylo a není – proto doufá, že Magdaléna ho bude následovat, že i ona pozná krásu hor a zamiluje si ji. To se otci nakonec vyplní – myslel si to – ještě si moc dobře pamatuje, co s člověkem dokáže hory udělat, jak snadno a nekontrolovatelně lze podlehnout jejich kouzlu.

„Horácký průvodce“ čtenáře tedy vybavuje základními poznatky o horáctví. Nejprve je důležité si uvědomit, kdo to vlastně ten horák – pozor, neplést horáka s horolezcem. Existuje několik typů horáků a autor v nadlehčené formě je na základě určitých znaků podrobně klasifikuje. Je také důležité si uvědomit, že kdo ještě nikdy nezabloudil, nemůže být považován za horáka. To není horák, ale výletník.

Autorova záliba v historii je nepřehlédnutelná i v tomto díle. Vždy jsou tyto autobiografické prvky projektovány v některé z postav – zde je to například Gábina, která se s ostatními členy party dělí o faktografické poznatky. Ve vyprávění o folklorních jevech se jeví jako nadšenec folkloru a chce se zúčastnit Jánošíkova dnu. „*Na návsi pravila Gábina, že tato místa jsou pamětníkem Jánošíkových kroků a skoků; tudy pospíchal se svými horními chlapci na dolní konec dědiny a naopak. Gábina připomněla, že kdo není absolutní tupec, ještě tady ty kroky a skoky cítí.*“⁶⁶

Věcné informace všeho druhu, například jak by měla vypadat správná výbava oblečení horáka, jsou součástí celků KDYŽ HORÁK... Pro ilustraci uvádíme ukázkou: „*KDYŽ HORÁK spatří větrovku, svetr nebo botu, odborně je zkritizuje. Pravý muž nikdy neuzná, že šaty dělají člověka. (...) Vyrazí-li však do hor, stane se s ním divná změna. (...) Před túrou třikrát obrátí každé tričko a mazlí se s každou ponožkou. Natržená pláštěnka v něm vyvolává hysterický záchvat.*

PLÁŠTĚNKA: Její hlavní vlastností je, že se neustále trhá: druhý rok při každém pohybu, třetí rok při každé kapce. Proto zkušený horák kupuje ke každé pláštěnce cca 200 m izolepy, (...) S touto délkou izolepy lze pláštěnku zalepit postupně úplně a je dokázáno, že takto vytvořená izolepová pláštěnka je teplejší a trvanlivější než pláštěnka původní.“⁶⁷

Schopnost uvědomělé práce s jazykem umožňuje Zdeňku Šmídovi pohrávat si se slovy a jejich významy – tím dosahuje humorného vyprávění, které se čte jedním dechem. To je jedním z charakteristických rysů celé příručky. Jako ukáзка autorova inteligentního

⁶⁶ ŠMÍD, Zdeněk. *Proč bychom se nepotili, aneb, Jak se chodí po horách*, 1997, s. 63.

⁶⁷ ŠMÍD, Zdeněk. *Proč bychom se nepotili, aneb, Jak se chodí po horách*, 1997, s. 46, 48.

humoru poslouží následující: „*SVETR (...) názory na barevnost svetru se různí a jsou jedním z rozpoznávacích znaků mezi horáky a horolezci: horák volí na svetru barvy střídme, aby splýval s chrámem přírody a aby ho v případě potřeby nenašli. Horolezec naproti tomu volí barvy nápadné, aby ho v případě potřeby našli. Ženy a dívky se z tohoto pravidla opět vymykají: chtějí být viděny a nalézány za všech okolností. Názory horaček na barevnost svetrů jsou proto výlučně horolezecké*“.⁶⁸

Na závěr uvádíme repliku Bonga, který svým vyjádřením zcela vystihl odlišnou energii hor, za níž se do hor vydáváme. Hory, snad svou výškou, snad svou mohutností, poskytují určitý nadhled a dodávají člověku potřebný klid, který většinou ztratíme velmi rychle, ale jehož pohlazení si pamatujeme ještě dlouho a pro nějž se do hor vydáváme znovu a znovu. „*Dole mě to nebaví,*“ prohlásil totiž Bongo. „*když vidím hory zespoda, připadám si takovej prťavej, takovej nedonošenej a předem naprogramovanej, a to mám po náladě. Ale když to všechno vidím shora, tak si hned připadám takovej mohutnej, takovej rozložitej, takovej, že to všechno programuju, a to mi vždycky spraví nervy na rok dopředu.*“⁶⁹

I v této knize ožívají hlavní protagonisté své přátelství vtipnými narážkami a provokacemi. Stejně jako na vodě, i na horách se parta během dovolené rozdělí na dvě poloviny – ženy versus muži. Sami sobě navzájem však nejsou protivníky, přes veškeré vzájemné „popichování“ drží spolu. Za opravdového protivníka považují přelidněnost hor – hodně lidí, málo Tater.

2.1.3 Proč bychom se netěšili aneb Jak se držet nad vodou

Jak bylo již zmíněno výše, tato kniha zaujímá mezi díly trilogie zvláštní místo. Byla vydána až v roce 1998. Po čtrnáctileté odmlce se autor vrací k oblíbené partě – jejich životy jsou ale už odlišné. Většina z nich založila rodiny, politická situace se změnila – otevřela lidem svět možností, bez ohledu ale na politickou situaci se život postav přirozeně vyvíjel, čas plul nezastavitelně jako tok řeky.

Ačkoliv je tato kniha volným pokračováním předešlých knih, čtenář se jistě neubrání srovnávání. Co se týče vypravěčského stylu, ten je neměnný. Co se týče čtenářského prožitku, ten je zajisté také uspokojivý. Ale nálada knihy je jiná. Více prostoupena melancholií, kontrastem mládí a „stáří“ – přesto si kniha zachovává svůj humorný ráz. Vypravěčovým partnerem pro dialog je opět postava Ofélie a členové party se vydávají nejen sjíždět řeky, ale také zdolávat horské masivy rakouských Alp.

⁶⁸ ŠMÍD, Zdeněk. *Proč bychom se nepotili, aneb, Jak se chodí po horách*, 1997, s. 48.

⁶⁹ ŠMÍD, Zdeněk. *Proč bychom se nepotili, aneb, Jak se chodí po horách*, 1997, s. 80.

Kniha je věnována Private clubu Vohnišťan, který byl inspirací pro další příběhy již známé party kamarádů.

2.1.3.1 Obsah

O „vzkříšení vodáků“ se postará Křížák, který se po patnácti letech náhodně potká s Kenym, Bongem a Sumcem. Křížák si na rozdíl od ostatních vybral jiný styl života – neusadil se, cestoval, zažíval dobrodružství i za hranicemi země, a tak jeho tělo nezlenivělo, nezpohodlnělo a jeho duše „nezestárla“.

Vypráví o tom, jak dopadl jejich vztah s Danou, nejkrásnější dívkou našich vod. Jeho duše si zachovala divokost, nespoutanost mládí, a tak svým cestovatelským zapálením nakazil i ostatní členy party – avšak jen ty mužského pohlaví. Stačilo zatlačit na mužské ego, hrdost a bylo vyhráno – fantazie se opět rozběhla na plné obrátky.

Parta ve složení Křížák, Keny, Sumec, Bongo a Otouš založila pánský klub PCW (PRIVATE CLUB WHISKY) a naplánovala další dobrodružství – nejdříve bez „šabatek“, jak znělo označení pro jejich ženy. Později se však „pantátové“ (ptt.), jak si začali říkat, vydávají dohromady i se „šabatkami“ prožívat další dobrodružství.

2.1.3.2 Vyprávění osmé

V posledním vyprávění se dozvídáme, že šabatky se rozhodly nesjíždět Ohři, jejíž hladina se zvýšila, a tak nasedly do auta a odjely čekat na mužskou část posádky do dalšího tábořiště – v Radošově postavily stany a šly se zahřát grogem do místní restaurace, zde Lída prohlásila, že: *„Jestli se ten můj blbec utopí, tak ať už mi nikdy nechodí domu.“*⁷⁰

Mezitím se neohrožení vodáci odrazili od břehu. Otouš vytáhl pálenku vlastnoručně připravenou v laboratoři. Bongo se radoval nejen z pálenky, ale i z rychlosti proudu řeky. Náhle uslyšeli křik. Mysleli si, že je to zvuk peřejí, ale byl to křik ženy. Uviděli dvojici sápadící se na břeh.

„Pantátové“ vyrazili na pomoc hádajícimu se páru. Jednalo se o Honzu a jeho dívku Danu. Aby zachránili mladé vodáky, rozhodli se, že Danu poveze Křížák a Otouš pojede na Honzově lodi místo Dany.

Dana byla velmi krásná, i když nešikovná, Křížák se ji snažil uklidnit a v jejím vodáckém snažení podpořit. Stejnou strategii zvolil i Otouš. Otouš s Křížákem se domluvili, že z loajality k Honzovi ho budou před Danou chválit. K uvolnění atmosféry pomohla Otoušova pálenka. Honza se sice nenapil, ale Dana se zahřála a zklidnila.

⁷⁰ ŠMÍD, Zdeněk. *Proč bychom se netěšili, aneb, Jak se držet nad vodou*, 1998, s. 129.

Do Radošova nakonec připluli všichni v pořádku. Dana byla z vodáckého umění Křižáka nadšena, což u něj probudilo mužskou hrdost a touhu se před Danou, jejíž podoba s Danou z party, byla až zarážející, ještě více předvést. Rozhodli se, že sjedou i obávanou velichovskou peřej, zatímco zbytek party se rozhodl skončit v Radošově.

Radost z jízdy překazila rána do dna lodi – přesně se neví, co to bylo, ale následky to mělo fatální. Dana vypadla z lodi a Křižák se ji snažil zachytit, ale vyklouzla mu. Poté se mu podařilo chytit ji za košili, táhl ji k sobě, ale už se nutně potřeboval sám nadechnout – věděl však, že pokud ji pustí, již ji nenajde. A tak dal přednost její záchraně před dalším nadechnutím se. Srdce mu bilo k prasknutí... Pohlédl ke břehu, rozmáchl se rukama k dalšímu tempu, ale svět mu zčernal před očima. I přes rychlou pomoc svědků se Křižáka už nepovedlo zachránit.

Z posledních stránek na čtenáře dýchá smutek, ale také mezi řádky skrytá životní moudrost: „...bez šíleností nebylo by života opravdu důstojného“⁷¹ – a u zrodu šíleností stojí vždy krása – ta ale ve své podstatě za nic nemůže – a tak by se Dana měla přestat obviňovat, že byla příčinou Křižákovy konce.

2.1.3.3 Jak to bylo doopravdy

Jak již bylo uvedeno výše, vodácká „příručka“ vznikla po rozpadu kapely Plavci Bochov. Autor chtěl zachovat vzpomínky na své kolegy a kamarády, tak začal vznikat první díl pozdější vodácko-horácké trilogie.

V polovině sedmdesátých let byly knihy vydávány s doporučením politicky prověřených lektorů, vodáckou „příručku“ byla doporučena k vydání s podmínkou, že bude zcela patrné, že postavy vodáků jsou ve skutečnosti mladí dělníci. Redaktorka v nakladatelství Olympia Vlasta Tafelová vymyslela následující lest: vybrané stránky knihy vyměnit za jiné, v nichž by bylo z dialogu postav patrné, že se jedná o příslušníky dělnické vrstvy. Její nápad byl uskutečněn a po schválení lektorky byla kniha poslána k vydání v původním znění – a tak se vodácký průvodce pro Ofélii stal jednou z mála knih, která byla vydána bez zásahu tehdejší cenzury.

Prozíravá redaktorka Vlasta Tafelová měla vliv na knihu i v dalším ohledu. Díky jejím radám začal Zdeněk Šmíd uvažovat více jako spisovatel než vodák: „*Nakonec mi došlo, že když chci udělat pořádnou knížku, nesmím se omezovat skutečností příliš. Zato musím stvořit typy: musí tam být jedna dívka krásná, druhá chytrá, třetí dívka kuchyňka, stejně tak si vymyslet typy chlapů, pak to všechno vypustit proti sobě a nechat je jednat podle*

⁷¹ ŠMÍD, Zdeněk. *Proč bychom se netěšili, aneb, Jak se držet nad vodou*, 1998, s. 141.

jejich nátury. I když při psaní každé postavy vidím obličej kamarádů, kteří skutečně existují. S příběhy je to stejné: základ bývá pravdivý, závěr je spíš konstrukce, ale nesmí to být znát.⁷²

Postava Kenyho má reálný základ v Harym, zdatný kormidelník, kytarista, srandista, učitel, proděkan a zakladatel našeho volného seskupení Plavci. Hary, pravým jménem Gerhard Höfer⁷³, byl proděkanem na Fakultě pedagogické Západočeské univerzity v Plzni. Bohužel rok 2018 přinesl smutnou zprávu, Hary alias Keny 10. března zemřel.

Hary byl jedním z organizátorů party, kytarista, vodák, učitel, a především člověk toužící po poznávání nových lidí – nedělalo mu obtíže začleňovat své známé okamžitě do party, díky němu partou prošlo za ta léta mnoho dívek a chlapců (např. učitelky z Jáchymova, jednou z nich byla matematicka Zita se zálibou v anglickém humoru a stala se předobrazem Lucie), jak sám řekl: „*Co ksicht, to bestseller*“⁷⁴, avšak bylo jich tolik, že ne každý tvořil později předobraz některé z postav Šmídovy trilogie.

Vzorem pro literární předlohy bylo mnohdy hned několik osob najednou, tak tomu bylo například v případě postavy Sumce. Montér Láďa alias Bevarex (přezdívka podle vaříče, který mu vybuchl v rukách) nosil klobouček se sumci a stal se původním, avšak ne jediným vzorem pro postavu Sumce.

K řadě výroků autora inspirovala karlovarská učitelka Maruška, ta ale nebyla předobrazem moravské Marušky, která v knize chodila s Ivanem. Ivan alias Džefem, který byl ve skutečnosti důstojníkem od kanonýrů a opravdu „sjel cokoliv a na čemkoliv“ se později usadil v Táboře a partu opustil.

K jádru party (cca dvacet lidí) se časem přidávali další. Mezi ty, kteří se v partě jen mihli, ale zanechali v autorovi inspiraci pro literární postavu, byl šedovlasý Přemek, jehož vzhled byl inspirací k vytvoření Křížáka, kromě vzhledové stránky je ale Křížák jinak postavou zcela fiktivní – tak jako jeho vztah s Danou.

Dana byla výsledkem spojení mnoha dívek a autorovy fantazie. Daně se v knize přezdívalonejkrásnější dívka našich vod, byla vtipná, prostořeká, kamarádká a spíše sportovní než éterická. Věděla, že kteréhokoliv muže si vyhlédne, toho mrknutím oka dostane. Byla ale zamilovaná do Křížáka. Jejich vztah je v knižním zpracování upozaděn, naopak je tomu ale ve zpracování televizním.

⁷² Rozhovor se spisovatelem Zdeňkem Šmídem [online]. [cit. 2018-06-30]. Dostupné z:

<https://www.trampsky-magazin.cz/blog/rozhovor-se-spisovatelem-zdenkem-smidem-670.html>

⁷³ Viz příloha č. 4.

⁷⁴ ŠMÍD, Zdeněk. *Proč bychom se nepřiznali, aneb, Jak to bylo doopravdy*, 2009, s. 14.

Předobrazem Lídy, fanatika do úklidu, byla Zdena z Prahy, která v každé situaci dokázala zachovat chladnou hlavu.

Nejen ve druhém a třetím díle vystupují Otouš s Gábinou. Postava Otouše měla vzor v Jardovi, jenž byl kamarád Haryho z plzeňské pedagogické fakulty. Jeho nevýhodou bylo, že chtěl pořád spát, proto v partě dlouho nevydržel.

Pro postavu Gábiny našel autor inspiraci v karlovarské učitelce Janě, velmi temperamentní dívce se španělskými kořeny. Její sestra se stala předobrazem postavy Gity ze třetího dílu – Gita na Lužnici sleduje ztroskotání Kenyho s Mexinou a utrhne se s ní břeh – tak jako ve skutečnosti.

Čtenáři se často na různých besedách autora ptali, co bylo fiktivní a co ne. Jednou z fikcí byla také krásná dívka Ofélie, dále také tragický, avšak pro muže-vodáka nádherný konec – Křížákova smrt. Nutno však dodat, že inspirací k tomuto příběhu byla smrt jednoho z členů party – Xavera (knižního Richarda), který zemřel v necelých čtyřiceti letech na srdeční kolaps, což hluboce zasáhlo celou partu.

Co se týče posledního dílu trilogie, který byl vydán po čtrnáctileté odmlce, autor dlouho zvažoval, zda se do jeho napsání má pouštět. Bylo potřeba velké inspirace, jelikož v jeho partě byli všichni tak „sehraní“, bez konfliktů, že nebylo o čem psát. A tak si autor vypomohl s kronikou spřátelené party ze Žlutic u Prahy – PCV neboli Privat Club Vohnišťan.

Členové se oslovují jako pantátově, mají přísně stanovená pravidla členství, svoji vlajku apod. Se svolením všech členů PVC si autor vypůjčil několik recesních prvků. A tak zatímco ve druhém díle autorovi vypomohla fiktivní dcera Magdaléna, ve třetím díle to byly zážitky cizí party přátel.

2.1.4 Jazyková stránka děl

V předchozích částech jsme často zmiňovali autorův specifický humor, který je bezpochyby jedním z pilířů celkové úspěšnosti Šmídových děl. Na tomto místě si dovolíme citovat Alenu Hájkovou, jejíž názor nás velmi zaujal a s nímž se zcela ztotožňujeme: *„Autorský part osciluje vynalézavě mezi věcným konstatováním a metaforou, jimž oběma nechybí ironický podtext. Historky jako nositelky epického prvku se vyznačují dobře stylizovanými dialogy, v nichž se stejně jako ve Šmídově prvotně projevuje vzácný smysl pro únosnost expresivních hovorových tvarů a výrazů ve skladebně kultivovaných souvětích.“*⁷⁵

⁷⁵ HÁJKOVÁ, Alena. Zdeněk Šmíd jubilant. *Literární měsíčník*. 1987, **1987**(5), 140-141.

Doplníme ho několika transparentními ukázkami: „*Takhle to dopadne,*“ řekl Sumec, „*když se mi všechno nacpe do jediný lodi.*“ „*Na tvým místě bych byl nenápadnej, až téměř neviditelný,*“ řekl Bongo. „*Sám sis tam ty flašky naskládal.*“ „*A k snídani,*“ poznamenal Keny, „*byla sádra vydávaná za guláš, kdo ji spáchal? Sumec, jasně.*“ „*Ty mě nebudeš učit vařit,*“ odsekl Sumec. „*Neporadíš si ani s blbou konzervou.*“⁷⁶

Nespisovný jazyk slouží jako prostředek navození autenticity. Je také zdrojem humoru a tvoří kontrast k lyrickým pasážím, kde se autor ukazuje jako všímavý pozorovatel.

Nespisovný jazyk obhájí hned na prvních stranách, kde je zařazena „Poznámka pro strážce spisovné češtiny“ jedná se o jakési omluvné vysvětlení: „*Neodjišťujte revolverů svých. Výrazy nesnesitelnými nejsem vinen já. To oni, vodáci vrtošiví. Na panenských řekách se mluva jejich ozývá, aniž voda naslouchající méně čistou se stane. Jsou vodáci znalci krásy všeliké a vědí, že krása řeči nikdy v dokonalé čistotě se neskrývá, tak jako úbělová dívčí tvář lívanci se podobá, černým znamínkem mateřským na líci levé zkrášlena-li není.*“⁷⁷

Pro všechna tři díla jsou typické vtipné obraty, neotřelá přirovnání a značné množství obrazných vyjádření, např.: Kenyho obávaný guláš – *Jitřní hvězda, zvaný též Chemikova pomsta*⁷⁸; pokuta jako *Kilimandžáro*⁷⁹; *Akce se podobala protržené přehradě: zastavit se nedala*⁸⁰; *Foklor... zašeptala Gábina tonem, jakým vzpomíná český trosečník v tichomoří na flákotu vepřového*⁸¹.

2.2 Pověsti

2.2.1 Strašidla a krásné panny

Moderní parafráze pověstí z Karlovarska byly knižně vydány poprvé v roce 1983 Západočeským nakladatelstvím. Autorkou ilustrací pro čtvrté vydání, s nímž jsme pracovali a které bylo vydáno v roce 2008 nakladatelstvím Olympia, je Markéta Vydrová. Zdeněk Šmíd představuje novou knihu regionálních pověstí velmi citlivě a zároveň racionálně v předmluvě díla, (napsáno jako zpověď) – vysvětluje pozadí vzniku knihy (jeho dědeček byl krušnohorský Němec). Ve zkratce uvádí historické události, které měly nejzásadnější vliv na formování tohoto kraje – zdůrazňuje, že důvody nebyly politické, nýbrž jednoduše lidské: lidé se sem stěhovali s vírou v lepší pracovní uplatnění, tudíž s vidinou snazšího

⁷⁶ ŠMÍD, Zdeněk. *Proč bychom se netěšili, aneb, Jak se držet nad vodou*, 1998, s. 70.

⁷⁷ ŠMÍD, Zdeněk. *Proč bychom se netopili, aneb, Vodácký průvodce pro Ofélii*, 1994, s. 10.

⁷⁸ ŠMÍD, Zdeněk. *Proč bychom se netopili, aneb, Vodácký průvodce pro Ofélii*, 1994, s. 23.

⁷⁹ ŠMÍD, Zdeněk. *Proč bychom se nepotili, aneb, Jak se chodí po horách*, 1997, s. 167.

⁸⁰ ŠMÍD, Zdeněk. *Proč bychom se nepotili, aneb, Jak se chodí po horách*, 1997, s. 169.

⁸¹ ŠMÍD, Zdeněk. *Proč bychom se nepotili, aneb, Jak se chodí po horách*, 1997, s. 63.

uživení rodiny – Slované nepřišli „zadupat“ Němce. Prostí lidé si hleděli své práce, toho, jak zajistit rodině živobytí. Zamyslíme-li se nad touto problematikou, zjistíme, že nelze nezachytit její aktuálnost.

Zdeněk Šmíd prezentuje svůj názor na jakékoliv válčení – silný odpor k nesmyslnému zabíjení – stručně popisuje vývoj oblasti (Karlovarska) a zdůrazňuje, že bez ohledu rozdílnou řeč zde spolu lidé žili stovky let, navzájem mezi sebou uzavírali sňatky, národnostní příslušnost nehrála tak zásadní roli, jak by si to mnozí političtí představitelé silného nacionálního ražení přáli. Nikoho válka nezajímala – do té doby, než se moci chopili „sjednotitelé národa“ – Bismarck a Hitler – a nezačali velmi chytře manipulovat masy lidí. Jak Zdeněk Šmíd výstižně podotýká, k manipulaci není zapotřebí výrazných psychologických dovedností – stačí prostá, leč velmi úderná drzost. A tak zatímco obyčejní lidé kroutili hlavami nad rozpoutaným bojem o jazyk a půdu, politické události pomalu připravovaly „novou“ mapu světa.

Autorovým záměrem nebylo zpochybňovat mýty a pověsti, ale ukázat je v jiném světle a na základě předchozího podrobného studia se pokusit „rozbit“ černobílé nazírání na historické události – a postavy obzvlášť. Připomínáme, že Zdeněk Šmíd nesouhlasil především s mučednickým pojetím našich dějin – tedy s akcentováním mučednického způsobu života na úkor ostatních kvalit jedinců.

„Jsou to v podstatě humorné parafráze na zdejší folklórní, tedy německou etiku, ale záměr, s nímž jsem to psal, byl vážný. Snažil jsem se ukázat, že tady žili hlavně obyčejní lidé, horníci, skláři, dřevorubci. Řada z nich byla fašisty podvedena, řada z nich byla fašisty dokonce pronásledována. Jako obyčejní lidé, kteří jsou dělní, ve své většině válku nechtěli. Měli bychom si to uvědomovat stále i pro přítomnou dobu – neexistuje civilizovaný národ, který chce válku. Válka je národům vždycky vnucena.“⁸²

Za dovedností parafrázovat pověsti se skrývá dlouholeté studium a sbírání materiálů. K pohraničí měl blízko již od dětství, kdy jezdil do Karlových Varů za svou tetou a dědečkem, který byl krušnohorským Němcem, jenž nebyl po roce 1945 vyhnán „zpět“ do Německa jako tři miliony jeho krajanů, kteří po staletí bojovali s podmínkami této krajiny o živobytí a vdechli této oblasti život.

„Za vznik této knížky vděčím jednak dědečkovým svědectvím, poznámkám a šprochům, jednak několika cenným sebráním zdejších pověstí, práchnivějících na půdách

⁸² FATKA, Jaroslav. Lehce dostávám jen nápady. *Tvorba: příloha Kmen*. 1984, **1984**(37), IV

a v univerzitní knihovně. Domnívám se, že právě pověsti jsou oním dechem kraje, a pokusil jsem se proto zachovat je naživu.“⁸³

Hlavním záměrem autora pak nebylo vytvořit vědecké dílo, ale zachovat „duši“ krušnohorského kraje. Jeho přístup při tvorbě této knihy lze charakterizovat jako přístup historický a folkloristický, ačkoliv on sám se považoval jen za pouhého nadšence historie a folklóru, nikoliv za historika či folkloristu.

„Ze vsí této pestré matérie splétá nové, svěbytné útvary a ani ponuré motivy, vyskytující se často v německých bájích, nezabránilo tomu, aby na jejich základě nevzniklo zábavné, ryze současné čtení, v němž si mladíci zaskakují k vilám na šálek kávy a Hans Heiling, nejpopulárnější pověstová bytost na Loketsku, klade ve svých pěti letech rodičům otázku typu: Kolik je třetí odmocnina z dvou set třiceti šesti plus pí to celé na pátou?“⁸⁴

Výjimečnost této knihy je podtržena způsobem, jakým jsou příběhy vypravovány. Alena Hájková ve svém příspěvku ke Šmídovým jubilejním narozeninám označila knihu *Strašidla a krásné panny* za nový typ pověstí a výstižně poznamenala, že „*Vypravěčskou všehochuť sjednocuje vzácně lidský humor, v němž se lidová moudrost spráhla s výrazným nadhledem současného člověka.*“⁸⁵ Jazykové zpracování odmítá archaismy, které jsou dle Šmídova názoru jedním z důvodů, proč jsou pověsti mezi současnou mládeží tak neoblíbené. Je zastáncem toho, aby se autoři nebáli vyprávět dávné události, pověsti atd. jazykem, který je poplatný době, v níž žijí.

„Pověsti, jak je tu podávám, nejsou určeny vzdychajícím staromilcům. Jejich zveřejnění není pietním aktem. Je totiž v naší moci zachránit jim život. Za jediné podmínky: nelze je vyprávět slovy mrtvých. A slovník dnešních žijících je zcela jiný, ať chceme nebo ne. Naše myšlení je jiné a náš smích je jiný.“⁸⁶

Jeho odvážné tvrzení spjaté s odmítáním archaismů hodnotí také Marie Uhlířová v recenzi z roku 1983, která považuje netradiční způsob podání za zdařilý – s jejím názorem se ztotožňujeme, zároveň se zaobíráme myšlenkou, jak na toto netradiční podání dějin reagovali například konzervativnější povahy.

⁸³ ŠMÍD, Zdeněk. *Strašidla a krásné panny*, 2010, s. 8.

⁸⁴ UHLÍŘOVÁ, Marie. Pověsti v novém rouše. *Tvorba: příloha Kmen*. 1983, **1983**(29), X.

⁸⁵ HÁJKOVÁ, Alena. Zdeněk Šmíd jubilant. *Literární měsíčník*. 1987, **1987**(5), 140-141.

⁸⁶ ŠMÍD, Zdeněk. *Strašidla a krásné panny*, 2010, s. 9.

Co se týče kompoziční stránky knihy, jak jsme uvedli výše, kniha je uvedena autorovou předmlouvou objasňující záměr a pojetí díla. Dále je pak kniha rozčleněna „odborné“ pasáže, v nichž autor dokazuje svou erudovanost a taktéž humorným pojetím objasňuje historické pozadí událostí. Tyto pasáže jsou úvodem k jednotlivým pověstem. Pověsti jsou rozděleny podle tematiky do několika oddílů, přičemž každý oddíl obsahuje zpravidla tři až čtyři konkrétní vyprávění. Jednotlivé pověsti v závěru odrážejí lidovou moudrost a většinou jsou dále komentovány vypravěčem.

Jak název napovídá, kromě strašidel pověsti tohoto kraje vyprávějí o pannách, vílách. Jedna z panen je matkou nejznámější postavy pověstí Loketska – Hanse Heilinga. V závěru knihy se dozvídáme, kam se nadpřirozené, krásné panny poděly. Dále pověsti zachycují příběhy spjaté s trpaslíky, kteří jsou jedním z nejčastěji vyskytujícího se typu nadpřirozených postav německého folklóru. Kraj kolem řeky Ohře, Slavkovský les či například starobylý Locket jsou místa opředena lákavým prvkem záhadnosti už z toho důvodu, že do roku 1945 byla součástí tzv. Sudet, čímž jsou neodmyslitelně spjaty s německou tradicí.

Vhodnou kombinací nadčasových postřehů o životě, humoru a faktografických poznatků jsou pak vytvořena více či méně smyšlená vyprávění, která čtenářům přibližují Karlovarsko laskavou, čtivou a neotřelou formou. Z celkového repertoáru pověstí jsou vybrány dvě, na nichž se pokusíme doložit charakteristické znaky řadící toto dílo mezi nový typ pověstí, jak poznamenala Alena Hájková ve svém příspěvku.

2.2.1.1 Lotři na nebeské skále

Předmluva k pověstem o Andělském hradě začíná pojednáním o založení hradu. Ve 14. století byl hrad vystavěn pány z Rýznberka řečenými Hrabišovci. *„Ve znaku měli hrábě, což ani tak necharakterizuje jejich vztah k zemědělské práci, jako spíše jejich shromažďovací pud, jenž se někdy nazývá kolonizačním úsilím.“*⁸⁷ Ani následující pověsti nehovoří přívětivě o dalších pánech hradu (vrazi, násilníci, věrolomníci, ...), a tak se marně ptáme, *„proč se tedy onomu lotrovskému pelechu dostalo tak laskavého názvu.“*⁸⁸ Vybraná pověst nabízí jednu z možných teorií.

Pověst o příkladné Alvíně

Alvína je dcerou anglického panovníka Tristana, který při lovu zvěře k příležitosti oslav narození potomka zachrání malého chlapce před jistou smrtí v útrobách medvěda.

⁸⁷ ŠMÍD, Zdeněk. *Strašidla a krásné panny*, 2010, s. 80.

⁸⁸ ŠMÍD, Zdeněk. *Strašidla a krásné panny*, 2010, s. 81.

Medvěd (*Ursus arctos*) je zabit a nalezenec přivezen společně s dalšími úlovky na hrad. Chlapec dostane jméno Ursinus. Král má tedy kromě novorozené dcery dalšího potomka.

Jeho dcera Alvína vyrostla do neobyčejné krásy, kterou o to více podtrhuje dobrotivost a šlechtnost jejího srdce. Jednoho dne požádá Ursinus Alvínu o ruku. „*Tristana mohl trefit šlak. Staroanglicky vynadal manželce, Alvíně, Ursinovi, vychovatelům, rádcům a sám sobě, že tenkrát ve hvozdu nezastřelil sirotka a medvěda že nepřivedl na hrad. Mohl mít teď v příkopě živého medvěda a doma svatý pokoj.*“⁸⁹ Otec král s tímto svazkem výhradně nesouhlasí.

Ursinus vydírá tím, že pokud s ním Alvína neuteče, zabije se. Utekli až do země české a v místech současného karlovarského letiště vybudovali hrad na vysoké hoře. „*Jak to postavil, kde vzal materiál, odkud sehnal lidi ve svém překárném postavení, pověst nepraví. Patrně chodil Poohřím od chalupy k chalupě a všude vykládal, že se zabije, když mu nepřivezou vápno.*“⁹⁰ Ursinus s Alvínou poté založili rodinu. Poddaní milovali především panovníci, které přezdívali dobrotivý anděl, a zkoumali, zda ji na zádech opravdu nerostou křídla – odtud pravděpodobně název hradu. Ursinus, ačkoliv si nemohl na nic stěžovat, nevedl tak ctnostný život jako jeho žena. Jak už to tak bývá, blahobyt ho začal nudit, a tak podnikal loupeživé výpravy, hrál kostky, pil a byl Alvíně nevěrný. Alvína manželovu nevěru s bolestí v srdci a útrpným výrazem ve tváři přecházela. Je známo, že závistivá srdce neuspokojí natolik nic jako neštěstí druhého, a tak si Alvíniny změny všimli i poddaní. „*Pohled na usouzenou šlechtičnu v nich probouzel ušlechtilé city, a navíc jim poznání, že to na hradě asi neklape, ulehčovalo jejich těžký feudální úděl.*“⁹¹

Mezitím se utrápený Tristan v Anglii snažil svou dceru a zlotřilého Ursina vypátrat. Na radu arabského věštce se vydal do české země. Převlečen za žebráka se vydal k Andělské hoře. Ursinus ho poznal (podle oxfordského přízvuku) a poštvál na něj psy. Král utekl do ležení a Ursinovi vyhlásil válku. „*Ursinus poznal, že je zle...rozhodl se, že si zchladí žáhu na Alvíně. Usoudil, že vším je vinna ona. Kdyby nebyla bývala královskou dcerou, nebyl by jí býval unesl. Nebyl by se s ní dostal až sem a nešlo mu teď o život.*“⁹²

Ursinus se pokusí Alvínu otrávit. Pod záminkou usmíření ji vláká do sklepení, kde otevře láhev vína, během čehož se Alvíně omlouvá a vyznává ji lásku a prosí o odpuštění. Ve chvílce nestřežené pozornosti vsype do Alvíniny číše vína jed. Na poslední chvíli ji

⁸⁹ ŠMÍD, Zdeněk. *Strašidla a krásné panny*, 2010, s. 81.

⁹⁰ ŠMÍD, Zdeněk. *Strašidla a krásné panny*, 2010, s. 82.

⁹¹ ŠMÍD, Zdeněk. *Strašidla a krásné panny*, 2010, s. 83.

⁹² ŠMÍD, Zdeněk. *Strašidla a krásné panny*, 2010, s. 84.

zachrání její otec, který vtrhne do sklepení. Ursinus v tom zmatku poplete číše vína a během svého útěku se otráví.

Alvína se vítá s otcem, ale Ursina se stále zastává – vždyť ji právě vyznal znovu lásku – a chce s ním zůstat. „*Než si Tristan stačil uvědomit, že má dceru husu, položili mu zbrojnošové k nohám Ursinovo mrtvé tělo. Byl otráven. Opět v souvislosti s manželkou.*“⁹³

Alvína přesto nechtěla uvěřit, že otrávená číše vína byla pro ni. Odjíždí sice s dětmi a otcem zpět do Anglie, ale už se nikdy nevdá – „*Ursinus byl příliš velký lotr, než aby na něj dokázala kdy zapomenout.*“⁹⁴ Tato pověst je ukázkovým příkladem idealizace skutečnosti a síly iluzí, především iluzí zamilované ženy.

2.2.1.2 Stříbrný zvon v hloubi země

Ve výkladu, který uvozuje konkrétní příběhy zahalených do pověstí, popisuje historii města Jáchymov (na místě dříve osada Konradsgrün, v 16. století na jeho základech založili hledači stříbra („*stříbrokopové*“⁹⁵) nové údolí pojmenované podle jejich patrona Jáchyma – Jáchymov, Joachimsthal).

V 16. století se Jáchymov zařadil mezi nejslavnější horní města Evropy a stříbrná jáchymovská mince (Joachimsthaler) proslula u nás zkratkou tolar, za hranicemi jako thaler – odtud základ pro americký dolar.

Světlá místa historie dávají prostor fantazii, a tak pro objasnění toho, kdy bylo nalezeno první stříbro, existuje několik variant. Podle jedné pověsti byla naleziště stříbra poprvé objevena ševcem.

O nálezu stříbra

Chudý švec s hubatou manželkou a šestmi dětmi živoří v malém domku na jáchymovské stráni. Bída a sžíravá závist nedávají ševcovi spát. Když však konečně usne, dávají mu sny šanci zbohatnout – radí mu, aby se vydal do Štrasburku, kde na něj na mostě čeká štěstí. Švec je však neposlouchá. Sny se ještě po dvakrát opakují. Jeho žena ho a má za blázna a nevěří mu, on se však rozhodne zjistit, kde nějaký ten Štrasburk leží, a s hlasem v hlavě připomínající mu slova zjevu ze třetího snu „*Štěstí roste naprosté ve Štrasburku na mostě. Kdo se o něj připraví, s tím se bubák nebaví. Nazdar.*“ se vydává na cestu.

⁹³ Tamtéž, s. 85.

⁹⁴ Tamtéž, s. 86.

⁹⁵ ŠMÍD, Zdeněk. *Strašidla a krásné panny*, 2010, s. 189.

Švec, poučen o existenci tří Štrasburků, se poprvé ocitá v Sedmíhradsku, kde se tamějšímu Štrasburku přezdívá také Aius. Žádný most zde však nenachází. Místní lidé ho navíc označují za tureckého špiona a vyhánějí ho.

Jeho cesta vede dále do Tyrolska – avšak ani v rakouských Alpách své štěstí nenašel, ačkoliv zde už most měli.

Poslední město s názvem Štrasburk objevil až na břehu Rýna, přes který vedly dokonce hned tři mosty. Postupně je všechny vyzkoušel. Na jednom z nich se setkal s tamějším měšťanem, který si ho zkoumavě prohlížel a podezíral ho rovněž ze špionáže. Švec mu vysvětlil, že ho do Štrasburku přivedl jeho zvláštní sen, v němž se dozvěděl, že ho tady na mostě čeká štěstí. Tlustý měšťan se rozchechtal a svěřil se mu, že i on měl podobný sen: zdálo se mu, že by měl odjet kamsi do Čech, konkrétně do nějakého Jáchymova – a tam že ve stráni za domkem ševce prý nalezne žílu stříbra. *„Tak vidíte. Sny lžou. Vymýšlejí si. Soudě podle vašich rozmachtaných bot, cizinče, máte za sebou jistě dlouhou cestu, ale řekněte mi, slyšel jste snad někdy o tom, že by se ve světě vyskytovalo něco cosi jako Čechy?“*⁹⁶ Švec kýve hlavou, že nikdy o žádných Čechách neslyšel, natož o nějakém Jáchymovu. Poté „nasadil sedmimílové boty“ a spěchal domů.

Jakmile se vrátil, vyslechl vyčítavé poznámky své manželky, během toho však svolával děti, aby mu přinesly motyku. A opravdu – sny nelhaly, stříbrná ruda ležela celou tu dobu ševcovi pod okny. *„Tak zbohatl švec a brzy po něm celé město. Jako tolik jiných musil prochodit svět, aby se tam dozvěděl, že má poklad doma. Byl to chytrý švec: zbohatl proto, že na rozdíl od hloupého měštěnína nemávl rukou nad věcmi, které neznal.“*⁹⁷

2.2.2 Dudáci a vlčí hlavy

Další kniha zabývající se pověstmi a jejich travestickou transformací byla poprvé vydána v roce 1987 Západočeským nakladatelstvím, podruhé v roce 2008 nakladatelstvím Olympia. Záměr, kompoziční a jazykové zpracování jsou shodné s dílem Strašidla a krásné panny, tentokrát se ale jedná o soubor parafrází na historické a folklórní motivy z autorova rodného Chodska.

V předmluvě knihy autor uvádí, že jeho záměrem bylo vytvořit takové příběhy, z nichž budou cítit provokující vlastnosti Chodů – jejich hrdost, paličatost, divoké odhodlání prát se za svou pravdu a srdce opravdových patriotů.

⁹⁶ ŠMÍD, Zdeněk. *Strašidla a krásné panny*, 2010, s. 193.

⁹⁷ ŠMÍD, Zdeněk. *Strašidla a krásné panny*, 2010, s. 195.

Zdeněk Šmíd útočí na historické pseudopravdy, což je nejpatrnější především v pověstech o Lomikarovi a Kozinovi – z hrdiny Koziny, neohroženého vůdce chodského povstání, připraveného se za své Chodsko bit, se zde stává poučený sedlák hledící si především svého majetku, kterého doopravdy zasáhne až ztráta majetku ve prospěch vrchnosti.

I v tomto literárním díle je patrný autorovův záměr poukázat na pokleslou morálku společnosti, závist je zde opět pomocí sarkastického humoru vyzdvižena a zobrazena jako typická charakterová vlastnost českého národa.

V květnu roku 2017 se v muzeu Chodska k příležitosti nedožitých osmdesátých narozenin Zdeňka Šmída uskutečnil projekt Dudáci a vlčí hlavy, v rámci této vzpomínkové akce proběhl křest nového vydání stejnojmenné knihy Dudáci a vlčí hlavy.⁹⁸

Nové vydání ilustrovala Veronika Holá, jejíž pojetí vizuálního ztvárnění pověstí je pro mnohé stejně tak kontroverzní jako jejich ztvárnění textové. Na programu byl také koncert, výstava fotografií ze života Zdeňka Šmída a autorské čtení. Projekt byl realizován mimo jiné za podpory měst Domažlice, Kdyně a Plzeňského kraje.

Darek Šmíd, syn zesnulého spisovatele, také přečetl úryvek z dosud nevydané knihy, kterou Zdeněk Šmíd napsal již v mládí a o níž se až doposud nevědělo, více podrobností však nebylo sděleno.⁹⁹

2.2.2.1 Jak Lomikar strašil, až dostrašil

Nejznámější pověst Chodska se zajisté váže k historickým postavám Jana Sladkého Koziny a Maximiliána Lamingena neboli Lomikara. Chodové byli strážci hranic s Německem, byli zavázáni králi, který jim za jejich služby udělil výjimečná práva – nemuseli robotovat: „(...) ale zkazil jim to Lomikar. Vzal jim práva. Chodové se pak bouřili, ale Lomikar dal popravít Kozinu a práva Chodům nevrátil. Většinou nikdo neví, ale většinou nikomu nevádí, že to neví, o jaká práva vlastně šlo. Samozřejmost, s jakou přijímáme slogany namísto informací, nás už dávno neleká. Pravda o chodském povstání je méně fotogenická než představa o něm, zato je tragičtější.“¹⁰⁰ Nepřítelem Chodů nebyl ani tak Lomikar, jako samotný čas.

V době, kdy už nebylo potřeba služby Chodů, nebylo nutné střežit hranice, Chodové stále věřili ve svá práva, ve slib, který jim dal král. Majestáty, které považovali

⁹⁸ ANGELOVOVÁ, Kamila. FOTO: V muzeu pokřtili knihu Dudáci a vlčí hlavy. In: *Domažlický deník* [online]. VLTAVA LABE MEDIA, 2017 [cit. 2018-07-02]. Dostupné z: https://domazlicky.denik.cz/zpravy_region/foto-v-muzeu-pokrtili-knihu-dudaci-a-vlci-hlavy-20170522.html

⁹⁹ Viz příloha č. 6.

¹⁰⁰ ŠMÍD, Zdeněk. *Dudáci a vlčí hlavy*, 2008, s. 83.

za svou ochranu, si neuměli přečíst – věřili králům a císařům – „s prostotou, která nezná základní moudrost, že ryba smrdí od hlavy.¹⁰¹ O více se nezajímali, a tak důvěřivě a odevzdaně stáli na straně i pozdějšího císaře – doba se však změnila, stejně tak jako se mění panovníci – po bitvě na Bílé hoře je císař prodal Lamingenům, jejich zachovanou věrnost během stavovského povstání neocenil, tak jak doufali. Jejich marný boj byl dovršen za vlády třetího z rodu Lamingenů – Lomikara.

O kamenné míse

Začátek pověsti se nese v duchu ironického zdůvodňování, proč byl Lomikar pro Chody tak neoblíbeným pánem: „*Pak mu samozřejmě nepomohlo, ani že lstivě proměnil močály pode Klenčím v úrodné louky, že z odvěkých bažin cynicky nadělal rybníky, že bezohledně prosadil stavbu silnice do Postřekova a že z bezmezné hrabivosti začal budovat na potocích hamry, ve kterých úpěli Chodové.*“¹⁰²

Trnem v oku se stal nejen pro obyčejné chodské obyvatelstvo, ale také pro další šlechtické rody – jejich členové také zbohatli po bitvě na Bílé hoře (probíhaly majetkové změny – konfiskace a přerozdělování půdy a majetku po vyhnané šlechtě, o tom se ale tolik nemluví), avšak byli toho názoru, že kdyby nebylo toho „přivandrovalce“ a „habsburského přísluhovače“ mohli být trhanovské panství rozděleno mezi ně.

O Lomikarovi kolovaly zvěsti, že nutí sedláky popostrkovat mezníky směrem ven nebo že svádí „mladou Kozinovou“, což se mu nedaří.

Jednou se Lomikarovi opět nepovedlo získat Kozinovu ženu, a tak si chtěl svůj vztek po neúspěchu vylít na svých poddaných. Prozíravý a důvtipný zeměměřič rozptýlil běsnícího Lomikara zprávou, že na místě, na němž zrovna stojí, se střetávají hranice všech čtyř panství: pivoňského, horšovskotýnského, poběžovického a trhanovského.

Toto nepodložené tvrzení vnuklo Lomikarovi „ušlechtilý“ nápad: pozvat své sousedy na toto místo a udobřit si je: Co kdyby od nich něco potřeboval? „*Mí sousedi jsou hejnem omezenců: stačí nepatrný trik, aby jim vytlačil z mozečků soudy, popostrkávání a podobné malichernosti, a tady se nám to přímo nabízí!*“¹⁰³

Přikázal tedy kameníkům vyrobit velkou kamennou mísu, ze které budou všichni společně hodovat, každý však ze svého panství, přesto všichni spolu – jak symbolické a

¹⁰¹ ŠMÍD, Zdeněk. *Dudáci a vlčí hlavy*, 2008, s. 83.

¹⁰² ŠMÍD, Zdeněk. *Dudáci a vlčí hlavy*, 2008, s. 84.

¹⁰³ ŠMÍD, Zdeněk. *Dudáci a vlčí hlavy*, 2008, s. 85.

dojemné gesto. Poté nechal napsat dopis, kde vysvětloval svůj usmiřovací nápad, a nechal připravit hostinu – nejmodernější barokní speciality.

Pozvání na společný oběd všichni sousedé přijali, přísahali si, že mezi sebou nebudou vyvolávat už nikdy žádné konflikty, a plni dojetí se chystali hodovat. Když komorník sundal poklici, v míse, kde měla být račí polévka, bublala krev. Z kotlíku pak vylézala šedá zmijs se čtyřmi hlavami, „*zvony ze všech vsí se rozezněly a jako by volaly do světa – podívejte, čtyři vrazi, čtyři vrazi!*“¹⁰⁴

Vyděšení hosté poskvrnění krví spěchali pryč. Rozlícený Lomikar se zlobil na nadpřirozené síly – „*já vám dám pořádat mi tu pitomé zázraky*“¹⁰⁵ – a zlost si rozhodl vylít také na Kozinovi. Poslal sedm kameníků popostrčit mezník a rozjel se svádět Kozinovu ženu, pln dojmu, že mu nebesa zhatila jeho ušlechtilé plány na usmířenou.

O Kozinovi

Jan Sladký Kozina byl příkladným sedlákem a manželem – byl hodný na svou ženu, byl pobožný a chodil dobrovolně do kostela, rád šetřil, nerad klel a s nikým se nepral – „*byl natolik společensky nemožný, že ho selky v širokém okolí dávaly svým mužům za příklad.*“¹⁰⁶

Všichni ale od Koziny očekávali něco jiného – že bude iniciátorem povstání proti Lomikarovi – a nepřestávali ho o nutnosti „rebelíje“ přesvědčovat, navíc si byli jisti, že nemůže dopadnout jinak než zdařile, spoléhali nejen na svou chodskou udatnost a sílu, ale také na pomoc císaře: „*Kozino,“ řekli sedláci, „(...) na to nic nedej, že je nás málo, víš jakou má sílu třeba starej Příbek? Ten by namlátíl samotnému císaři pánu! Císař pán má jediný štěstí, že drží s náma proti Lomikarovi, to máme spolehlivě zjištěný!*“¹⁰⁷

Mezitím Lomikar vymýšlel, jak udržet Kozinu ve strachu, a tím ho odradit od nějaké té „rebelíje“ – rozhodl se sebrat mu polnosti. Když se Kozina druhý den ráno potkal na poli s Lomikarovými pacholky, kteří rozdělovali jeho pozemky a od nichž se dozvěděl, že Lomikar mu zabírá čtyřiaadvacet pětadvacetin z jeho celkového území, rozzuřil se a vydal za Lomikarem. Ostatní sedláci jásali, že se Kozina konečně rozhodl pro „rebelíji“.

Kozina s Lomikarem se přeli o pozemky a vzájemně si vyhrožovali, ani jedna strana nechtěla ustoupit. Chodští sedláci se hlásili o svá práva u císaře, ten jim však odvětil, že nyní

¹⁰⁴ ŠMÍD, Zdeněk. *Dudáci a vlčí hlavy*, 2008, s. 87.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 88.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 91.

¹⁰⁷ ŠMÍD, Zdeněk. *Dudáci a vlčí hlavy*, 2008, s. 91.

už nejsou jejich služby potřeba, jelikož Němci jsou teď „kamarádi“, tudíž strážit hranice je zbytečné a chodský lid by měl plnit příkazy jejich pána Lomikara – oni se ohradili tím, že slouží jen císaři a že coby držitelé udělených práv nemusejí a nebudou robotovat. Císař jim naznačil, „že jim na privilegia pes kašle.“¹⁰⁸ Dále jim vysvětlil, že Lomikar považuje Chody za nevolníky, protože na něj někdo „musí dělat“ a jiný lid než chodský se na Chodsku nevyskytuje.

Do jejich sporu zasáhl Kozina těmito slovy: „*Ad jedna Lomikar neoprávněně zasadil mezníky do mého pole, zneužil teda svého postavení podle palagrafuumtadata trestního zákoníku článek estadrata z roku umtadvacet šest, ad dvě vnikl neoprávněně na naši půdu při hledání majestátů, a to se rovná neoprávněnému vniknutí na půdu...*“¹⁰⁹ Kozina se hájil jako nejlepší advokát a zdálo se, že císař se zalekl – sedláci se už radovali z vítězství, zapomněli však na slova Kozinova, že vojska je více. Lomikar zajal Kozinu, obvinil z „rebelíje“ a slíbil mu trest smrti.

Lomikar se na popavu velmi těšil, o to víc byl pak zklamaný, když viděl, že Chodové se před ním ani teď neohýbají, všichni ho mají za obyčejného vraha a „Plzeňáci“ házeli Kozinově ženě Dorotce peníze na přilepšenou. Ta křičela, ať si nechají peníze a vrátí jí muže.

Poslední Kozinova známá věta (v různých úpravách) „do roka a do dne“, za rok a den tento proces Lomikar prohraje, o to, že se postará sám Pánbůh. Lomikara tato slova stále pronásledovala, co byl živ, už se neusmál.

Kozinovo tělo zůstalo pro výstrahu viset na šibenici, sedláci Lomikara prosili, aby mohli Kozinu pohřbít, prosili ho ale marně. Přes na rok a den uspořádal Lomikar velkou hostinu a smál se Kozinovi, že se jeho věštba nesplnila. Po jeho sebejistém prohlášení se Kozinovo tělo utrhlo ze šibenice a věštba se naplnila, Lomikar zemřel. Sedláci prý viděli, jak Lomikar ujíždí v černém kočáře, který páchne sírou, tělo Lamingena se však našlo v zámku – Lomikar ležel na koberci, oči otevřené hrůzou a ze zámku vyběhl veliký černý pes.

2.2.3 Kompoziční a jazyková stránka

Jak kniha pověstí Strašidla a krásné panny, jež vypráví příběhy z Karlovarska, tak i dílo Dudáci a vlčí hlavy je po kompoziční stránce shodné. Krátká historická předmluva před každým oddílem pověstí zasazuje následující parafrázované pověsti do širšího kontextu – i zde je faktografická stránka prezentována s nadsázkou a její důležitost je upozaděna před

¹⁰⁸ ŠMÍD, Zdeněk. *Dudáci a vlčí hlavy*, 2008, s. 95.

¹⁰⁹ ŠMÍD, Zdeněk. *Dudáci a vlčí hlavy*, 2008, s. 95.

osobitým stylizačním projevem autora, v němž ve vysoké míře využívá ironii, sarkasmus až cynismus.

Protagonisté pověstí se vyjadřují až na výjimky jazykem člověka ze současnosti, především nespisovným jazykem. Objevují se prvky obecné češtiny, hovorová slova či slova expresivní povahy – přispívají k vyšší míře autenticity promluv postav (*využil svýho postavení*¹¹⁰; *dyť von*¹¹¹ *po večerech čte!*; *Plzeňáci*¹¹²). V Pověsti o příkladné Alvině autor využívá i odborný termín pro označení medvěda (*Ursus arctos*). Knižní jazykové prostředky autor nezařazuje vzhledem k žánru v tak vysoké míře, jak bývá u pověstí zvykem, pokud se pro ně rozhodne, záměrně poukazuje na kontrast použitých výrazů, který je zároveň prostředkem pro vyjádření humoru, např.: „*Spatřil svou choť s cizím floutkem na hradnách, drželi se za ruce a snivě hleděli do údolí.*“¹¹³ V rámci jednoho větného celku jsou smíchány výrazy různého stylového zabarvení, což vyjádření činí neotřelým, v tomto případě i humorným.

Zastaralé výrazy používá tak, aby byl jejich význam pochopitelný z celkového kontextu, např.: „*Na pověstech bývá prý vždycky alespoň zbla pravdy. Pravdivé zblo našeho příběhu je evidentní: že se totiž Alvína ohlížela zpátky k pustému hradu za mořem až do své smrti. Že jí nikdo nikdy nevymluvil, jak tam byla šťastna.*“¹¹⁴

Rozdílnou stylovou platnost jazykových prostředků využívá za cílem odlišit charakterové rozdíly postav, např. Alvině je v rovině přímé řeči věnován prostor pouze jedenkrát, avšak poetika jejího vyjádření je zcela v souladu s jejím ušlechtilým, vznešeným charakterem a neposkvřněnou duší: „*Ted' ale bude vše jinak,“ opáčila Alvína. Nebot' věz, že můj milovaný Ursinus se právě k Bohu obrátil a začne žít novým, lepším životem. Vím, že mě potřebuje, a já k němu znovu pocítila lásku.*“¹¹⁵ Tato replika společně se znalostí celé pověsti dokonale odráží bohužel i její naivitu.

„*Vyjevilo tak Alvině, že jí vlastně nikdy nepřestal milovat, že neví, co se to s ním v poslední době dělo, že byl špatný chlap, (...) Žvanil tak asi dvacet minut, až začala Alvína slastně přivírat oči.*“¹¹⁶ Stylově příznakovým výrazem „žvanil“ autor záměrně cynicky znevažuje Ursinovo vyjádření, které je navíc, co se nikoli obsahu, ale především stylové

¹¹⁰ ŠMÍD, Zdeněk. *Dudáci a vlčí hlavy*, 2008, s. 95.

¹¹¹ ŠMÍD, Zdeněk. *Dudáci a vlčí hlavy*, 2008, s. 91.

¹¹² ŠMÍD, Zdeněk. *Dudáci a vlčí hlavy*, 2008, s. 98.

¹¹³ ŠMÍD, Zdeněk. *Strašidla a krásné panny*, 2010, s. 80.

¹¹⁴ ŠMÍD, Zdeněk. *Strašidla a krásné panny*, 2010, s. 86.

¹¹⁵ ŠMÍD, Zdeněk. *Strašidla a krásné panny*, 2010, s. 85.

¹¹⁶ ŠMÍD, Zdeněk. *Strašidla a krásné panny*, 2010, s. 84.

platnosti týče, vyjádřením současného člověka, ne pověst'ové postavy, stejně tak je tomu i v následujícím případě: „*Taky bychom to strašidlo mohli vysvobodit, to se běžně dělá.*“¹¹⁷

Pověsti jsou nasyceny humornými pasážemi, např.: „*Kamarádi, řekl pískač, když se brodili řekou, „dneska se v noci něco stane, že se budem divit. Jestli se nic nestane, tak bych se moc divil.*“ Velmi komicky je vylíčen i dialog mezi Lomikarem a Kozinou: „*Chodský práva snědla kráva.*“¹¹⁸

Nelze opominout ani mistrné navozování atmosféry a hru se slovy, např.: „*Houkaly sovy, šeptalo kapradí, na mýtinách vyli vlci se žlutýma očima. Les houští, všude zněl pláč a usedavé vzdychání, ve větvích hejkal hejkal.*“¹¹⁹

I zde se vyskytují německá slova psaná v počeštělé podobě (*vundršén*¹²⁰), nebo typické znaky chodského nářečí (*humřil*¹²¹).

Poměrně frekventovaná jsou také neotřelá přirovnání, taktéž s humorným podtextem – *plakal jako čerstvá vdova, szel jako Medardova kápě*¹²².

2.2.4 Trojí čas hor

Kniha byla poprvé vydána v roce 1981 Západočeským nakladatelstvím. Druhého vydání se v roce 2007 ujalo nakladatelství Olympia. Trojí čas hor zaujímá v autorově tvorbě zvláštní, speciální místo. Jedná se o jednu z těch knih, které vznikly „od srdce“, ne za komerčním účelem. Nestala se sice autorovou nejprodávanější knihou, ale byla to poezie, „*muzika tvořená slovem*“¹²³, velmi niterná záležitost. Zdeněk Šmíd se o Trojím čase hor vyjádřil jako o díle, jehož si váží ze svých próz nejvíce a které se vymyká už tím, že narozdíl od téměř většiny jeho literárních počinů nemá nic společného s legrací: „*Pravda je, že jsem se tam – alespoň literárně a alespoň v první novele – vyrovnával s jedinými třemi veličinami, které podle mého názoru unesou patos, totiž láskou, časem a smrtí, ale protože jsem o tom řekl všechno, co jsem chtěl, už se k tomu stylu asi nikdy nevrátím.*“¹²⁴ Tímto dílem se Zdeněk Šmíd rovněž profiluje jako autor se silným vztahem k přírodě a vypravěčským nadáním. Humor je v této knize také přítomen, ale jen v nepatrných dávkách a s ironickým zabarvením. „*Myšlenka o jedinečnosti lidského života chápaného ve vší jeho rozpornosti*

¹¹⁷ ŠMÍD, Zdeněk. *Dudáci a vlčí hlavy*, 2008, s. 72.

¹¹⁸ ŠMÍD, Zdeněk. *Dudáci a vlčí hlavy*, 2008, s. 94.

¹¹⁹ ŠMÍD, Zdeněk. *Dudáci a vlčí hlavy*, 2008, s. 70.

¹²⁰ ŠMÍD, Zdeněk. *Dudáci a vlčí hlavy*, 2008, s. 73.

¹²¹ ŠMÍD, Zdeněk. *Dudáci a vlčí hlavy*, 2008, s. 98.

¹²² ŠMÍD, Zdeněk. *Dudáci a vlčí hlavy*, 2008, s. 72.

¹²³ HÁJKOVÁ, Alena. Zdeněk Šmíd jubilant. *Literární měsíčník*. 1987, **1987**(5), 140-141.

¹²⁴ FATKA, Jaroslav. Lehce dostávám jen nápady. *Tvorba: příloha Kmen*. 1984, **1984**(37), IV

*tragiky i krásy přirozeně prolíná celé dílo.*¹²⁵ V knize se dále můžeme setkat s „vančurovskou tradicí“ i v rovině vypravěče – ten děj komentuje, hodnotí a vtahuje čtenáře do nitra příběhu. Typické je rovněž upozadění děje, vyšší důraz je kladen na vylíčení atmosféry a na postihnutí charakteru postav – projevuje se snaha co nejdětalněji vykreslit jejich vnitřní svět. Příběhy jsou baladického rázu, jejich centrem je motiv milostného lásky, prudkého milostného vzplanutí.

Kniha je tvořena třemi baladicky laděnými novelami, jejichž děj je zasazen do různých časových období, ale do stejného prostředí – jak už název knihy napovídá – do prostředí hor. Drsná a tajuplná šumavská příroda – *svědek a zároveň aktér*¹²⁶ – je jedním z důležitých jmenovatelů všech tří příběhů. Dalšími jsou pak láska, porušení pravidel, odvěkých zákonů, vybočení z ustálených kolejí života, hrdost a jedinečný charakter hlavních postav. Dále je pak typická veliká touha po svobodném jednání a životě prožitém podle vlastních představ, tužeb a přání navzdory všem a všemu. Úměrně touze je veliká i daň, kterou za své činy hrdinové příběhů zaplatí.

Trojí časová linka je započata novelou s názvem *Pověst o Hanesu Gruberovi* a odehrává se v neurčitém čase spojujícím dohromady mýty a skutečnost, druhý příběh, *Balada o Katarině*, se odehrává na pozadí třicetileté války. Poslední prózou baladického triptychu je *Příběh zapomenutého fořta*, jehož časové období lze specifikovat jako „současnost“, ale bližší určení je obtížné – použijme tedy výraz „doba nedávno minulá“.

Je zde paralela mezi osudy postav a ročními obdobími, např. podzim: „*Na podzim musí každý zpátky, i kdyby se sebevíc vzpínal na řetězu času, i kdyby se opíral patami sebehlouběji o zkyplenou zem.*“¹²⁷ Tento jev dokládají i názvy kapitol, např. *Vůně květů, tíže plodů, Domov krátkého léta*.

„Zákony, pravidla“, která jsou nastavena, jsou neoblomná. Stejně tak i syrovost hor. Jak již bylo uvedeno výše, základem každého příběhu je milostná zápletka, která končí nešťastně. Příčinou jsou odlišné světy milenců, které nedovolují jejich společnému soužití.

2.2.4.1 Pověst o Hanesu Gruberovi

Sebejistý dřevorubec Hanes Gruber se pokládal za nejsilnějšího dřevorubce šumavských lesů. Okolí ho pokládalo za neznaboha – nesvětil neděli v kostele jako jeho rodina, manželka Waltraud a malá dcera Hanne. On raději chodil rybařit, čímž odporoval společenskému nastavení.

¹²⁵ UHLÍŘOVÁ, Marie. Hory a lidé. *Tvorba: příloha Kmen*. 1982, 1982(28), X

¹²⁶ UHLÍŘOVÁ, Marie. Hory a lidé. *Tvorba: příloha Kmen*. 1982, 1982(28), X

¹²⁷ ŠMÍD, Zdeněk. *Trojí čas hor*, 2007, s. 57.

Jednu neděli, kdy dal opět přednost přírodě před kostelem, se dostal do spáru víl: byly tři, dvě z nich se podobaly jeho ženě, jen ta třetí, s vlasy černými jako uhel, byla tolik odlišná. Víly chtěly Hanes utancovat k smrti, jak bylo jejich zvykem, ale tentokrát se jim to nepodařilo. Hanes Gruber si tedy vytancoval svůj život a nyní si měl jako odměnu zvolit jednu z víl za ženu a těm zbylým probodnout jejich srdce nožem. Tak to praví odvěký mýtický zákon. Ale i ten Hanes Gruber poruší – nůž určený k zabití dvou panen zahodí do vody. Za ženu si vybere tu z víl, která se jako jediná nepodobá jeho ženě Waltraud. Stráví spolu noc a z víly se postupně začne stávat žena. Další Hanesovou odměnou je věčné mládí.

Hanes pojmenuje vílu Květina, z Květiny se po společně strávené noci začne stávat člověk, ale její přeměna není ještě dovršena, pořád si ponechává své mládí a schopnost čarovat. Hanes, okouzlený Květinou, začne budovat romantický, i když přesto drsný život se svou novou ženou. Je připraven se o ni postarat, ochránit ji před celým světem – je přece nejsilnější dřevorubec a ona jeho „květina“: „*Necítím se vinen před svou pozemskou ženou, protože moje láska není z tohoto světa.*“¹²⁸

Vzpomene si na dostavěnou, prázdnou chalupu, kam se rozhodne s Květinou vydat. Květina se kouzlem oblékne do šatů prosté hospodyně a začne se chovat jako příkladná žena – obstarává chod domácnosti a nemá na Hanesa už tolik času – první náznak všedního života. Hanes je poněkud zaražený a nechce jen pracovat, chce si užívat volné chvíle s Květinou, jako tomu bylo doposud. Navrhne jí, ať se vydají opět k řece, kde spolu strávily krásné chvíle. Květina souhlasí. Odcházejí ze stavení a nemyslejíce na budoucnost, nezavírají ani dveře.

Čas ale plyne rychle, pomalu přichází podzim. Víla si uvědomuje nezastavitelný a zrychlený tok času i jeho následky, ale Hanes nikoli. Z lásky k Hanesovi se Květina rozhodne odejít, aby se Hanes mohl vrátit zpátky ke své rodině, než se existence jejich členů stane minulostí. Zatvrzelý Hanes ale nese náhlé zmizení Květiny špatně. Jak mu velí jeho povaha, srdce, nevzdá se a rozhodne se ji znovu najít. Setká se s poutníkem, který ho před jeho činy varuje a taktéž ho posílá domů. Hanes si ale nenechá svůj záměr vymluvit – slovo „nemožné“ pro něj nemá žádný význam.

Po létě přichází podzim... Při hledání Květiny Hanes málem zahyne v močále. Ta ho však zachrání a jejich společná cesta znovu začíná. Hanes léčí Květině poraněný kotník a proměna víly v ženu je silou vzájemné lásky dokonána. Černé vlasy Květiny začínají postupně více a více šedivět – blíží se zima. Poté, co se vrátí do domu na pasece, zjistí, že

¹²⁸ ŠMÍD, Zdeněk. *Trojí čas hor*, 2007, s. 28.

stavení ještě více zchátralo – zapomněli zavřít dveře. Přichází krutá zima a střecha příbytku neunese nános sněhu – milenci utíkají.

Z Květiny se stala stařena, jelikož narozdíl od Hanesa přišla o své věčné mládí přerodem z víly v ženu. Hanes ji ale miluje stále stejně a vysnívá si s Květinou společný život – ta však ví, že se její konec blíží, a tak ho prosí: „*Až umřu, Hanesi, přivaž mi k pasu kámen, aby mé tělo zůstalo na dně tůně. ...Prosím tě o to. V tůni mi bude hezky. Všichni mě tam znají, víš? ... Sbohem, Hanesi. A děkuju. Žádná víla, nikdy, pamatuj si to, nikdy nebyla tak šťastná. To řekla Květina a zemřela.*“¹²⁹ Hanes vyslyší její poslední přání a nadále zůstává u řeky a snaží se smířit s jejím odchodem – „*Propasti některých smutků jsou tak hluboké, že se žádný pláč neodváží přiblížit ani na jejich okraj.*“¹³⁰

Na prahu nového jara se Hanes vrací zpátky do své vesnice. V hospodě, kde nezná už nikoho, se zeptá šenkýře na svou dceru Hanne. Dozvídá se, že už je několik let pohřbena a jestli chce vědět více, ať se obrátí na některou z místních stařen, jež Hanne ještě pamatují. Hanne se nikdy nevdala, její matka Waltraud se po odchodu Hanesa zbláznila a Hanne byla živa díky vyprávění pohádek – o vílách. Nakonec zemřela sama, a tak i její hrob je opuštěný a ve špatném stavu. Hanes Gruber nemůže uvěřit tomu, co slyší. Dochází mu, že byl pryč sto let, ačkoliv v mýtickém světě prožil s Květinou jeden jediný rok.

Vydá se směrem ke hřbitovu, ten se nezměnil, jen v něm přibylo více křížků. Před jeho branou se ale zastaví, nakonec se otáčí a odchází. Už nemá nikoho. Je sám. Jaká to ironie, že živý Hanes ve své vesnici nikoho nezná a nikdo nezná jej – jen z pověstí. Zatímco mrtvá Květina chtěla zpátky do vody proto, že jí tam všichni znají, a tak nikdy nebude úplně sama.

Jeho odměna v podobě věčného mládí se stala jeho vězením. On sám se stal svým žalárníkem. Až teď – zhroucený a osamělý – se rozhodne obrátit na boha. Jde do kostela a hledá faráře, kterému by se mohl vyzpovídat a ulehčit tak svému svědomí. Farář ho označí za blázna. Zoufalý, bez zdlouhavého přemýšlení ukončí svůj život tam, kde začalo jeho nekonečné mládí. Zemře v tůni.

Řeka dle našeho názoru může symbolizovat nezastavitelný a nekonečný tok života. To, že dívka, která tělo mrtvého Hanesa našla, měla stejnou tvář jako jeho dcera, a navíc ho objevila s mužem, který se Hanesovi podobal, může poukazovat na to, že životní příběhy se stále opakují, stejně jako cyklus, kterým prochází příroda. Další symboliku spatřujeme v tom, že Hanes jakožto dřevorubec došel vysvobození díky kůře ze stromu. Právě lodička

¹²⁹ ŠMÍD, Zdeněk. *Trojí čas hor*, 2007, s. 70.

¹³⁰ ŠMÍD, Zdeněk. *Trojí čas hor*, 2007, s. 71.

z kůry pomohla jeho duši dostat se na druhý břeh řeky, který symbolicky představuje posmrtný život. Dívka s tváří Hanne hodnotí řeku jako něco zlého, to, co bere lidem život, muž s tváří Hanese jí však oponuje – řeka je hodná: mnohem více uživila, než zabila.

2.2.4.2 Balada o Katarině

„Cikán se směje řádu světa a plechový peníz na jeho hrdle se pyšně blýská. Jeho bytí však záleží na vůli těch, co se staženými ušima pokorně padají před trůnem řádu.“¹³¹

Dějství druhého příběhu se odehrává za časů třicetileté války. Za okny stavení zuří sněhová vichřice, v zemi kromě války řádí morová epidemie, bída a hlad. Na dveře německého sedláka Alpina Horsta zaklepe skupina tří Romů: syn velkého rají, jeho matka a jeho čtrnáctiletá dcera Katarina. Syn rají se odloučil od své skupiny a vydal se jako první Rom cestou do hor – doufaje, že v horách se schová před válkou i morem a také spoléhaje na to, žádný horal nevyžene do vichřice ani psa. Nemýlil se. Alpin Horst nakonec nechá Romy ve své stáji – dokonce na delší čas, než trvá vichřice. Cizinci u něj přečkají celou zimu – zásluhu na tom má zejména matka syna rají, vdova po velikém rajovi Romů, jejich vůdci, jež vyléčí sedlákova nemocného vnuka Jáchyma. Jakmile ho zbaví horečky, vichřice za okny ustane a účinek jejich léčivých „lekvatru“ se rozkřikne po kraji. Jezdí si pro ni i ostatní lidé a jako odčinění za její pomoc jí dávají jídlo – tolik jídla, že s ním všech pět přežije dlouhou zimu.

Věnujme zde ještě pozornost Alpinu Horstovi. Jeho zásluhou se příběh o „záračné moci“ staré cikánky dostal do povědomí ostatních vesničanů. Díky jeho vyprávění se ani ostatní nebáli a své nemocné svěřili do rukou cikánské stařeny. Romové ale neuznávali křesťanství – pro věřící to byli pohané, navíc „d’áblovo plemeno“¹³². Jak je tedy možné, že se nechali od stařeny léčit a ještě jí za to zaplatili, dokonce i v případě, kdy se nemocného nepodařilo zachránit? Velkou roli zde sehrála Horstova lež: *„A tu Alpin Horst, který v životě nelhal a nikdy si nic nevymýšlel, vyprávěl od domu k domu divný příběh: když stařena vložila ruce na Jáchymovy spánky, za jejími zády se rozsvětlo a v té záři se potýkal čert s andělem. Stařena pak bosou nohou přišlápla čertův ocas, čert se po ní ohnal a anděl mu plamenným mečem usekl hlavu. A Jáchym, ten se hned posadil a ptal se, kdo je ta ošklivá stařena a proč je tu tolik kouře. Horalé kulí oči, Alpin volá boha za svědka a dokonce zvedá dva prsty k přísaze, hrom do nich neudeřil.“¹³³* Pro věřícího křesťana je rouhání těžký hřích. V mysli Alpina Horsta se ale pak objevuje polemika – lhát a navíc se odvolávat na svědectví Boha,

¹³¹ ŠMÍD, Zdeněk. *Trojí čas hor*, 2007, s. 85.

¹³² ŠMÍD, Zdeněk. *Trojí čas hor*, 2007, s. 97.

¹³³ ŠMÍD, Zdeněk. *Trojí čas hor*, 2007, s. 96.

nebo zachránit život pěti lidem před smrtí z morové rány číslo dvě – hladu? Svým činem rozdmýchal plamínky pochybností o zákonech a pravidlech, které celý život ctil. Jejich platnost se mu začínala protivit, viděl nedostatky. Závažné nedostatky. Krátkou chvíli bilancoval – je zachrána pěti lidských životů za cenu rouhání se tak těžkým hříchem? Poté ale své myšlenky odsoudil jako kacířské a před vtíravými pochybnostmi způsobenými novým poznáním zabouchl dveře. Bylo to tak jednodušší.

Uzdravený Jáchym, který by bez pomoci babičky Katariny nepřežil zimu, má po vzoru svého otce a celé společnosti veliký odstup ke všem Romům. Dokonce i ke Katarině, která se mu, jak později překvapeně zjistí, líbí. Nakonec se do ní zamiluje, ale Katarina se mu jen posmívá, vidí v něm zbabělého „gádžu“ připoutaného navždy k jeho rodné půdě. Její povaha je ale naprosto odlišná. Krásná a mladičká Katarina touží být svobodná.

Na jaře Romové od sedláka odcházejí. Rozloučí se v dobrém. Tím ale jejich dobré zkušenosti s „gádží“ končí. Syn raji je zabit vojáky, babička s Katarinou jsou na útěku. Aby se užívaly, pracují. Během jejich přežívání se pokoušejí poprvé modlit – samozřejmě po svém. Bůh ale jejich prosby ihned nevyslyšel, a tak se od něj zase rychle odkloní. Celá situace působí komicky, vypravěč mimo jiné i tímto poukazuje na odlišný svět Romů.

Není však v jejich přirozenosti vázat se k půdě. A tak se rozhodnou vrátit se zpět ke své skupině. S vědomím, že Romové v létě vystupují do hor, se vydají na západ – do Kašperských hor (přezdívalo se jim též Zlaté hory). Katarina znovu potkává Jáchyma, který si myslí, že se k němu vrátila. Sděluje jí, že je dědeček velmi nemocný. Katarina mu však nevěří a ani se k němu nechce vrátit. Podruhé ho odmítá.

Cestou do Zlatých hor potkají pohledného studenta. Katarina je jím okouzlena a ptá se ho, jestli jdou správným směrem. I on je Katarinou okouzlen, doslova ji „hltá očima“. Radí jim, aby do Zlatých hor nechodily, jelikož „je“ tam nemají rádi – on se ale prezentuje v zcela opačném světle. Ukáže jim skrýš v lese, kde mohou přenocovat, a také jim přinese jídlo. Katarina se do něj zamiluje a stráví s ním noc. Bláhově si myslí, že student, syn konšela a „gádža“, cítí to samé, co ona. Dokonce ho začne nazývat mladým bohem.

Ale student už se v lese neukáže. Až jednou ho Katarina spatří nad vodopádem. Jeho přístup k ní se ale liší – je chladný a není rád, že dívku znovu vidí. Katarina pochopí, přesto se nemůže tak lehce „mladého boha“ vzdát. Jednou se ho vydá hledat do Zlatých hor. Opravdu ho tam potká. Student ji ze strachu před očima ostatních obyvatel rychle ukryje ve svém domě. Ukazuje ji peníze, které má na studia. Katarina nechce, aby odjel, a tak mu

měšec ukradne a zahodí ho do potoka. Sice chce studentovi zabránit v odjezdu z města, její láska se ale mění v pohrdání.

Když se její babička dozvídá o krádeži peněz, ví, že musejí utéct. Po cestě potkávají Jáchyma, který je už několik dní sledoval. Zemřel mu dědeček, a tak se rozhodl odpoutat se od rodné půdy a vyhledat Katarinu. Slibuje jí, že pokud si ho vybere za manžela, nikdy ji nezklame, vždy ji ochrání a postaví se za ni. Vždy a proti všem. Katarině slova nestačí, chce důkaz. A tak ji napadne vrátit se zpět do města a podrobit Jáchyma zkoušce – chce se vrátit pro měšec a vrátit ho studentovi. Babička se je snaží od tohoto unáhleného rozhodnutí odradit: „*Vnuku dobrých gádžů, nechod', ona s tebou dnes nebude spát, vždyť mrtví už nikoho neobejmou!*“¹³⁴

Když je mladý student konfrontován s Katarinou, přede všemi ji zapře. Mladá cikánka je zbita, Jáchymovy ruce ji neubrání. Jáchym utíká a babička s Katarinou jsou zajaty a zbity. Katarina je odvedena na popraviště, kde je stihl trest pro všechny zloděje – byly jí uříznuty uši. Dav nechává Katarinu pomalu vykrvácet. Vrací se Jáchym a snaží se Katarinu zachránit napodruhé. Přivolá kořenářku, která se cikánek ujme a umírající Katarinu po dlouhých týdnech dokáže přivést zpět k životu. Jáchym, zahanbený nesplněním přísahy, kterou dal své milované, se nechce s Katarinou po jejím zotavení setkat. Babička se s Katarinou vrací k své skupině Romů, přitom prokleje Zlaté hory. Věštba se vyplní a město shoří. Až pozdě si stará cikánka uvědomí, že zapoměla udělat výjimku – uchránit tragického osudů gádžů ze Zlatých hor hodnou kořenářku.

Katarina se vrací zpátky, odkud se s otcem a jeho matkou rozhodli odejít vstříc lepšímu životu. Po návratu ze Zlatých hor se stává ženou postaršího Aladara – nevdává se z lásky. „*Vychovám ti spoustu dětí, Aladare. Jak jinak.*“¹³⁵ Z posledních slov této novely dýchá rezignovanost nad vlastním osudem. Teprve čtrnáctiletá Katarina není potrestána jen ztrátou sluchu, ale především ztrátou iluzí a také svobody, kterou však v její plné síle, rozsahu, okusila jen velmi krátce. A právě ztráta už jednou nelehce nabyté svobody je vysoká daň, kterou musí po zbytek života platit.

2.2.4.3 Příběh zapomenutého fořta

Václav Zahnal je svobodný postarší muž, fořt šumavského revíru, který toho v životě zažil už poměrně dost, nejen jeho jizva na krku je opředena tajemstvím. Díky jeho přičinění nezanikla německá vesnice Zeleň, jíž obětoval až doposud svůj život. Aby ukončil svůj

¹³⁴ ŠMÍD, Zdeněk. *Trojí čas hor*, 2007, s. 134.

¹³⁵ ŠMÍD, Zdeněk. *Trojí čas hor*, 2007, s. 147.

osamělý život, rozhodne si podat inzerát a seznámit se. Podaří se – ožení se s třicetiletou Alenou, svobodnou matkou malého Petříka. Ta si společné soužití v srdci hor zpočátku idealizuje: „*Já vlastně nikdy nechtěla žít ve městě, město krade muže: ženy je tam kradou, práce je tam krade, kdeco se tam živí muži a žena je neuhlídá. Ale dům v horách se nepohne. Můj muž se večer vrátí, zavěsí pušku do předsíně. A není vřelejšího tepla nad sáláním dříví, které praská. Ano, ano, přesně tak jsem to chtěla.*“¹³⁶

Václav je samozřejmě rád, že se o svou lásku k horám bude moci dělit se svou ženou. Rozhodne se postarat se ze všech sil o to, aby si jeho kraj také zamilovala a byla spokojená. Už od začátku se Alenina očekávání nenaplnují. Dotek reality je přeměňuje v naivní iluze. Václav se sice velmi snaží, ale bohužel mu nezbylo moc přátel, s nimiž by mohla Alena udržovat častější kontakt a necítit se tak osaměle. Václav vymezuje více času pro práci než pro svou ženu. Tak na to byl celý život zvyklý. A zvyk je, jak známo, železná košile. „*Pro mne kancelář není. Mám v polesí pořádek, protože ho řídím z lesa. Z papírů je mi nanic. Jinej nebudu.*“ „*Tos mi ovšem neřekl,*“ hlesne Alena a řekne tím velice mnoho. Václav přesně pozná, kolik.¹³⁷

Jednoho večera, kdy není Václav doma, zaklepe na dveře domu brigádník Džajf. Alena se mu líbí a chce se za ní dostat dovnitř. On je opilý a Alena vystrašená. Zavírá mu dveře před nosem a vystrkuje pušku z okna. Druhý den vypráví o svém strachu Václavovi – ten se rozhodne okamžitě si to s Džajfem vyřídit – jak to bývá mezi horaly zvykem. Tím u mladého brigádníka zaseje další semínko zlosti. Jeho dva kamarádi, Robin a Ďulo, taktéž statkoví brigádníci, sdílí stejnou zlost přerůstající ve výsměch.

Alena se o Václavovi dozví, že zabil muže – v sebeobraně. Tři utečenci prchali skrz šumavský les a Václav je zastavil a vyžadoval po nich doklady, jak je jeho právem. Jeden z trestanců ho postřelil, druhý ho bodl nožem do krku (odtud ta jizva, ne od sekery, jak Aleně tvrdil). Václav z poslední sil a v pudu sebezáchovy jednoho zabil. Další mu slibovali odplatu. Zpočátku je vyděšená, a ještě více lituje svého rozhodnutí nastěhovat se do hor. Když ji ale Václav všechno vysvětlí, tak se do něj ohromena jeho činem, ale také strachem o něj doopravdy zamilovává. Václav si všimne té změny v jejích očích. Od té doby se vše obrátí k lepšímu. „*Hory jsou znavené létem, nám však začíná jaro. Je neopeřené, oči má dokořán, je plné nadějí. Prý láska hory přenáší, prý skály láme – hloupost, zmůže víc. Dokáže*

¹³⁶ ŠMÍD, Zdeněk. *Trojí čas hor*, 2007, s. 153, 154.

¹³⁷ ŠMÍD, Zdeněk. *Trojí čas hor*, 2007, s. 162.

*udržet Václava doma.*¹³⁸ Zde je opět patrná spojitost lidských životů s ročními obdobími. Jejich láska se podobá jaru – je nová, teprve se zrodila a je plná vzrušujícího očekávání.

Konec iluzí a romantických představ – Alena se na horách necítí doma, bojí se, má pocit, že mezi ostatní nezapadá. Po tom, co se dozví pravdu o Václavově jizvě na krku, po tom, co se do něj zamiluje, pocituje za správné zachránit ho. Chce se vrátit zpět do Písku k rodičům a po Václavovi žádá to samé. Pro něj ale opustit hory neznamena to samé, co pro ni. On je neměl rád jen ve svých představách, on horami žil. On jim zasvětil kus svého života, jsou jeho domovem. Copak by mohl po těch letech dělat práci polesného v Písku? Nebo kdekoliv jinde?

Alena vidí za svým rozhodnutím ušlechtilý záměr, jak uchránit svého muže a nežít po zbytek života sevřená strachem z každého stínu, z každého podivného zvuku a každé chvíle, kdy ona bude doma, on pryč. Starost o Václava není posledním důvodem, proč se chce Alena vrátit k rodičům do Písku. Utekla z města, aby jí město neukradlo muže. Nyní chce utéct z hor, aby jí hory neukradly syna – pětiletého Petříka.

Po Alenině a Petříkově odjezdu (pro Petříka byl Václav vzor, dokonce ho velmi brzy začal oslovovat tatínku) zaujímá stesk ve Václavově srdci první místo. V patách mu začíná „být“ strach, paranoia vyvolaná zprávou, že trestanci utekli z vězení a blíží se na Šumavu, aby dostáli svému slibu – pomstít se polesnému. V prázdném domě, stejně jako ve Václavově mysli je nyní prostor pro vtíravé, paranoidní myšlenky. Václav, který se nikdy nebál, začne nenávidět západ slunce.

Václavův žebříček životních hodnot začíná být velmi vratký. Z jistot se stávají pochybnosti. Pro co vlastně celý život žil? Tento vnitřní boj hlavního hrdiny je umocněn „generačním střetem“. Václav se potkává s brigádníky, trojicí v čele s Robinem, je podrážděný, nevyspalý a zničený smutkem po odchodu Aleny. Ze začátku se nekontroluje, tím nahrává chlapcům na smeč. Mladíci se snaží ve Václavovi vyvolat strach, aby se mu pak mohli posmívat. Zapomínají na úctu a Václav si uvědomí, že je pro ně hlupákem a že musí vážít svých slov: *„Seš moc mladej na to, abys mě moh soudit. Nic jsi nezažil. Nemáš právo smát se strachu, protože nevíš, co to je.*“¹³⁹

Václavovi v žilách proudí vztek a v hlavě myšlenky plné rozhořčení a pochybností: *„(...) pro koho jsme se tolik snažili, pro tyhle? Pro ně jsme vzkřísili Zeleň? Jediný přítel mi zemřel a druhého skoro zabil strom. A brzy umřou ostatní, zasloužili starci, předčasní starci*

¹³⁸ ŠMÍD, Zdeněk. *Trojí čas hor*, 2007, s. 177.

¹³⁹ ŠMÍD, Zdeněk. *Trojí čas hor*, 2007, s. 189.

*všude po horách – Robinové pak převezmou žezlo? Pro ně jsem zabil? Pojednou se mu zdá vesnice k pláči malá. K smíchu zbytečná.*¹⁴⁰

Vše umocní dopis od Aleny, v němž se dočítá, že Alena potkává muže, biologického otce Petříka, který ji zve tančit. Toto zjištění tne do živého – Václav se rozhodne přestěhovat se za svou ženou a chránit ji od pokušení cizích mužů. Jeho svědomitost ho málem stojí život. Při plnění posledních úkolů, aby mohl pak předat revír v takovém stavu, v jakém si představoval, přecení své síly a málem umrzne. Zachrání ho jeho „protivníci“ – brigádníci.

Třetí novela končí kapitolou s názvem „Chvála zákona“. Alena se k Václavovi nakonec vrací: *„Václav div nezemřel, když jí chtěl jedinkrát vyhovět. Má žena takového muže vůbec nějakou volbu?”*¹⁴¹ A opět je jaro, tedy začátek něčeho nového – vše se zdá být jako tenkrát, jako před rokem – ale není – nikdy není nic stejné. *„Život buď je, nebo není, vše ostatní je záležitostí hnidopichů. A věřme, že nejkrásnější plody nevyrostají z přepychu, ale z nezbytí. (...) A tak nelitujme muže a ženu, kteří se podrobili. Přejme jim nový boj. I sobě přejme dlouhý boj. Neboť klid je umíráním.*¹⁴² V tom se projevuje mistrný vypravěčský styl, kdy vypravěč komentuje dění, myšlenky Aleny a Václava, prozrazuje to, co oba nevysloví, ale měli by vyslovit. A kdyby vyslovili, jejich vztah by mohl být jiný – ale to už je próza života.

2.2.4.4 Kompoziční a jazyková stránka

Důležitým prvkem je zvolený způsob vyprávění, jímž je moderní narativ – vypravěč komentuje dění, dívá se očima postav, díky čemuž poznáváme duševní svět dané postavy důkladněji. V dovednosti dokonale vykreslit psychologii postav se projevuje autorova všímavost a cit detail: *„Tumáš, lhostejná čtenářko, spár úzkosti se zatne do Alenina hrdla a ženě nezbyvá než na to bolavé místo přiložit prsty, konečky prstů přesně v to místo pod levou čelistí. Toho si nevěšmej, upad jsem na sekeru, zafuní a usedne k něžnému stolu, jako by medvěd obsadil dětský pokojíček, funí, heká a špiní záclony kouřem z vyřezávané fajfky, to by mi nevadilo, namouduši, to bych všechno ještě snesla, i jeho mlčení, i jeho věčnou nepřítomnost (...).*¹⁴³

Zvolený vypravěčský styl vyžaduje vyšší koncentraci čtenáře, aby se neztratil, aby rozpoznal, co je reálné a co pouhou fantazií, co je vysloveno a co zůstává skryto. Vypravěč ze své pozice jednak vtahuje čtenáře do děje a fantazijního světa: *„Ale vstupme do lesa nad*

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 190.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 198.

¹⁴² ŠMÍD, Zdeněk. *Trojí čas hor*, 2007, s. 198.

¹⁴³ Tamtéž, s. 175.

*Srním, poraňme si ruce o švihající větve strážních smrků, které hlídají přítmi, a překročme bludný kořen. Sítem pavučiny, která nám zahalila tvář (...)*¹⁴⁴, jednak s ním komunikuje (stejně jako s postavami daného příběhu) a v souladu s lazarovskou tradicí komentuje jejich počínání.

Povětšinou spisovný jazyk, jen v replikách postav prvky nespisovné, dotvářející autentičnost jejich projevů: „**Von ten Hanes byl spolčenej s d'áblem.**“¹⁴⁵

Výrazný je četný výskyt metaforických vyjádření, v nichž se projevuje autorův jazykový cit, např.: „*stříbrné pásy řek*¹⁴⁶; *zazvoní broušené kosy*¹⁴⁷; *A dotýkal se toho chodidla, jako by pozvedal měsíční paprsek, jako by sbíral z trávy staré vzpomínky, ...*“¹⁴⁸

Patrná je také symbolika, např. řeka jako nezastavitelný tok času, paralela mezi ročními obdobími a životem lidí.

Marie Uhlířová ve své recenzi z roku 1982 podotýká, že ve třetí novele by mohl být výskyt metafor nižší – její názor se odlišuje od našeho – dle nás je počet metaforických vyjádření úměrný, pokud by byla jeho míra nižší, třetí novela by se výrazněji odlišovala od dvou předcházejících – byla by vyprávěna ještě více realisticky nehledě na fakt, že její děj je zasanen do současného světa – takto se ale uchovává svůj baladický ráz a zapadá do triptychu mýtického rázu.

2.2.4.5 Shrnutí

Všechny tři příběhy nutí čtenáře pochybovat, přemýšlet o smyslu života, tak jako o něm přemýšlejí nejen hlavní, ale i vedlejší postavy knihy. Máme přijmout životní roli, která je nám předsouvána, nastoupit do kolotoče životního stylu, jenž je předáván z generace na generaci, a celkově tak nijak významně neporušovat společenskou konvenci (jíž jsme my sami neutvářeli, jen jsme se do ní narodili), nebo je lepší žít opravdu svobodně, plnit si své touhy, sny bez ohledu na to, jak moc mohou být naivní a okolím odsuzovány – a hlavně bez ohledu na jejich následky? Opustit komfortní zónu, která neurazí, ale nejspíše ani nepřekvapí, za níž však začínáme skutečně žít? Jak a jestli vůbec se vzdát jistoty? A co je víc – láska, nebo jistota?

Život všech hlavních postav byl silně determinován jednak životními podmínkami (rodina a prostředí, do něhož se narodili), jednak jejich jedinečným charakterem. V případě dřevorubce Hanese Grubera to byla odvaha vzpouzet se společenskému řádu a v každé

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 7.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 74.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 38.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 110.

¹⁴⁸ ŠMÍD, Zdeněk. *Trojí čas hor*, 2007, s. 54.

situaci si jít za tím, co doopravdy chce (ovládán, veden daným okamžikem a vlastními touhami, které kladl v žebříčku hodnot na první místo, ačkoliv již na svých bedrech nesl tíhu zodpovědnosti coby manžela a otce).

U mladé, temperamentní a taktéž velmi hrdé cikánky Katariny tomu nebylo jinak – na okamžik podlehla svodům lásky, lásky zakázané, lásky čerstvé jako její ženskost, ale odjakživa podléhala především volání po svobodě – to byl její životní směr – cíl. Z mladické nerozvážnosti a divokosti tak za pouhou chvíli svobodného jednání zaplatila vysokou cenu. I když se nakonec vrátila k obvyklému způsobu života ostatních Romů, nevrátila se stejná – v tom se skrývá největší tragika jejího osudu – už jednou se přesvědčila, že lze žít i jinak (a že lásku nezajímá barva pleti nebo rodová či jiná příslušnost) – a s tímto poznáním byla odsouzena žít po zbytek svého předem nalinkovaného života. Ale jaký je tohle život pro nespoutanou duši?

Dle našeho názoru vybízí kniha v mnoha ohledech k zamyšlení. V hlavě Katariny, Hanese i fořta Václava by se mohla během zdolávání životních peripetií objevit snadno vtíravá otázka typu: Vážně to za to stojí? Pokud se v životě řídíte tím, co vaše svědomí považuje za správné a jdete si za tím, čemu věříte, pravděpodobně potkáte často cestu plnou překážek – kam ale vede cesta bez překážek? Na tuto otázku, „zda mi to za to opravdu stojí“, si ale odpovězme podle svého uvážení každý sám. Arthur Charles Clarke, britský spisovatel science fiction a vynálezce, si na ni odpověděl takto: „*Jestli v životě najdete cestu bez překážek, určitě nikam nevede.*“¹⁴⁹

Sjednocujícím prvkem hlavních protagonistů triptychu je jednání bez ohledu na (následky) to, co je v sázce – je jim jasné, že by si mohli zvolit snazší, pohodlnější, bezpečnější cestu, ale málokdy se pro ni rozhodnou. Jsou vytrvalí – jako například Hanes Gruber, jenž se rozhodl nevrátit se domů ve chvíli, kdy mu poprvé zmizela Květina a znovu ji nalézt se zdálo být nereálné. Jsou nezdolní ve své víře, která se však odlišuje od myšlení ostatních.

Na závěr uvádíme již poslední myšlenku, která se v naší mysli vynořila bezprostředně po přečtení těchto tří novel. Jestliže je prostředí šumavských hor, hor obecně, důležitým determinantem lidských osudů – hrdinové knihy jsou „připoutáni“ k horám, ty mohou být na jedné straně zdrojem obživy, ale zároveň na straně druhé i jakýmsi „vězením“ – co kromě hor, životního prostředí obecně, vězní naše myšlenky, touhy, odvahu žít jinak?

¹⁴⁹Arthur Charles Clarke [online]. [cit. 2018-07-02]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Arthur_Charles_Clarke

Co je naším „vězením“, které nemusí být na první pohled tak viditelné jako ohromující masivy tajuplných hor...?

2.3 Tematika pohraničí

2.3.1 Cejch

Samotný název knihy *Cejch* signalizuje v obecném významu nesmazatelné označení – věcí, zvířat, osob. V přeneseném významu slova lze získat určitý cejch na základě určitého lidského jednání, události apod. Postavy této knihy jsou na základě určitého stigma „škatulkovány“ už od narození, jejich cejchem je vlastní krev, jméno, rodová, národnostní či jiná příslušnost. Své označení mohou dostat v souvislosti s jejich vlastními skutky, někdy však i bez vlastního přičinění. Jádrem problému spočívá ve skutečnosti, že bohužel jen málokdo posuzuje charakter a jednání konkrétního člověka bez ohledu na jeho „cejch“. To je také jeden z hlavních motivů velmi diskutovaného románu *Cejch*. Poprvé byl vydán v roce 1992 v nakladatelství Olympia. Námětem knihy je soužití Čechů a Němců v pohraničí na české straně Krušných hor a jeho tragické vyvrcholení po první a zejména druhé světové válce. Tato románová próza rozpoutala vlnu diskusí. Není se však čemu divit, tato tematika je citlivým místem nejen českých, ale i německých dějin, a tak německá strana považovala knihu za příliš pročeskou a z české strany přicházely ohlasy zcela protikladné¹⁵⁰. Zdeněk Šmíd se však nebál kráčet po tenkém ledě, jelikož věděl, o čem píše: jednak je vnukem krušnohorského Němce, jednak v pohraničí strávil přes dvacet let – v díle se objevují rovněž drobné autobiografické prvky.

Sepětí s přírodou, syrovost, nevyzpytatelnost, nádhera hor a mýtický nádech díky úvodnímu vyprávění ukazují na podobnost s dílem *Trojí čas hor* (baladický triptych o síle a tragice lásky, o porušování mýtických i společenských zákonů a vztahu mezi člověkem a přírodním prostředím, které z velké části ovlivňuje lidské životy). „*Hory, lesy, bažiny, v nichž můžete s životem utopit i zoufalství, a skály, ze kterých lze obhlédnout celou scénu rodové historie, tu nejsou statickou kulisou, nýbrž něčím, co jde s člověkem celým jeho životem, co mu vtiskuje do duše palčivý cejch lásky a domova.*“¹⁵¹ Rodová sága umožňuje celistvější pohled na utváření osudů rodin, kdy nejenom přírodní podmínky, ale také dlouholetý společenský a politický vývoj měl rozhodující vliv na formování charakteru a budoucnosti jejich členů, kteří stejně jako zbytek lidského pokolení nejsou nic víc než

¹⁵⁰ ŠMÍD, Zdeněk. [online]. [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <http://www.folktime.cz/trampske-zajimavosti/procbychom-si-nezavzpominali-aneb-rozhovor-se-zdenkem-smidem.html>

¹⁵¹ DOKOUPIL, Blahoslav. *Cejch v duši*. Tvar. 1993, **1993**(15).

„figurkami na cynické šachovnici dějin“. Oproti Trojímu času hor se román Cejch navíc důkladně zaměřuje na události zapříčiněné oběma světovými válkami a mapuje také atmosféru druhé poloviny dvacátého století a odsun považuje za prohru obou stran – Němci ztrácejí domov, Čechům získané území pustne před očima, kraj ztrácí svoji duši.

Inspiraci pro tento román získal autor během stavění svého srubu – při rozebírání a následném stavění základů stavby nacházel drobné připomínky předchozího života původních majitelů (knoflíky, kousky betléma, různé střepy...), stopy, které ještě „nezametl čas“, což vzbudilo u Zdeňka Šmída coby historika velký zájem, a tak začal zjišťovat další a další informace o minulosti místa. „Hledal jsem dál, a protože mě Krušné hory oslovují svou zvláštní smutnou duší, začal jsem z toho všeho plést Cejch. To už bylo za perestrojky a věděl jsem, že už se dá psát dost odvážně. Cejch je hlavně o neštěstí lidí, se kterými hází historie tam a zpátky.“¹⁵²

Na motivy románu Cejch napsala Lenka Havlínová divadelní hru s názvem *Les divokých sviní*¹⁵³, jež měla premiéru v roce 1997 v Činoherním klubu v Ústí nad Labem. S dramatisací knihy byl Zdeněk Šmíd spokojený, dle jeho slov divadelní inscenace původní námět dokonce obohatila.

2.3.1.1 Příběh

Román je otevřen úvodem: muž, učitel, dále však blíže neurčený, se přehrabuje v suti a snaží se obnovit usedlost, která dříve patřila jeho předkům. Posledním z nich, pro koho toto místo bylo kdysi domovem, byl Josef Koudela, z matčiny strany potomek rodu Schmelzerů.

Kniha nejdříve vypráví o historii Krušnohoří, před tisíci lety, pak před šesti sty lety, kdy přišel první muž, který v divokých podmínkách prostředí nepřežil střet s medvědicí a jehož ostatky našli v řece po sto letech nově příchozí – dva hledači cínu. Nalezené ostatky pro ně byly znamením, že řeka ukrývá zlato. Jednoho z nich přivedla hamižnost na nápad zabít toho druhého. Ten ale nespal, a tak se ubránil. Mrtvé tělo lakomce však muže strašilo, a tak utekl.

Až třetí příchozí muž, saský strouhač smůly Jáchym, zvaný podle své práce Smolař, zbudoval první srub. Hned první zimu přišel o několik dětí a ženu. Byl

¹⁵² Trampský magazín.

¹⁵³ *Rozhovor se spisovatelem Zdeňkem Šmídem* [online]. [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <https://www.trampsky-magazin.cz/blog/rozhovor-se-spisovatelem-zdenkem-smidem-670.html>

na pochybách, zda zůstat či odejít. Nakonec zůstal a další generace potomků rodiny Smolařů přežila nehostinné podmínky pustého kraje, a tak položila základy pozdější vesnici Bach (česky Potok).

V polovině šestnáctého století do Bachu přišel Benátčan, který jako první objevil naleziště cínu a stříbra, a tak se stal Němcům trnem v oku. Velmi je ponižovalo, že v hledání rudy je předběhl nějaký cizinec a sebral jim jejich bohatství. Společná nenávist k Italovi jim dala zapomenout na předchozí neshody a semkla Němce z různých krajů dohromady. Benátčan tak nevědomky sjednotil obyvatele, čímž položil základy vesnického společenství.

Byl to pohledný muž, kterému se líbila Markéta Smolařová – a on se velmi líbil jí. Lidé se ale snažili Itala všemožně zbavit, až se nakonec Benátčan (vystrašen duchem štol) rozhodl odejít sám. Když se loučil s krajinou, vylezl na Štajn (německy Stein – kámen) neboli Polední kámen, zahlédl Markétu na stráni a vydal se za ní. Z tohoto rozloučení vzešlo o devět měsíců později jejich dítě.

Markéta se doma přiznala svému otci, ten ji zbil a poté se on přiznal ostatním lidem ve vesnici a ti, jelikož Benátčana nenáviděli celým tělem i duší a který jim svým jižanským vzhledem a lesklýma očima připomínal ďábla, se rozhodli Markétě pomstít za spolčení se s ďáblem, který mohl za všechno špatné, co se lidem a vesnici přihodilo. Jejich plány překazila tuhá a dlouhá zima, která toho roku všechny překvapila svým dřívějším příchodem, oddělila zbytek vesnice od chalupy Smolařů. Poslední sníh roztál až v květnu. Po tak dlouhém čekání na „vykonání spravedlnosti“ byli vesničané ještě více natěšení a ihned se vydali za Markétou. Ta však v té chvíli už rodila. Porodila chlapce, malého Benátčana, kterého všichni okamžitě označili za malého tmavého ďábla.

Markétinu radost z dítěte překazila matka příroda. Markéta ztratila spoustu krve a týž den zemřela. Její otec chtěl nejdříve dítě před ostatními vesničany zabít, poslední výkřik umírající Markéty ho od toho činu odradil. Markétinin syn po další generace udržoval v krvi Smolařů jižanský temperament. Smrt jeho matky vyvolala u vesničanů soucit, vykládali si její oběť jako vůli boží, a tak se obrátili a vrátili se zpátky k svým vlastním životům.

Potomci Markéty Smolařové a Benátčana žili v Bachu další staletí. Během třicetileté války, kdy do Bachu vtrhla švédská vojska, se lidé i se svým dobytkem ukryli ve štolách. Přečkali plenění vojáků a po jejich odchodu vystavěli nový Bach. V důsledku rekatolizačních snah byli obyvatelé Bachu nuceni odejít. Jen několik z nich zůstalo, mezi nimi i Jakob Smolař, který nově příchozí obyvatele učil tavit ve vysoké peci. Podle toho mu začali místní říkat tavič. Tavič Jakob – Jakob Schmelzer.

Po vyčerpání rudy kraj zpustl. Obživou místních se stalo paličkování krajek a knoflíkářství. V polovině osmnáctého století přišla pro bašské obyvatele další zkouška – v podobě smrtícího moru. Lidé s mrtvými spalovali rovnou celé domy, aby se nákaza dál nešířila. Z jednoho takového hořícího domu zachránil Jan Schmelzer dosud žijící kovářovu dceru. Morová smrt se jim zázrakem vyhnula a jejich potomci tvořili další generace Schmelzerů. *„Umírali na neštěstí všeho druhu, na nemoci a na nikde jinde nevidanou bídu, jeden čas jedli jen spařenou trávu a kopřivy, jindy vařili lesní kůru s jehličím, a pořád neodcházeli, měli tady přece svoje chalupy, které každou chvíli shořely, ale oni vždycky postavili nové a každou tou novou stavbou se připoutávali ke krajině, jež je zabijela, víc a víc.“*¹⁵⁴

Po líčení historického vývoje oblasti severozápadního pohraničí se v další části knihy, v kapitole s názvem Oko za oko, začíná rozvíjet vlastní příběh. Začíná vyprávěním o Jakobu Schmelzerovi a jeho rodině. Jakob je synem Matyáše Schmelzera, u něhož se pravděpodobně po dlouhé době opět projevila benátská, divoká krev. Je opilcem, rváčem a sukničkářem. Jeho ženou je Barbora, zbožná a přísná Němka, která zná všechny taje lesa od své prabáby. Matyáš s Barborou vychovávají dvě děti – Jakoba a Rózinku.

Jednoho večera se v hospodě potkají Kašpar Vogel a Matyáš Schmelzer. Oba touží po stejné dívce. Jejich spor zachová stopy v podobě šrámu na Matyášově obličeji a bodné rány v boku Kašpara. Kašpar však odchází domů a umírá až tam. Matyáš je jat touhou vydat se do ciziny a zbohatnout, jak to slyšel od jiných. Barboře a dětem řekne, že jede vydělat peníze do Ameriky. Svůj život ale ukončí sebevraždou. Aby ho nikdo nenašel, přiváže si k noze řetězem velký kámen a utopí se.

Jakob nese jeho odchod špatně, jeho tatínek byl jeho nejlepším kamarádem – netuší však, že Matyáš do Ameriky ani neodjel. V mládí začne Jakob pociťovat „dědictví“ svého otce. Rodina Vogelů po smrti Kašpara Vogela nenávidí rodinu Schmelzerů. Postupem času se tato nenávisť, předávána z jednoho člena rodiny na druhého, začala projevovat. Jakob Schmelzer se vydal mezi ostatní mládež a chtěl pomoci se stavbou májky. *„Ale Franz Vogel, o rok starší než Jakob, zbledl, ukázal na Jakoba prstem a zavyl: Ten s náma nesmí! (...) Jeho táta mi zabil strejčka, vykřikoval Franz, jako kdyby mu ten mrtvý právě padl u nohou, zabil mi strejčka a pak před náma utek až do Ameriky! (...) I kdyby to byla pravda, Jakob za nic nemůže. Blbče.“*¹⁵⁵

¹⁵⁴ ŠMÍD, Zdeněk. *Cejch*, 2005, s. 17, 18.

¹⁵⁵ ŠMÍD, Zdeněk. *Cejch*, 2005, s. 29.

Spor se umocní navíc tím, že Jakob i Franz mají zájem o stejnou dívku – Veroniku. Při májových slavnostech se navzájem postrkují, bohužel velkou silou Jakoba spadne Franz ze skalky a vážně si poraní nohu. Už nadosmrti kulhá. Veronika je však svědkem toho, že Franz Jakoba vyprovokoval. Tímto konfliktem se nenávisť mezi rody o to více prohlubuje.

V dospělosti si Jakob bere za ženu Annu, sestru silného Horsta Heidlera. Mají spolu syna Lothara a bydlejí s Jakobovou matkou Barborou a jeho sestrou Rózou. Tyto pokojné časy naruší první světová válka. Lidé v Krušnohoří o žádné válce neměli ani ponětí. Tak daleký a cizí svět to pro ně byl. Neuplynulo moc času, a i Jakob musel narukovat. Poslední noc před jeho odchodem Jakobovi došlo, že touto událostí bude jeho život navždy změněn. *„Té noci se Anna k Jakobovi v pláči přimkla a i Jakob k ní přilnul jako popínavá rostlina, poslední hodina z hodin, co spolu lehávali. Nemohl se nasytit vůně své ženy, jejího dechu, zalykavých slov, tlumených, aby nevzbudili dítě, její kůže, která při hlazení šustila jako hadí, a najednou věděl, že takhle už to nebude nikdy, a kousal si do krve rty, aby hlasitě nezaplakal.“*¹⁵⁶ Po této noci se později Schmelzerovým narodila dcera Hildegarda – s výraznými benátskými geny.

Za časů světové války se bída v Krušných horách ještě více prohloubila. Róza pašovala rodinné bohatství a směňovala ho za jídlo. Jednou ji chytil postarší četník. Róza obětovala své panenství četníkovi, aby mohla domů přinést jídlo pro ostatní. Nejdříve za to byla zbíta a sama si to vyčítala. Poté ale četníka vyhledávala dál: chtěla něco prožít, navíc neměla myšlenky na svatbu – s kým vůbec v tomto smutném kraji? A budoucnost byla tak nejistá. Když však poznala Herberta a ten si ji chtěl vzít, uvědomila si, že byla předtím zneuctěna jiným mužem, co nebyl její manžel, a byla plná strachu, že ji kvůli tomu Herbert nebude chtít. I tak se ale svému nápadníkovi přiznala.

Barbora, Jakobova matka, utěšovala svou snachu Annu – věděla, že se Jakob vrátí. Jednoho dne se tomu tak opravdu stalo. Jakob se vrátil, na první pohled bez újmy. Vybuchlý granát ho však nadosmrti připravil o zrak. Slepý Jakob ale nechtěl propadat lítosti nad tím, že už nikdy neuvidí svoji rodinu, svoji dcerku Hildu, kterou neviděl nikdy, svůj kraj, a tak začal rozvíjet svoje ostatní smysly společně se svou pamětí, až zanedlouho mnoho lidí nechtělo uvěřit, že je Jakob doopravdy slepý. Jeho dcerka Hilda ho vodila na Polední kámen, odkud ji Jakob z paměti ukazoval, kde leží která chalupa. Stal se z toho jejich rituál. Hildegarda se stala Jakobovým očima.

¹⁵⁶ ŠMÍD, Zdeněk. *Cejch*, 2005, s. 39.

Poválečná léta a vznik Československé republiky ale do Krušných hor klid nepřinesly. Obyčejní lidé nevěděli, jestli mají být rádi, že jsou součástí Československa, nebo ne. Jednou z radostných událostí byla svatba Róziny a Herberta. Herbert Róze nic nezazlíval, chápal, že se obětovala pro „vyšší pořádek“. Naštvaný byl na Holgera, postaršího četníka, co Rózininy tehdejší situace využil. V hlavě Herberta Moritze, četníka se zvýšeným smyslem pro pořádek, se ale usídlila vtíravá myšlenka pomsty. Po letech, kdy s Rózou stále nepočali dítě, začal svádět vinu na Holgera a v duchu mu sliboval pomstu. Anna s Jakobem se na rozdíl od Rózy a Herberta dalšího potomka dočkali – narodil se jim syn Ernst.

Následující léta po skončení války byla stále ve znamení hladu a bídy. V krušnohorském pohraničí žili převážně jen Němci a obávali se toho, co jim vznik Československa přinese. Vzájemné vztahy mezi Čechy a Němci byly vyhrocené již po první světové válce – do pohraničí byli vysíláni čeští vojáci, kteří často vyvolávali konflikty s místními.

Tři čeští vojáci, kteří zavítali do hospody v Bachu, se povyšovali na hostinského dceru a chovali se nemorálně, v tomto ponižování chtěli ukázat svou sílu a převahu po skončené světové válce. Hostinský chtěl po vojácích, aby odešli. To jako by bylo přesně to, na co vojáci čekali: „*Vy nás chcete vyhazovat? Na to už je pozdě, Němci! Už nás nebudete šikanovat, věznit, nebudete nás hnát do války proti našim slovanským bratřím! Otce jste mi uvěznil, bratra jste zabili v Bukovině! Vaše vláda skončila! Habsburci nás sužovali tři sta roků, ale už to máte spočítané a podškrtnuté! Propánakrále, pane vojáku, my přece nejsme žádný Habsburci, zhrozil se hostinský, (...) A bilo se deset sousedů se třemi vojáky (...) jenže mezi bojovníky skočil Horst Heidler (...) Jednou rukou odsunul české vojsko, druhou deset bašských sousedů, všechny rozhodil po židlích a zvolal, ani česky, ani německy, nýbrž čistým krušnohorským rykem: Nechte toho, troubové! Jsme lidi, ne?*“¹⁵⁷ Tyto zbytečné konflikty národní hrdosti obalené v nacionalismu a křivdě se zarávaly do paměti pohraničních Němců, a přispívaly tak ke zbytečnému napětí mezi lidmy, jež vedle sebe žili do té doby vesměs pokojně.

Horst Heidler, bratr Anny Schmelzerové, byl jeden z mála Němců, kteří nesoudili člověka podle jeho národnosti, ale podle jeho chování. Sám zažil světovou válku a o další válčení už nestál. I jeho ale přiměly okolní události spjaté s bolestivými zážitky jednoho odpoledne ke změně pohledu na Čechy.

¹⁵⁷ ŠMÍD, Zdeněk. *Cejch*, 2005, s. 61, 62.

Horst a jeho bratr Rudi se vydali do Karlových Varů, kde byli svědky projevu nacionalisticky smýšlejících řečníků, kteří apelovali na útlak Němců žijících v Československu.

Horst nepřikládal projevu takovou důležitost, avšak Rudi mu zcela podlehl, a tak se oba bratři rázem připletli ke vzpouře rozzuřeného, zmanipulovaného davu, který zaútočil na kasárny. Čeští vojáci byli nakonec nuceni rozehnat dav střelbou. Rudi byl těžce zraněn a málem vykrvácel, do konce života si pak nesl následky v podobě postižené ruky. Tato událost nepoznamenala jen fyzickou, ale také psychickou stránku obou bratrů.

Další lidé z pohraničí se stávali odpůrci proti společnému soužití s Čechy. Herbert Moritz se musel vzdát práce četníka, jelikož se nechtěl začít učit česky, což byla jedna z podmínek nově ustanoveného poválečného řádu. Stal se z něj ukřivděný hajný.

Mladý Lothar Schmelzer byl ze svých sourozenců vždy nejsilnější, jeho bratr Ernst, mladší, bojácný a až nezdravě poslušný, se vždy řídil tím, co Lothar řekl, Hildegarda za staršího bratra Lothara obdivovala pro jeho sílu a mužské jednání. A tak se stalo, že i temperamentní Lothar podlehl manipulaci řečníků (zejména řečnickému umění Adolfa Hitlera, „Vůdce“) a stal se bojovníkem za „vysvobození utlačovaného německého národa“ v Československu. Lothar začal domů nosit spoustu peněz, jeho rodiče nebyli ani tak šťastní, jako znepokojení – přesně nevědí, pro koho Lothar pracuje, ale i tak jsou na něj naštvaní. Jakob Lotharovými penězi pohrdá, jelikož mu nemůže odpustit, že jako jediný schopný muž na statku odešel a nechal všechnu práci zbytku rodiny.

Nicméně Jakob si díky Lotharovým penězům může splnit sen a koupit si kravičku, čímž by nemusel nadále pít kozí mléko, jak si přeje už od dětství. Vydávají se tedy s Hildegardou do Nejdku koupit lacinou kravičku, která, jak se později ukáže, vyjde nakonec velmi drahou.

V Nejdku se potkávají s Janem Koudelou, který pracuje jako zámečník v místních železárnách. Pochází však z Pošumaví, z rodiny sedláků z městečka s názvem Háje, které je městem lidumilů a leží přibližně sto padesát kilometrů od Bachu. Otec Jana, Tomáš Koudela, má dva syny, účastnil se první světové války a na rozdíl od svého bratra Havla je sedlákem. Havel je vzdělanec, jako zemědělec byl nepředstavitelný, v životě si nezapamatoval, kolik mají v maštali krav, ačkoliv měli jen čtyři.

Havel Koudela je inspirací pro Janova bratra Štěpána – ten podědil jako starší z bratrů statek, ačkoliv se pro práci v hospodářství hodil více mladší Jan. Ale tak už to bylo zvykem, že starší syn zůstává doma a mladší se vydává vlastní cestou. Díky tomu se Jan setkal s krásnou Hildegardou, která po svém předku Benátčanovi nezdělala jen

temperamentní povahu, ale také neobyčejnou krásu, která se v českém a německém prostředí vyjímal. I Hildegardu Jan zaujal, a když se jí zeptal, jestli nepotřebují s něčím pomoci, třeba posekat louku, bez váhání řekla ano. Otec Jakob byl však proti – jednak že se jeho malá holčička bavila s cizím mužem, jednak že oním mužem byl Čech. Jan uměl sice poměrně dobře německy, ale odlišný přízvuk ho prozrazoval.

Jan se svými německými kamarády vyrazil na zábavu do Bachu. Chtěl znovu potkat krásnou Hildegardu. Bylo mu jedno, že je to Němka. Vždycky vycházel s každým – pochází přece z lidumilného městečka Háje.

Na zábavě se zastane Hildy, kterou obtěžuje Kašpar Vogel, syn kulhavého Franze Vogela. Hildegarda s ním odmítá tančit, Kašpar se k ní chová hrubě – čím více mu ji doma zakazují, tím více po ní touží: „*Schmelzer zplodil Hildegardu, krásu nejlíbeznější. Jenomže ta krása Kašpara nechce, čímž vlastně rod Schmelzerů týrá už třetího příslušníka rodu našeho, ze mne si ovšem nikdo srandu dělat nebude. Zkroutím ti ruku a pudeš se mnou.*“¹⁵⁸ Vše pozoruje Jan, který Kašpara od Hildegardy odstrčí a připomene mu, že takhle se k žádné dívce chovat nemá – a protože není místní, rozpoutá to v hospodě hádku. Když se navíc dostane na povrch, že je to Čech, skoro celá hospoda je proti němu. Zastane se ho učitel Presl, který více než k národnostnímu hledisku přihlíží k charakteru člověka – jako jeden z mála: „*Ten Čech má pravdu, (...) takhle se, Kašpare, s holkou opravdu nezachází. Je to ostuda, když nám takovou samozřejmost musí připomenout Čech, ale buďme mu vděční, že to udělal.*“¹⁵⁹

Jan nakonec opravdu přichází a seká louku Schmelzerů a později si bere Hildegardu za ženu. Nejvíce proti je Rózina, teta Hildy. Zastává radikální proněmecké názory a stejně jako její manžel Herbert nenávidí Čechy. Jan a Hildegarda se však milují, a tak se snaží nevšímat si opovržení od svého okolí. Z jejich lásky se narodí syn Josífek, kterého si pak zamilují i němečtí prarodiče – zejména Jakob v něm „vidí“ malou Hildu, s níž trávil tolik času v přírodě, kde byla jeho očima.

V rámci Josífkova bezpečí těsně před druhou světovou válku, kdy výrazně zesílila protičeská nálada v pohraničí a především poté, co tato oblast začala spadat pod Německo, poslali Jan s Hildegardou svého syna k prarodičům na Bach. Josef zde začal chodit do školy, mluvil více německy, bojoval mezi německými dětmi o své místo a nezapomínal, že je Čech.

Během druhé světové války osud výrazně zamíchal se životy potomků rodů Schmelzerů, Heidlerů a Koudelů. Lothar Schmelzer (už před válkou dobrovolně

¹⁵⁸ ŠMÍD, Zdeněk. *Cejch*, 2005, s. 83.

¹⁵⁹ ŠMÍD, Zdeněk. *Cejch*, 2005, s. 84.

ve službách Hitlera, za což byl také trestně stíhán) byl dlouhou dobu nezvěstný, jeho bojácný bratr Ernst padl na ruské frontě. Franz Vogel znepríjemňoval jako člen gestapa život Koudelovým, Havel Koudela byl členem protinacistického odboje a ze strachu před dopadením gestapa spáchal sebevraždu. Franz Vogel byl také zodpovědný za vraždu Štěpána Koudely, Janova bratra, kterého ve vyprovokovaném konfliktu zastřelil. Navíc hned nato zemřeli steskem oba Janovi rodiče. Sousedé vinili Jana za to, že si vzal Němku, považovali ho za kolaboranta, jednoho dne mu přišel dokonce výhružný anonym.

Na pohřbu hned tří členů z rodiny Koudelových, na který byl zničený Jan sám, Hildegarda byla s Josífkem v Bachu, se Jan obrátil k obyvatelům Háje a vyzval neznámého adresáta výhružného dopisu, ať si to s ním vyřídí z očí do očí, ale ať nyní zapomenou na všechno a pomodlí se za mrtvé.

Nejvíce však Jana zasáhla bratrova smrt, bolest nad jeho ztrátou zlomila i jeho pevný charakter. Zastřelil Franze Vogela, který se ukrýval u své matky. Nikomu o tomto činu nikdy neřekl, nesl si ho sám v sobě až po zbytek života – od té chvíle to byl jiný Jan.

Další dramatické události přinesla také poválečná doba. Odsun sudetských Němců se týká také rodiny Schmelzerů, Heidlerů a dalších. Sudetští Němci odcházejí vyhnáni, v šoku nad tím, že se něco takového opravdu děje – věří, že se vrátí zpátky, zpátky za tím, co jejich předkové budovali a čemu i oni zasvětili celý svůj život. Teď se celý jejich život musí vtěsnat do třiceti kil. Jan, Hildegarda a Josífek se loučí se svými příbuznými, Anna podpírá slepého Jakoba a malý Josef sleduje, jakým způsobem se k dědečkovi vojáci chovají – jako by mu ani nevěřili, že je slepý. A ti, co mu to věří, se tím stejně nedojímají. Je to přece Němec, nebyl tu doma, patří pryč.

V době po odsunu Němců se objevují noví nepřátelé. Pro Hildegardu je to například Karel Čerňoušek, kterému během války zachránila život před gestapem. Karel, bývalý zloděj kol, jí svou vděčnost vyjadřuje ponižováním a psychickým terorem. Jakmile Karel získává moc, využívá ji k tomu si zahojit své zraněné ego. Hilda musí tak jako ostatní „neodsunutí“ Němci nosit pásku na ruce a zametat náměstí. Lidé v městě ji nezdraví. Všude se na ni dívají skrz prsty. Po založení JZD je Koudelovým zabráněno jejich drobné hospodářství. Jan je opět zdrcen politickým režimem, a tak propadá zoufalství – aby nemusel dál pracovat pro JZD, nechá na sebe spadnout „půl kravína“ a odchází do invalidního důchodu.

Hilda je „doma“, ale přitom se nikdy předtím necítila tak cize. Se svými příbuznými si píše dopisy, dozvídá se mimo jiné, že její bratr Lothar si našel ženu, a tak žijí všichni spokojeně dohromady – i s Rózou. Nešťastná Hilda se rozhodne obětovat svoji čest proto,

aby jejich Josífek mohl studovat v další nelehké éře českých dějin – v období komunistické totality. Z Josefa se nakonec stává učitel a nastupuje na školy v Dolním Potoce (sedm kilometrů od Bachu).

Josef učí děti z přistěhovaleckých rodin, které přicházejí znovu zabydlovat pohraničí. Učí Čechy, Němce, Romy, Maďary apod. Do chalupy po prarodičích z matčiny strany se stěhují Romové. Pod jejich rukama se chalupa rozpadá. Josef se je snaží přesvědčit, aby se o dům starali, avšak marně. Nakonec z polorozpadlého stavení Romové odcházejí. Po letech dům patří partě lesníků.

Osobní život Josefa není tolik úspěšný. Začne milostný poměr s krásnou dívkou Danielou. Bohužel zjistí, že dívka má několik milenců naráz. Nakonec se žení s Němkou Erikou, jejíž rodina mohla v Československu zůstat díky jejímu otci, který je mistrem ve svém oboru (ve válcování plechů) – „takové Němce“ Československo potřebuje.

Erika je velmi inteligentní žena. Josef ji zaujal od první chvíle – jak svým vzhledem, tak i širokým rozhledem. Erika je dívka toužící po blahobytu a po životě na úrovni, její teta z Hamburku jí posílá luxusní oblečení. Josef s Erikou žije spokojeně, dostávají byt s ústředním topením, Josef si kupuje motorku, na níž společně s Erikou podnikají výlety.

Jednoho dne obdrží Hildegarda dopis z Německa. Její maminka Anna zemřela a Jakob by se rád vrátil dožít svůj život do Československa. Její bratr Lothar se svým synem Frenkem přivázejí Jakoba do Čech. Přivezou Koudelovým také spoustu věcí z Německa, o kterých se domnívají, že v Československu neexistují. Chlubí se také svým autem – nikdo kromě Eriky není z této „přehlídky materialismu“ nadšen. Erika je ale Lotharem a jeho bohatým životem západního Němce okouzlena, Josef je znechucen.

Od návštěvy příbuzných ze západního Německa je Erika utvrzena v tom, že po boku Josefa nežije takový život, jaký by mohla. Jejich manželství zůstalo bezdětné, a tak Erika zažádá o rozvod, který je pouhou formalitou, a odjede za svou tetou do Hamburku.

Jakob si přeje navštívit Bach a vylézt znovu na Štajn. Musel se do své rodné krajiny vrátit, tady je doma. Josef si koupil auto a splnil dědečkovi jeho přání – poprvé v životě byl rád, že je Jakob slepý, jinak by ho návštěva zpustlého Bachu zničila. Josef mu milosrdně zapírá skutečnost, že jejich dům už je polorozpadlý a ostatní hrůzné detaily.

V životě Josefa se děje další změna. Po ztrátě ženy ztratil i práci učitele. Napsal totiž článek do novin, v němž zobrazoval pravdivý průběh odsunu Němců po druhé světové válce. Poté se stává dřevorubcem, znovu se setkává s Danielou, která je sama na výchovu dětí, jejichž otcem je Rumun. Josef zpátky kupuje rodinný pozemek a snaží se

mu znovu vdechnout život. Tak jako to po staletí dělali jeho předci. A Daniela čeká jeho potomka – dalšího Schmelzera s jižanskou, českou, německou a bůhvíjakou krví. „Svět patří míšencům“, napadá Josefa, který se zprávu o tom, že bude otcem, dozvídá v autě cestou na Bach.

2.3.1.2 Kompoziční a jazyková stránka

Po formální stránce je kniha rozdělena na tři kapitoly, začíná však úvodem zasazeným do současnosti. Následující kapitola s názvem *Několik poznámek o řece* plní roli jakési předmluvy před hlavním příběhem, který začíná v kapitole s názvem *Oko za oko*. Pro první kapitolu je příznačná tajuplná atmosféra legend a pověstí seznamující čtenáře s historickým pozadím kraje, což dodává příběhům mytizující ráz a monumentalitu. Třetí kapitola *Píseň lásky* pak líčí události po odsunu obyvatel Sudet.

Zajímavý kompoziční prvek je úvod knihy, v němž se dozvídáme o muži, jenž se přehrabuje v troskách stavby po svých předcích. Na konci knihy jedna z hlavních postav, nejmladší potomek rodu Josef Koudela, kupuje dům po svých předcích. Josef a muž v úvodu jsou totožná osoba – kruh se uzavírá.

Skvělé vykreslení pocitů, schopnost autora vcítit se do myšlení a pocitů postav umožňuje použití moderního narativu: „*Neopouštěj mě, moje oko, řekl Jakob Schmelzer a hned se za ta slova zastyděl, dotýkal se tváře své dcery a chvěl bradičkou, ale ona ho musela opustit, protože ji unášel proud silnější, než byl ten jeho.*“¹⁶⁰ Dcera Hildegarda odchází s Janem z rodného domu.

„*Pak stál bez pohybu na prahu své chalupy, prsty hladil omítku domu a snažil se na ten dům myslit co nejvíce, vždyť dům, to je poslední jistota, dům nás nikdy neopustí, to my opustíme jej.*“¹⁶¹

Mistrný vypravěč čtenáře v průběhu knihy seznamuje s ukázkovými momenty, událostmi, které mohly zprvu působit marginálně, ale ve skutečnosti byly pro následný vývoj zásadní. Díky jeho objektivnímu stylu vypravování je ale národnostní příslušnost literárních postav odsunuta zcela do pozadí, pouze jména postav napovídají, zda je postava německého, českého či jiného původu.

Bez zdlouhavého popisu se dozvídáme vše potřebné o vnitřním světě postav, jejich specifických povahových rysech, o jejich slabostech a vášních, ale také o roli bolesti a zášti, která se napříč časem nemění a zůstává hybnou silou dění. I to může být důvodem, proč je

¹⁶⁰ ŠMÍD, Zdeněk. *Cejch*, 2005, s. 99.

¹⁶¹ ŠMÍD, Zdeněk. *Cejch*, 2005, s. 99, 100.

toto téma stále aktuální a pro čtenáře velmi lákavé – pro spisovatele však zpracování této tematiky představuje v prvé řadě nelehký a mnohdy nevděčný úkol.

Autor užívá i paralel: „*A tak přenášel balvany dopoledne tam a odpoledne zpátky a připadal si jako stěhovák, co zešílel, jako stvořitel bez koncepce, jako dějiny.*“¹⁶² V tomto kontextu můžeme tuto myšlenku chápat jako paralelu k odsunu sudetských Němců.

Následující ukázka reflektuje autorovo umění evokace atmosféry a psychologického portrétu, které „koření“ humorem v duchu ironie: „*Pro mě za mě, ublíženě řekl Jakob Schmelzer, a tak ráno na louce stříbrné rosou, v lesním koutě černě a zlatě šrafovaném, neboť slunce zrovna vycházelo, kosil Jan Koudela Schmelzerovu trávu, poslouchal kukačku a sál třeskaté pachy lesa. Rozháněl se co nejšíře, tak jako v dětství, a věděl, že tohle je ono, tohle že dávno chtěl, vůni trávy, syčení kosy, dívku s šátkem do čela, jak nese sekáčovi džbán, v tom džbánu vodu. Jenom se nemohl upamatovat, jestli to všechno viděl někdy na agrárnickém plakátě nebo jestli tu krásu na vlastní oči zažil.*“¹⁶³

Zdeněk Šmíd je mistrem popisu, lyrické pasáže a obrazná pojmenování a metaforická přirovnání prostupují celou knihou: „*Setmělo se a údolími dál stékal potoky vyhoštěných, had z baterek a petrolejových svítilen se dál klikatil podél vod, jako už tolikrát, až na to, že této noci nebylo nikoho, kdo by se svým synem shlížel na ty nešťastníky z výšin, odešli otcové i jejich děti. Když vyšlo slunce, všude po stráních strnule stály prázdné domy, jako po ráně, co ještě nezačala bolet, na zápražích dosud kvokaly slepice, ale bylo jich den po dni méně a méně, jak na ně z lesů útočily lišky, kuny lasičky a z nebe draví ptáci.*“¹⁶⁴ Vylíčen obraz agonie pohraničí po odsunu téměř všech původních obyvatel.

Co se týče stylové platnosti jazykových prostředků, autor čerpá především z roviny spisovného jazyka, v promluvových pásmech postav však používá nespisovný jazyk, čímž je podpořena autentičnost vyjádření postav (Proč seš *nešťastnej*¹⁶⁵?; *vodjišťuje*;¹⁶⁶ *pudeš*¹⁶⁷).

Škála použitého výrazových prostředků je poměrně široká, kromě spisovných výrazů se zde nejčastěji vyskytují slovaexpresivní (*učitýlek*;¹⁶⁸ *loch*¹⁶⁹), a pokud to charakter postavy vyžaduje, tak i vulgarismy (*Blbče*¹⁷⁰; *dám jim po držce*¹⁷¹; *Tys to, vole*¹⁷², *zavinil*).

¹⁶² ŠMÍD, Zdeněk. *Cejch*, 2005, s. 5.

¹⁶³ Tamtéž, s. 85.

¹⁶⁴ ŠMÍD, Zdeněk. *Cejch*, 2005, s. 153.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 57.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 165.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 165.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 90.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 165.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 91.

¹⁷¹ ŠMÍD, Zdeněk. *Cejch*, 2005, s. 92.

¹⁷² ŠMÍD, Zdeněk. *Cejch*, 2005, s. 165.

Velmi časté jsou germanismy (*Štajn*¹⁷³, v *rychtyku*¹⁷⁴), což je vzhledem k prostředí a tématu logické a přínosné.

2.3.1.3 Shrnutí

Román *Cejch* je hodnocen jako druhé nejlepší dílo Zdeňka Šmída (po *Trojím čase hor*), kterým autor mohl, avšak nepřekročil svůj vlastní stín, což je dle Blahoslava Dokoupila důvodem, proč se autorovi nepodařilo vytvořit velký román – „*Křehká symbióza vypravěčské ironie a na zapřenou se prosazující monumentalizace však zpravidla přestává fungovat, jakmile z obzoru vyprávění zmizí krušnohorské vrcholy a děj se přenesse do rovin pod nimi, jakmile rodová sága ztrácí své ukotvení v nedohledné minulosti a proměňuje se v obligátní žánr historického a společenského románu.*“¹⁷⁵ S jeho tvrzením lze souhlasit – druhá polovina knihy, zvláště její konec, je stále vypravěčsky na vysoké úrovni, ale jakoby moderní doba, do níž je závěrečná dějová část zasazena, ochudila dílo o předchozí monumentalizaci, tajemnost a napětí. Více než atmosféra pohraničí na nás dýchá rutina všedního dne.

Kniha *Cejch* je přehlídkou nešťastných lidských osudů, jejichž budoucnost ovlivňují tzv. velké dějiny. Tuto skutečnost Zdeněk Šmíd vykreslil na poměrně širokém plátně, kde zaznamenal důležité historické události, na jejichž pozadí se odehrávají životy několika rodin. Rodinná sága umožňuje důrazněji vyjádřit souvislosti mezi životními úděly jednotlivých členů rodiny a dějinným vývojem, proto je líčeno pokolení rodu už od založení osady v pozdním středověku. Dílo *Cejch* lze označit za lidskou tragikomedii, která v podání Zdeňka Šmída skrývá spoustu velkých i malých témat.

Jedním z prvně uvedených je tvoření předsudků. Lidé dostávají „nálepky“ a z jejich chování ubývá lidskosti: „*Dějiny triumfují nad lidmi a pohlcují je v okamžiku, kdy člověk přestává v příslušníku druhého národa vidět člověka a začíná ho vnímat jen jako Čecha nebo Němce: obyčejné lidské konflikty se v té chvíli ideologizují, to, co byla dříve vina konkrétních lidí, stává se nyní málem už dědičnou vinou nepřátelského národa – a z logiky trestu a pomsty pak není východiska. Zabít nebo utrápit člověka je zločin, zabít nebo utrápit nepřítele je zásluha: dějiny jsou plné takových zásluh.*“¹⁷⁶ Toto tvrzení lze potvrdit připomenutím scény například tří českých vojáků a jejich roztržky v místní hospodě. Další ukázkou je také Jakob a jeho nenávist ke všem Rusům, jakmile se dozvěděl, že za smrt jeho syna Ernsta jsou

¹⁷³ ŠMÍD, Zdeněk. *Cejch*, 2005, s. 86.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 124.

¹⁷⁵ DOKOUPIL, Blahoslav. *Cejch v duši. Tvar.* 1993, **1993**(15).

¹⁷⁶ DOKOUPIL, Blahoslav. *Cejch v duši. Tvar.* 1993, **1993**(15).

zodpovědní Rusové – od té doby začal tvrdit, že granát, který ho připravil o zrak, byl původem ruský, ačkoliv dlouhá léta nechtěl lhát, neboť sám jeho původ neznal, navíc to pro něj nebylo důležité. Dalším příkladem je moment, kdy se svatebčané vracejí ze svatby Rózy a Herberta: „*V tu chvíli se přibelhali Taliáni. Pozdě se dozvěděli, že je tu svatba, třásli se zimou v děravých dekách, jeden prý je známý sochař florentský. Druhému se říkalo Funfkindla, znal jenom ta dvě slůvka, že má pět dětí, ale měl je v Itálii, takže tu s tím při žebrání nikoho nedojal. Z kozlíku se nakolonil smutný kočí z italské fronty, řekl: Italové nás zradili, to víte? Vyvdal jsem sestru, dostanou bochník, zavelel Jakob...*“¹⁷⁷ V tomto případě se ovšem ještě projevila lidská solidarita.

Autorovým uměním bylo na celkem malém prostoru vylíčit mnohé: „*A bylo ticho, Janovi kamarádi pustili desku stolu, dneska se prát nebudem, řekli si s tísní, přišlo něco, co nemůžem vyhrát. Vodjakživa kamarádím, s kým chci, vykřikne vzpurně jeden z nich, Koudela je dobrej člověk! To ti stačí ke kamarádění dost málo, praví Franz Vogel. (...) vrátil se do Nejdku úplně sám, i když celou cestu vedle něj kráčeli kamarádi, náhle bez jediného slova, ani jednou se nezasmáli, jako by se styděli za sebe, za něho, za dacany na Bachu, za celý tenhle uhozený svět. A nikdy už si s Janem nesedli na pivo a nikdy spolu nikam nešli.*“¹⁷⁸

Jedno z dalších velkých témat lidského života jsou křivdy a bolesti, co si v sobě lidé nosí celý život (i ty křivdy, které utrpěli předkové) a z hladu po pomstě si je vylévají i na těch, kteří za to nemohou: Rudi Heidler se chtěl všem Čechům pomstít za svou zmrzačenou ruku, Horst se chtěl pomstít za svého bratra, dalším článkem řetězce touhy po pomstě je zajisté Franz Vogel, jenž cítil potřebu pomstít smrt svého strýce, Róza, u níž nenávisť k Čechům zesílila po odsunutí ze Sudet, její manžel Herbert začal Čechy nenávidět po tom, co musel kvůli neznalosti české řeči změnit zaměstnání, a Jana Koudelu, sympatického lidumila, dohnal pocit viny a bolesti k zabití člověka. V životě ale někdy stačí mnohem méně, než je ztráta blízkého člověka, aby se lidé zachovali stejně jako postavy románu.

O tom, že lze zlomit i pevný charakter, svědčí nejen postava Jana – nejdříve zabil Franze Vogela, poté stejně jako Hildegarda rezignoval na život – komunistická diktatura, jak se říká, byla onou poslední kapkou, jež nadobro zlomila jeho odolnost a sílu. V souvislosti s životní rezignací a nedůvěrou v člověka ale připomeňme také Horsta

¹⁷⁷ ŠMÍD, Zdeněk. *Cejch*, 2005, s. 57.

¹⁷⁸ ŠMÍD, Zdeněk. *Cejch*, 2005, s. 84, 85.

Heidlera, jenž se navzdory všem snažil vždy zachovat spravedlivě. Ale i on začal spravedlnost odevzdaně přehlížet.

Problematika sudetoněmeckých vztahů je stále aktuálním tématem. Pocity křivdy v sobě nesou i ti, kteří nebyli odsunem přímo zasaženi. A právě ti, jejichž předkové nežili v pohraničí před odsunem ani po něm, mívají na problematiku odsunu jednostranné, někdy až poněkud radikální názory a jsou hluboce přesvědčeni o své vlastní pravdě, kterou však v mnoha případech slepě přejímají od ostatních. Každý máme svou vlastní pravdu, ale úsudkům by měl předcházet (všestranný) rozhled.

Tuto knihu je nutno ocenit za to, že přináší různé úhly pohledu na dějinné události a na jednání člověka. Dokonale vykreslené psychologické portréty postav pomáhají nahlížet na různé situace odlišnou perspektivou, a tak rozšiřují náš dosavadní rozhled o této palčivé epizodě dějin.

Románové ztvárněním velmivěrohodně líčí události, v nichž jsou hlavní hrdinové ukazováni v první řadě jako lidské bytosti, které nehledě na národnostní či jinou příslušnost mají cíl jako každý jiný člověk, prožít (přežít) život v prostředí neúprosných, za to „nezkažených“ hor, prožít lásku, zajistit si živobytí a přivést na svět své potomky, neboť cyklus života je nezastavitelný.

Autor vykresluje, co znamenalo válčení na poli politickém pro obyčejné lidi, jak ještě více ztížilo jejich každodenní boj o přežití v chudém kraji – ale tvrdá příroda z nich udělala tvrdé lidi, kteří se jen tak nevzdávali a přetvářeli přes všechny pohromy pustý kraj v místo, kde mohou oni a jejich potomci žít, znovu a znovu. V porovnání s jejich starostmi o přežití se válka jeví jak jinak než směšně, zbytečně – vytrhla je z jejich těžce vydřených životů a oni je teď měli obětovat kvůli rozkazům odněkud shora: „(...) *koukali po sobě a pořád si to nedovedli srovnat: o válce se na Bachu už jenom vyprávělo nebo četlo, že by doopravdy, a proti komu vlastně? Kdo že nás napadl, Srbové? Arcivévodu že zastřelili? Kdo je ten arcivévoda, císař? A kde leží srbská zem?*“¹⁷⁹

Příběh navráťivšího se vojáka, avšak zmrzačeného (ať už fyzicky nebo psychicky), je příběhem mnoha mužů – ti v sobě poté dusí traumatické zážitky a před očima stále mají děsivé tváře války, které si lidé ani té nejempatičtější povahy neumějí představit. Vojáci se cítí okradeni o svůj starý život, využití, zrazení. Jejich stará identita padla při prvních bojích a se svým novým „já“ pak mají problémy znovu se začlenit do společnosti. Tento fakt autor ukázal na postavách Jakoba Schmelzera a Horsta Heidlera: „*Pročpak ty jsi nešťastnej?*

¹⁷⁹ ŠMÍD, Zdeněk. *Cejch*, 2005, s. 36, 37.

*Oslovil Horsta Jakob, co tobě chybí? Mně? Nic! Mám chalupu, dobrou ženu, je po válce a dostal jsem válečnej kříž! Tak proč jsi nešťastnej? (...) A viděl se zas v ruské stepi, jak pálí do dosud živých Tatarů a dělá z nich mrtvé, vzpomněl si, jak někteří ti Tataři ještě v poslední vteřince svého žití na něj vyčítavě hleděli, dokud se jim krev nepřelila přes tvář.*¹⁸⁰

O tom, že se hrdinové ocitali ve světě, ve kterém je pravdomluvnost spíše překážkou než ctností, svědčí následující replika: „*Pravda je hezká věc, řekl Jan Koudela smutně, ale ten průser, co po pravdě následuje, za ni často nestojí, obávám se synu, že jsi blbec. To je teď svět, řekl dědeček, ono to dřív nebývalo lepší, ale lidi se aspoň víc styděli.*“¹⁸¹

V závěrečné části knihy je pak patrný kontrast mezi životem Jakoba Schmelzera a jeho syna Lothara. Lothar, který byl za druhé světové války stoupencem hitlerovských myšlenek a nebál se pro ně riskovat život, si nyní žije v západním Německu a užívá si blahobytu nové doby. Má tendenci dějiny překrucovat a přetvařuje se.

V díle jsou místy patrné autobiografické prvky, např.: Havel Koudelka, strýc Jana, který vyrůstává na statku, avšak k tomuto stylu života má daleko, není schopný si zapamatovat ani počet krav v maštali – to samé na sebe prozradil Zdeněk Šmíd (uvedeno v první kapitole práce), dále jsou podobnosti s postavou Josefa, který je milovníkem Rychlých šípů nebo příběhů o indiánech a v dospělosti se stává učitelem.

¹⁸⁰ ŠMÍD, Zdeněk. *Cejch*, 2005, s. 57.

¹⁸¹ ŠMÍD, Zdeněk. *Cejch*, 2005, s. 211.

3 ZDENĚK ŠMÍD – REGIONÁLNÍ AUTOR...?

Umělecký rukopis oblíbeného západočeského spisovatele lze charakterizovat pojmy jako ironie, nadsázka, černý humor, kreativní práce s jazykovými prostředky, lehkost vyprávění a dovednost evokovat autentičnost. Všechny tyto kvality čtenář pozná v okamžiku, kdy poprvé otevře některou z jeho knih – za vše totiž mluví, určitě v mém případě, okamžité odtržení se od vnější reality a ponoření se do světa, který Zdeněk Šmíd ve svých knihách vytvořil.

Jeho tvorba je obecně dělena do tří tematických linií – cestopisné, mýtické a historické, rádius jeho tvorby je tedy poměrně široký.

Ohlasy na jeho literární debut byly velmi příznivé a předznamenávaly vstup výjimečného západočeského spisovatele na českou literární scénu, byl označen jako Klostermann Krušných hor se schopností dynamizovat děj a vykreslit atmosféru pomocí lyrických pasáží, typickým znakem jeho děl se stala uvědomělá práce s jazykem, důmyslná kompoziční stránka či melodie a rytmus věty.

Pozoruhodný je také jeho cit pro psychologii postav, což prokázal v každém svém díle, velmi výrazně se to pak projevuje v románu Cejch a v baladickém triptychu Trojí čas hor.

Za všemi jeho díly nestojí hlava a duše romantika, snílka, ale především pragmaticky smýšlejícího člověka, který byl rovněž velmi sebekritický: „*Snáním se jen co nejpřesněji vyjádřit svoje pojetí světa: pokud je přínosem, mám štěstí. Pokud není, nemám v literatuře co dělat.*“¹⁸²

Jako odvážný, avšak úspěšný počín se ukázala snaha demytizovat českou historii zatíženou historickými pseudofakty a založenou na „mučednickém pojetí“ dějin a v rámci národního sentimentu „*vytěsňující z etiky pokřiveného národního vzorce vše, co se nehodí*“¹⁸³. Pomocí žánrové transformace vznikly soubory parafrázovaných pověstí, v nichž se jednak naplno projevil autorův nepopíratelný talent, ale také obrovský vědomostní rozhled. Aplikoval zde pragmatický pohled současného člověka, historické události a postavy byly ironizovány a převypravovány jazykem současného člověka.

Musíme přihlížet i k době vzniku a vydání parafrázovaných pověstí – před rokem 1989 jejich vydání přineslo neotřelý pohled na něco, o čem se do té doby nepochybovalo:

¹⁸² FATKA, Jaroslav. Lehce dostávám jen nápady. *Tvorba: příloha Kmen*. 1984, **1984**(37), IV

¹⁸³ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. Pověst v tvorbě Zdeňka Šmída. In: *Okraj a střed v jazyce a literatuře*. Katedra bohemistiky PF UJEP, 2003. s. 426.

„v kontextu dobového vyjadřování o dobách minulých se zdály poněkud exotickým, jakkoliv příjemným výstřelkem, ne-li anomálií.“¹⁸⁴ Při všech těžkostech, které život umí připravit, čtenáři jistě ocení jeho humorné knihy a z nich čišící připomínky nebrat život tak vážně – s humorem jde všechno líp.

Jeho autorský styl je silně ovlivněn poetikou pověstí – „*poetika pověstí absorbována a transformována ve Šmídově vypravěčství se stala důležitým stylovým činitelem Šmídova autorského stylu i v kompozicích s jinou než pověstovou látkou.*“¹⁸⁵ Například v románu *Cejch*, v *Trojím čase hor* či ve vodácké „příručce“.

Autobiografické prvky jsou v některých dílech nepřehlédnutelné. Po bližším seznámení se s autorovým životem a životní filozofií je stále jednodušší nacházet je v mnoha dílech, nejen v příbězích vodáků a horáků, ale například také v románu *Cejch* či v próze z prostředí hudebního festivalu *Porta* s názvem *Miss Porta*. Zdeněk Šmíd se *Port* účastnil nejen v roli vystupujícího, ale také v roli porotce.

V jeho dílech se toto projevuje úzké sepětí s rodným krajem, s přírodními zákony, které mají vliv na formování životů postav. Ačkoliv je spisovatel mezi čtenářským publikem znám především jako humorista a mnohá jeho díla jsou na humoru založena, autor sám řekl, že například knížka *Lesk a bída Čekání* je sice na první pohled plná humoru, ale všímaví čtenáři zjistí, že s humorem nemá nic společného.

Zdeněk Šmíd učitel-historik svými knihami učí čtenáře nevidět černobíle, neřídít se při tvoření úsudků zbrklostí a pouze jedinou perspektivou – nutí je přemýšlet, pochybovat, tedy růst. Humorem se snaží připomenout důležitý, však často opomíjený fakt, že život končí v každém případě pro všechny stejně a neměli bychom ho brát tak vážně. Také nám ukazuje sílu pravého přátelství, jež činí život snazším a také sladším, veselejším.

Ve svých dílech často útočí na konzumní způsob života, ale také on se stal „obětí“ změny knižního trhu po roce 1989. Po úspěšném vodáckém „hиту“ vznikla další knížka podobného rázu, tentokrát o partě horáků a tentokrát více na objednávku než od srdce – a takovýto styl literatury čtenáři nakladatelství od Zdeňka Šmída očekávali v první řadě.

Na válečné události a válku obecně nahlíží Zdeněk Šmíd s despektem a zobrazuje člověka jako pouhou figurku na šachovnici historických událostí – další literárně cenné dílo *Cejch* se věnuje problematice západního a jihozápadního pohraničí. Jeden

¹⁸⁴ STANĚK, Jiří. Milý Zdeňku... *Plž*. 2007, 2007(5), 20-21

¹⁸⁵ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. Pověst v tvorbě Zdeňka Šmída. In: *Okraj a střed v jazyce a literatuře*. Katedra bohemistiky PF UJEP, 2003. s. 429.

ze spisovatelů, který přinášel pravdivý obraz Sudet – „(...) *Snad jen pan Körner před Tebou dovolil si atakovat a trápit tolik čtenáře minulostí, Sudetami a svědomím.*“¹⁸⁶

Mezi díla, jež vyvolala negativní ohlasy lze zařadit například dílo Bombarda Joe, fiktivním autorem dobrodružných příběhů byl El Checo a autorovým záměrem byl vytvořit postavu českého Indiana Jonese.

Žádnému z jeho děl však nelze upřít vysokou jazykovou kultivovanost a laskavý projev spojený s historickou erudovaností. Jako učitel českého jazyka měl ke své rodné řeči velmi silný vztah. V jeho následujících slovech se snoubí jednak láska k českému jazyku, jednak krása autorova vyjadřování spojená s přáním pěstování jazykové kultury a s tím spojené národní hrdosti: „(...) *jde mi o to, že dobrá literatura byla u nás vždycky strážcem jazyka, dobré a funkční mluvy, tedy i dobrého a funkčního myšlení, které podmiňuje dobré a funkční jednání. Nemyslím si, že my čeští spisovatelé převrátíme svět, jsem ale přesvědčen, že z nás nikdo nesejme díl odpovědnosti za stav české řeči. Měli bychom v každé své knize dokazovat, jak bohatý a krásný jazyk čeština je, a měli bychom psát taková díla, aby budila respekt a lásku a aby skrze ně i jejich jazyk byl brán vážně.*“¹⁸⁷

Z toho důvodu bylo zařazováno značné množství doslovných citací, aby byla prezentována autorova poetika, jeho specifický autorský styl. Jeho dovednost práce s jazykovými prostředky byla zdrojem humoru, který je s vyjadřováním Zdeňka Šmída neodmyslitelně spjat, a to i v méně humorných dílech.

Zdeněk Šmíd byl zkrátka jedním z těch kantorů, kteří svému řemeslu nejen rozumějí, ale jsou v něm také mistrem – dobře jim slouží, jinými slovy z učitele českého jazyka a historie se díky nadání, touze předávat své myšlenky dál či snaze zachytit kouzlo okamžiku, aby nevyprchalo, se stal jedním z nejpoutavějších a nejčtenějších autorů posledních desítek let.

„*Jeho krédem byla vždy skromnost, náročnost k sobě, smysl pro kolektivní úsilí a láska k humoru.*“¹⁸⁸ Kromě zmíněného to byl také smysl pro detail a zároveň obrovská úcta k přírodě a smysl pro přátelství a fair-play chování, zkrátka dnes již tak vzácné „rytířské ctnosti“.

Může být právě jeho skromnost závorou k větší popularitě? Myslím si, že především ekonomická stránka věci byla onou pomyslnou závorou, která odlákala pozornost Zdeňka

¹⁸⁶ STANĚK, Jiří. Milý Zdeňku... *Plž*. 2007, **2007**(5), 20-21

¹⁸⁷FATKA, Jaroslav. Lehce dostávám jen nápady. *Tvorba: příloha Kmen*. 1984, **1984**(37), IV.

¹⁸⁸HÁJKOVÁ, Alena. Zdeněk Šmíd jubilant. *Literární měsíčník*. 1987, **1987**(5), 140-141.

Šmída vydat se směrem, který začal knihou Trojí čas hor. Nezbyvá než si pouze domýšlet, jaká mohla být jeho další díla právě v tomto duchu

Domnívám se, že Zdeněk Šmída je autor, kterému by v budoucnosti mělo být věnováno více pozornosti při výuce literatury. Na jeho zpracování pověstí lze snadno demonstrovat, jak je možno funkčně používat různé stylové varianty slov s ohledem na cíl vyjádření, jak lze pracovat s humorem, zejména pomocí ironie, a celkově tak rozšířit slovní zásobu studentů a jejich povědomí o technice transformace žánrů. Navíc se žánr pověsti díky nevšednímu pojetí Zdeňka Šmída dostává opět do centra zájmu čtenářů. Jeho texty lze obecně použít při naplňování mezipředmětových vztahů (český jazyk – historie, český jazyk – hudební výchova).

Lze říci, že autorovým dvorním, ale ne jediným, nakladatelstvím byla Olympia, nakladatelství s tradicí sportovní, skautskou, ale též romantickou. Zdeněk Šmída se tímto tak zařadil po bok spisovatelů jako Ota Pavel, Jaroslav Foglar, jejichž knihy byly Olympií také vydávány. Jak sám uvedl, štěstím bylo, že jeho „vodáckého průvodce“ odmítla regionální vydavatelství vydat, což ho přimělo k nápadu, zaslat rukopis do Olympie.

Díla Zdeňka Šmída jsou zakotvena v prostředí severozápadních a jihozápadních Čech, což z autora na jedné straně dělá spisovatele regionu, přesah jeho děl je dle mého názoru však více než regionální. Obrovský rozhled, životní nadhled a intertextualita jeho děl (vztahy k jiným uměleckým oborům, transformace odborné literatury společně s lidovým vyprávěním, historická beletrie v podobě originální historické literatury faktu spojená parodickým ztvárněním¹⁸⁹) jsou znaky výrazné osobnosti české literatury.

¹⁸⁹ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. Pověst v tvorbě Zdeňka Šmída. In: *Okraj a střed v jazyce a literatuře*. Katedra bohemistiky PF UJEP, 2003. s. 425.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo skrze vlastní čtenářskou zkušenost vybraných titulů Zdeňka Šmída demonstrovat a zhodnotit znaky typické pro jeho autorský styl a zamyslet se nad způsobem zpracování tematik, které nás zaujaly nejvíce. Jednalo se o tematiku vodáctví a horáctví a o tematiku vztahující se k historii – mýty a legendy a soužití Čechů a Němců v severozápadním a jihozápadním pohraničí před druhou světovou válkou i po ní.

Dalším záměrem bylo zamyslet se nad kvalitou a přínosem jeho děl a v neposlední řadě bylo cílem podat (pokud možno bez zbytečného patosu) detailnější obraz spisovatele, vodáka, historika a učitele v jedné osobě.

První část práce se však logicky zaměřila na prezentaci autorova života, okolností, jež měly zásadní význam pro jeho budoucí směřování a formování jeho životní dráhy jako spisovatele. Nepopíratelný vliv na něj měla nejen jeho kapela Plavci Bochov a jeho celoživotní parta, ale také cestování napříč světadíly i časem, především do časů mýtů a legend, a příroda – obdiv k folkloru a přírodě je základem pro jeho mnohá díla.

V druhé části práce byly podrobněji představeny vybrané tituly a následně analyzovány po stránce obsahové a okrajově také po stránce jazykové. Záměrně bylo zařazeno poměrně značné množství přímých citací autora zachovávající poetiku jeho vyjadřování – vtip, lehkost, ironii a zároveň životní moudrost – tím byla přiblížena osobnost Zdeňka Šmída nejen prostřednictvím jeho knih, tedy nejen jako spisovatele, ale také jako člověka, učitele, historika. Právě zmíněné znaky jeho autorského stylu jsou základním stavebním kamenem všech jeho knih a dělají z něj jednoho z nejpoutavějších vypravěčů posledních dekad.

Jeho „vodácká příručka“ zaznamenala velký čtenářský úspěch, a tak na sebe další vyprávění o veselé partě, tentokrát z prostředí slovenských hor, nenechalo dlouho čekat. V roce 1998 se ale příběhy „vodáků“ a „horáků“ dočkaly dalšího zpracování – pauza mezi „horáky“ a třetím dílem nečinila dva roky jako v předchozím případě, ale roků čtrnáct. Pro volné pokračování vyprávění o partě přátel v čele s Kenym, Křížákem a dalšími se autor rozhodl po dlouholetém přemýšlení – jeho parta kamarádů se až na výjimky scházela dál, okolní svět se měnil, ale to na jejich kamarádství nemělo tak velký vliv. Problém spočíval v tom, jak na sehrané, bezkonfliktní partě vystavět poutavý příběh. Nakonec si autor vypomohl zapůjčením kroniky PCV a inspirace byla na světě.

Zvláštní místo v autorově tvorbě zaujímá dílo Trojí čas hor, baladicky laděný triptych – příběh Hanese Grubera je založen na pověsti o tragickém spojení horala a otavské víly,

z níž se díky jejich lásce stala žena – nejedná se však o parafrázi ve stylu typickém pro ostatní uvedené knihy s tematikou pověstí. Jak sám autor uvedl, Trojí čas hor je niterná záležitost, je to poezie.

Shrnující pohled na osobnost Zdeňka Šmída a na jeho spisovatelské počiny přináší závěrečná kapitola, kde jsou znovu shromážděny nejzásadnější postřehy.

Domníváme se, že by bylo vhodné zařazovat autorova díla a osobnost také ve vyšší míře do výuky, otevírá se zde prostor k naplňování mezipředmětových vztahů – český jazyk – hudební výchova, ale především český jazyk – dějepis.

Dále jsme toho názoru, že je tento autor i výraznou a inspirující osobností. Připomeňme jeho odvalu zkoušet v každém věku nové věci, cestovat, nebát se nazírat na předkládaná fakta z vlastní perspektivy a nebát se bortit mýty a zavedená společenská dogmata, jako tomu bylo například u látek pověstí a legend, na jejichž základě vznikla díla jako Strašidla a krásné panny, Dudáci a vlčí hlavy apod.

Na závěr si dovolíme poznamenat, že až během psaní této kvalifikační práce jsme došli k zjištění, v kolika znacích se se Zdeňkem Šmídem shodujeme – ať už je to láska k horám, cestování, kantorství v duši, zájem o český jazyk a historii nebo podobná životní filozofie. Tuto zjištěnou podobnost uvádíme záměrně, jelikož se domníváme, že právě tato skutečnost je jednou z příčin oblíbenosti Šmídových knih.

Čtenáři všech věkových kategorií si tzv. „přijdou na své“. Skrze knihy k nám může dál proudit autorův smysl pro humor, můžeme obdivovat jeho práci s českým jazykem a pravděpodobně alespoň jednou, až pojedeme na vodu, si vzpomeneme na Ofélii, Křížáka, Lídu či Kenyho nebo si uvědomíme, ztraceni v horách, že kdo nezabloudil, není horák, pouze turista na výletě, a že není důležité, že zpíváte kakofonicky, ale že zpíváte rádi – aby vám bylo krásně.

Rozfoukávat plamínek naší fantazie pomohou zajisté i jeho další díla, především cestopisná, zmíněná pouze velmi stručně v části představující autorovu celkovou bibliografii.

Účelem této práce není, aby všechna chvála vytvářela dojem, že autor je postaven na piedestal a dogmaticky prezentován jen v pozitivním světle, a to jako člověk neomylný a spisovatel bez chyb a nedostatků, ale na základě nemalého množství prostudovaných materiálů a na základě vlastních dojmů utvořených skrze vlastní čtenářskou zkušenost je nám Zdeněk Šmíd coby spisovatel a člověk velmi blízký.

Vyjma již výše uvedených cílů je tato práce v neposlední řadě zároveň drobnou připomínkou autora, od jehož smrti uplynulo v letošním roce sedm let, ale který se díky

svým knihám stále udržuje v povědomí čtenářů několika generací – a doufejme, že tak to zůstane i nadále.

RESUMÉ

This diploma thesis is called Zdeněk Šmíd and it is divided into three parts. The main purpose of this work is to present the personality and life of Zdeněk Šmíd, to briefly describe his overall bibliography and to analyze several chosen books.

The theoretical part deals with a personal life of Zdeněk Šmíd and the aim is to describe the main periods of his life which had mostly influenced his future life as a writer. Chosen pictures regarding his life can be found in the enclosure.

The second chapter is focused on the analysis of his several books. This part is divided into three sections according to the main topics of his books: canoeing and hiking; myths and legends and the life of Czechs and Germans in the bohemian border region.

In the last part we briefly summarize and emphasize characteristics of his author style and reflect on whether he was only a region writer or not.

POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE

ŠMÍD, Zdeněk. *Cejch*. Praha: Olympia, 2005. ISBN 80-7033-917-9.

ŠMÍD, Zdeněk. *Dudáci a vlčí hlavy*. Ilustroval Markéta VYDROVÁ. Praha: Olympia, 2008. ISBN 978-80-7376-109-7.

ŠMÍD, Zdeněk. *Lesk a bída Čekání*. Praha: Olympia, 2008. ISBN 978-80-7376-069-4.

ŠMÍD, Zdeněk. *Proč bychom se nepotili, aneb, Jak se chodí po horách*. 2. vyd. Ilustroval Adolf BORN. Praha: Olympia, 1997. ISBN 80-7033-468-1.

ŠMÍD, Zdeněk. *Proč bychom se nepřiznali, aneb, Jak to bylo doopravdy*. Praha: Olympia, 2009. ISBN 978-80-7376-129-5.

ŠMÍD, Zdeněk. *Proč bychom se netěšili, aneb, Jak se držet nad vodou*. Ilustroval Adolf BORN. Praha: Olympia, 1998. ISBN 80-7033-502-5.

ŠMÍD, Zdeněk. *Proč bychom se netopili, aneb, Vodácký průvodce pro Ofélii*. Karlovy Vary: Bongo, 1994.

ŠMÍD, Zdeněk. *Strašidla a krásné panny*. Ilustroval Markéta VYDROVÁ. Praha: Olympia, 2010. ISBN 978-80-7376-185-1.

ŠMÍD, Zdeněk. *Trojí čas hor*. Praha: Olympia, 2007. ISBN 978-80-7033-997-8.

Elektronické dokumenty

Arthur Charles Clarke [online]. [cit. 2018-07-02]. Dostupné z:
https://cs.wikipedia.org/wiki/Arthur_Charles_Clarke

BEZR, Ondřej. Zemřel Zdeněk Šmíd, autor trilogie Proč bychom se netopili. *Idnes.cz* [online]. [cit. 2018-07-02]. Dostupné z:
https://kultura.zpravy.idnes.cz/zemrel-zdenek-smid-autor-trilogie-proc-bychom-se-netopili-p35-/literatura.aspx?c=A110413_163406_literatura_ob

DOKOUPIL, Blahoslav. *ŠMÍD, Zdeněk: Trojí čas hor* [online]. 1994 [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1578>

GRÁFOVÁ, Jitka. Zahynul zpěvák Karel Zich. *IDNES.cz* [online]. Praha: Mafra, 2004 [cit. 2018-07-02]. Dostupné z: https://kultura.zpravy.idnes.cz/zahynul-zpevak-karel-zich-09o-/hudba.aspx?c=A040714_173628_hudba_gra

ŠMÍD, Zdeněk. *Barvy života*. Česká televize [online]. 2006 [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1095889602-barvy-zivota/206562221200021/obsah/84231-host-zdenek-smid>

ŠMÍD, Zdeněk. *Slovníkceskeliteratury.cz*. [online]. [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=487&hl=zden%C4%9Bk+%C5%A1m%C3%ADd+>

ŠMÍD, Zdeněk. [online]. [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <http://www.folktime.cz/trampke-zajímavosti/proc-bychom-si-nezavzpominali-aneb-rozhovor-se-zdenkem-smidem.html>

ŠMÍD, Zdeněk — Vodáci senioři. *Barvy života*. Česká televize [online]. 2009 [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1095889602-barvy-zivota/209562221200012/obsah/76778-rozhovor-zdenek-smid>

Rozhovor se spisovatelem Zdeňkem Šmídem [online]. [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <https://www.trampsky-magazin.cz/blog/rozhovor-se-spisovatelem-zdenkem-smidem-670.html>

Rozhovor se Zdeňkem Šmídem [online]. [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: https://www.black-wait-agency.eu/novinarska-prace/mf-dnes/rozhovor-se-zdenkem-smidem/?utm_source=copy&utm_medium=paste&utm_campaign=copypaste&utm_content=https%3A%2F%2Fwww.black-wait-agency.eu%2Fnovinarska-prace%2Fmf-dnes%2Frozhovor-se-zdenkem-smidem%2F

Periodika:

DOKOUPIL, Blahoslav. Cejch v duši. *Tvar*. 1993, **1993**(15).

FATKA, Jaroslav. Lehce dostávám jen nápady. *Tvorba: příloha Kmen*. 1984, **1984**(37), IV.

HÁJKOVÁ, Alena. Zdeněk Šmíd jubilant. *Literární měsíčník*. 1987, **1987**(5), 140-141.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. Pověst v tvorbě Zdeňka Šmída. In: *Okraj a střed v jazyce a literatuře*. Katedra bohemistiky PF UJEP, 2003. s. 424-430.

STANĚK, Jiří. Milý Zdeňku... *Plž*. 2007, **2007**(5), 20-21.

UHLÍŘOVÁ, Marie. Hory a lidé. *Tvorba: příloha Kmen*. 1982, **1982**(28), X.

UHLÍŘOVÁ, Marie. Není horák jako horák. *Tvorba: příloha Kmen*. 1984, **1984**(36).

UHLÍŘOVÁ, Marie. Pověsti v novém rouše. *Tvorba: příloha Kmen*. 1983, **1983**(29), X.

VIKTORA, Viktor. Literatura v západních Čechách. *Tvorba: příloha Kmen*. 1984, **1984**(37), I.

Obrázky:

Příloha č. 1: HANUŠ, Dorian. Zemřel Zdeněk Šmíd, autor knih o vodácích.

In: *Novinky.cz* [online]. Právo, 2011 [cit. 2018-07-02]. Dostupné z:

<https://www.novinky.cz/kultura/230703-zemrel-zdenek-smid-autor-knih-o-vodacich.html>

Příloha č. 5 a 6: ANGELOVOVÁ, Kamila. FOTO: V muzeu pokřtili knihu Dudáci a vlčí hlavy. In: *Domažlický deník* [online]. VLTAVA LABE MEDIA, 2017 [cit. 2018-07-02]. Dostupné z: https://domazlicky.denik.cz/zpravy_region/foto-v-muzeu-pokrtili-knihu-dudaci-a-vlci-hlavy-20170522.html

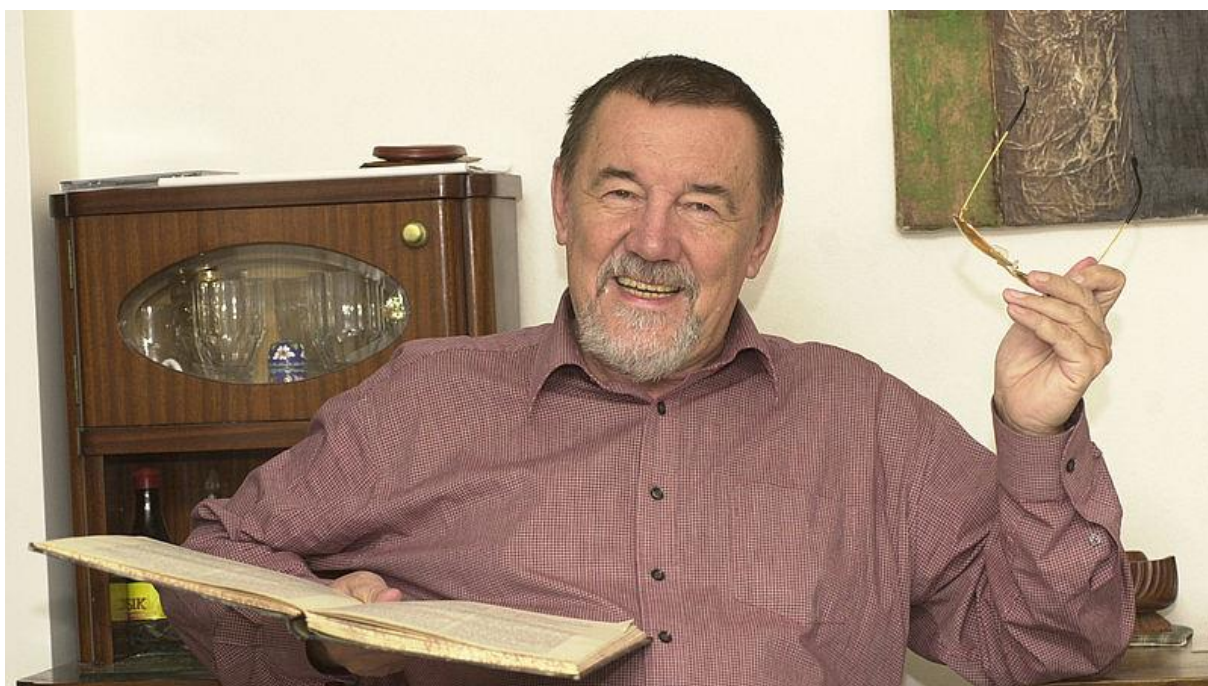
Příloha č. 4: [online]. In: [cit. 2018-07-02]. Dostupné z: <https://kof.zcu.cz/po/hofer/>

Přílohy č. 7 až 14: ŠMÍD, Zdeněk. *Proč bychom se nepřiznali, aneb, Jak to bylo doopravdy*. Praha: Olympia, 2009; s. 10, 15, 23, 27, 30, 36, 53, 66. ISBN 978-80-7376-129-5.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č.1	I
Příloha č.2	II
Příloha č.3	III
Příloha č.4	III
Příloha č.5	IV
Příloha č.6	IV
Příloha č.7	V
Příloha č.8	V
Příloha č.9	VI
Příloha č.10	VI
Příloha č.11	VII
Příloha č.12	VII
Příloha č.13	VIII
Příloha č.14	VIII

Příloha č. 1 (*Zdeněk Šmíd*)

Příloha č. 2 (HOP TROP – Vodácká holka)

*Když vlny se valí a přeje řvou
a šutry z nich civí jak sůvy,
lod' praská a umrlčí zvon bije tmou,
tak řekni, kdo pomoct ti umí.*

*Kdo pádlem jen kmitne a převrátí lod',
pak ječí jak staženej z kůže,
že ty jseš ta atrapa, ty jseš ten cvok,
co za každý cvaknutí může.*

*Je pěkná jak ráno a voní jak les,
když na dřevo u ohně hrává,
je zrádná jak kočka a věrná jak pes,
ta holka, co při tobě spává.*

*Tu vodáckou holku si navěky nech,
netop ji, nezaháněj,
svou víru, svou sílu, svý štěstí i pech,
svý strachy, svý prachy, svůj poslední dech
jí poctivě odevzdávej
a lásku za lásku dávej*

*Kdo připálí rejži a přesolí čaj,
kdo sůl nechá v posledním kempu,
kdo ráj změní v peklo a peklo zas v ráj,
kdo zná všechny písničky trempů.*

*Kdo přeje ti štěstí a kope ti hrob,
kdo sladce hned šeptá, hned vříská,
a koho bys roztrh' a praštil a kop'
a po kom se celej den stýská*

*Až vlasy nám odbarví nebeskej král
a vrásky nám počmáraj' kůži,
svý holce dej pusu a řekni; jdem dál;
a na pádlo polož jí růži.*

*Tu vodáckou holku si navěky nech,
netop ji, nezaháněj,
svou víru, svou sílu, svý štěstí i pech,
svý strachy, svý prachy, svůj poslední dech
jí poctivě odevzdávej
a lásku za lásku dávej*

Příloha č. 3 (*Modlitba vodáka*)

*1. Ať jsou šlajsny plný vody, ať jsou vlny mohutný,
aby naše něžný lodi nedrncaly vo šutry,
ať mě přeěj prudce vcucne, ať tam vlitnu s kuráží,
až mý tělo v noci usne, ať ho nechaj' komáři.*

*R: Vždyť je toho, Bože, málo, vod tebe chci jen,
aby nás tvý slunce hrálo tenhle letní den.*

*2. Ať je každej z naší bandy samej smích a pohoda,
ať užijem spoustu srandy, ať se kudlou nebodá,
ať se všichni kamarádi, co se sejdou na vodě,
naučí hrát na kytary, ať to frčí v hospodě.*

R:

*3. Ať mám holku-kamaráda, ať se liší vod husy,
ať mě má ta holka ráda, pádlovat už nemusí,
pojedu s ní, kam si přeje, až na hříšný Tahiti,
ať se na mě hezky směje a nedělá "ty-ty-ty".*

R: + [: [: [: tenhle letní den ... :] :] :]

Příloha č. 4 (*Dr. Gerhard Höfer, CSc., představitel knižní postavy Kenyho*)

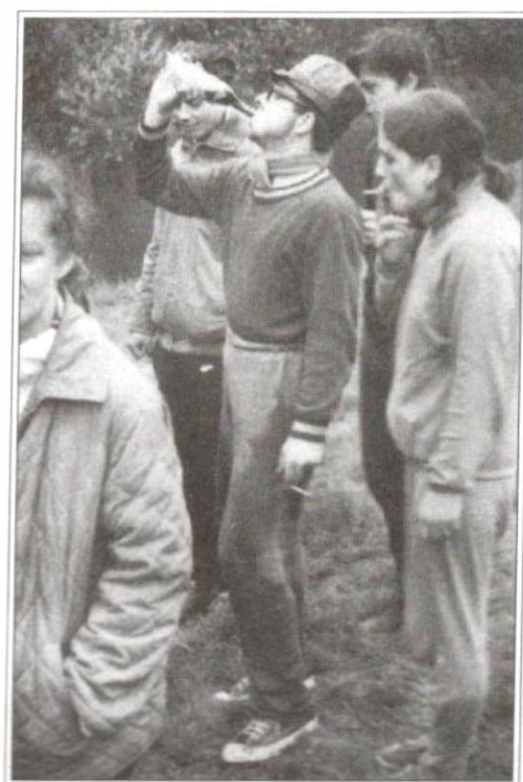
Příloha č. 5 (*Projekt Dudáci a vlčí hlavy v muzeu Chodska*)

Příloha č. 6 (*Darek Šmíd*)

Příloha č. 7 (*Pavel, řečený též Džef alias Arnošt, knižně Ivan – před vyplutím si dodává odvahy, aby nezklamal svou dívku Marušku stojící za ním*)

Příloha č. 8 (*Hary alias Keny, zdatný kormidelník, kytarista, srandista, učitel, proděkan a zakladatel volného seskupení Plavci*)

Příloha č. 9 (Nepotopitelná skupina Plavci Bochov provozuje umění na jevišti bochovského kulturáku. Zleva doprava Karel II., Zdeněk Šmíd, Dáša, Hary. Arabská selka s basou je Hilmar alias Bongo)

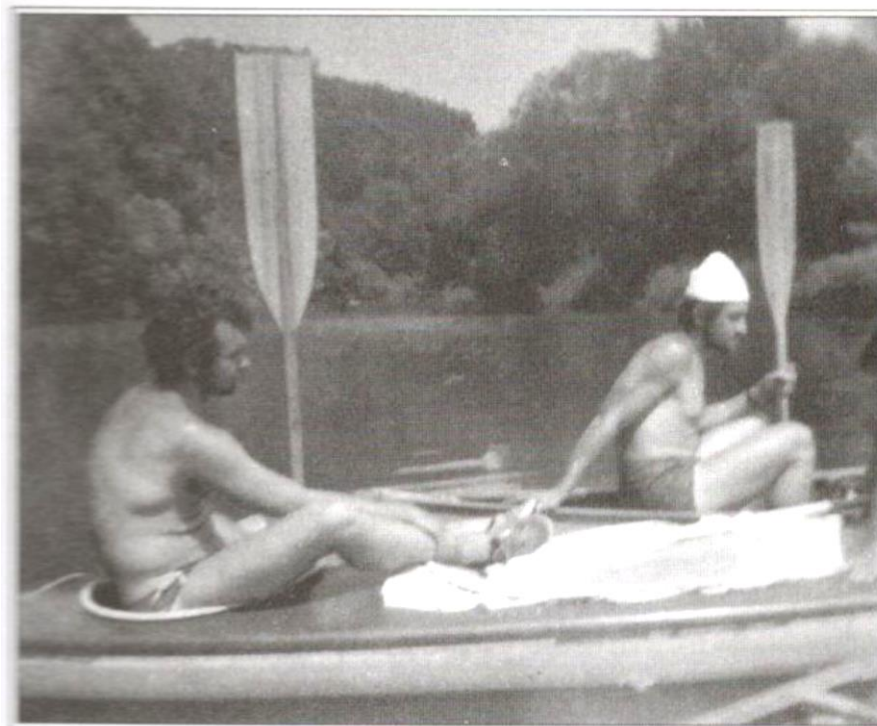
Příloha č. 10 (Kormidelníci Karel, Zdeněk Šmíd a Chozé)

Příloha č. 11 (Vlevo Jiřina, závodnice na kánoi, uprostřed Ríša, vpravo Dáša – vzor pro literární postavu Kateřiny)

Příloha č. 12 (Hilmar a Bevarew alias Bongo a Sumec)

Příloha č. 13 (Větší část seskupení Plavci při zpěvu hymny – zpívána zásadně kakofonicky)

Příloha č. 14 (Zita, houslistka, hudebnice, matematička a rozdavačka anglického humoru, v knžním ztvárnění Lucie)

